

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra geografie

Bakalářská práce

Územní polarita socioekonomické diferenciace Švýcarska

Vypracoval: Vít Chudý
Vedoucí práce: RNDr. et PhDr. Aleš Nováček, Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne.....

.....

Vít Chudý

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu práce RNDr. et PhDr. Alešovi Nováčkovi, Ph.D. za rady, trpělivost, ochotu a pomoc při vypracování bakalářské práce.

Anotace:

Chudý, V. (2018): Územní polarita socioekonomické diferenciacie Švýcarska. Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, České Budějovice, 87 s.

Tato bakalářská práce se zabývá tématem územní polarity socioekonomické diferenciacie Švýcarska. Rovněž se také zaměřuje na sledování disparit, nerovnoměrného rozvoje regionů a zkoumání heterogenního postavení jednotlivých územních celků. K hodnocení jsou zvoleny ukazatele, které jsou podloženy sekundárními kvantitativními statistickými údaji. Ty zjišťují postavení regionů z ekonomického, sociálního a ostatního pohledu. Cílem je nalezení hlavních determinantů a příčin na různý rozvoj jednotlivých regionů. Ukazatele po jejich zhodnocení v analytické části práce jsou dále využity v syntéze. Zde se pomocí statistických metod určí, jestli jednotlivé regiony patří spíše k těm vyspělejším nebo k méně úspěšným.

Klíčová slova: Švýcarsko, nerovnoměrný rozvoj, kantony (NUTS 3), NUTS 2, územní polarita, socioekonomická diferenciacie, regionální disparity, Evropa

Abstract:

Chudý, V. (2018): Territorial polarity socio-economic differentiation in Switzerland. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Education, Department of Geography, České Budějovice, 87 p.

This thesis deals with the topic of territorial socio-economic differentiation polarity of Switzerland. It also aims to monitor disparities, uneven regional development and examination of heterogeneity of the position of each of the territorial units. Indicators were chosen for the assessment, which are supported by secondary quantitative statistical data. You find the position of the regions of the economic, social and other points of view. The goal is to find the main determinants and causes of the different development of individual regions. After their assessment in the analytical part of the work the indicators are further used in the synthesis. Here, using statistical methods, we determined whether individual regions are more developed or less developed.

Keywords: Switzerland, uneven development, cantons (NUTS 3), NUTS 2, spatial polarity, socioeconomic differentiation, regional disparity, Europe

Obsah

1	ÚVOD	7
2	TEORIE A DISKUSE S LITERATUROU	11
3	METODIKA	20
4	HISTORICKOGEOGRAFICKÝ KONTEXT	27
4.1	Švýcarsko v dějinných souvislostech.....	28
4.2	Švýcarsko v evropském ekonomickém kontextu	33
5	ANALÝZA UKAZATELŮ VYBRANÝCH PRO SOCIOEKONOMICKOU DIFERENCIACI REGIONŮ ŠVÝCARSKA	38
5.1	Ekonomické ukazatele.....	38
5.2	Sociální ukazatele	47
5.3	Ostatní ukazatele	53
6	SYNTÉZA ÚZEMNÍ POLARITY ŠVÝCARSKA.....	59
6.1	Syntéza územní polarity Švýcarska	64
6.2	Kategorizace ukazatelů podle síly vlivu na polaritu země	69
6.3	Hlavní determinanty územní polarity a specifika	70
6.4	Socioekonomické gradienty územní polarity v rámci Evropy.....	73
7	ZÁVĚR.....	75
8	LITERATURA	79
9	SEZNAM TABULEK.....	86
10	SEZNAM MAP.....	86
11	SEZNAM PŘÍLOH	87
12	PŘÍLOHY	88

1 ÚVOD

Švýcarská konfederace je známa svou neutralitou, vysokou mírou životní úrovně, přímou demokracií a nenásilnou koexistencí více národů. Pro sílu své ekonomiky a celkový rozvoj společnosti je nedostižitelným vzorem pro celý svět. Patří k nejvyspělejším státům na světě, v Evropě se mu přibližuje jen na nerostné bohatství bohaté Norsko a převyšují ho některé mikrostáty, k nimž lze řadit Lichtenštejnské knížectví nebo Lucemburské velkovévodství. V mezinárodních socioekonomických žebříčcích se umisťuje na prvních místech, ať už v nízkém vnímání korupce nebo v indexu mezinárodní konkurenceschopnosti. Za jeden z ukázek úspěchu je považována tvrdost a atraktivita švýcarské měny – švýcarského franku (CHF). Rozlohou 41 285 km², což je přibližně polovina rozlohy území ČR, se řadí k menším státům. Počtem obyvatel přes 8 milionů má přibližně stejný počet obyvatel jako Rakousko. To vypovídá o vysoké hustotě zalidnění, obzvlášť ve Švýcarské plošině.

Země si drží relativní odstup od mezinárodních organizací, přičemž je sice součástí Schengenského prostoru, spoluzakládajícím členem Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj, ale není v NATU nebo EU. Pro doložení komplikovaného vztahu k mezinárodním organizacím můžeme uvést členství Švýcarska v Evropském sdružení volného obchodu a naopak neúčast země v Evropském hospodářském prostoru. Tato pro Švýcarsko nevýhodná situace je nahrazena bilaterálními dohodami umožňující zemi participovat na společném vnitřním trhu.

Najdeme zde neuvěřitelnou kulturní rozmanitost. Hovoří se zde čtyřmi oficiálními jazyky, nejvíce rozšířená je němčina s podílem 65,6 % na celkovém obyvatelstvu. Švýcarské Němce můžeme nalézt především na severu a východě země. Na západě nalezneme Francouze, v kantonu Tessin Italy, v Graubündenu Rétoromány. Zvláště velká města jsou atraktivní pro přistěhovalé cizince. Už od dob reformace je země rozdělena na kantony převážně protestantské a katolické. I na schopnosti spolužití více národů a náboženství můžeme vidět kulturní vyspělost švýcarské společnosti.

Švýcarsko patří k menšině států, kdy hlavním městem je počtem obyvatel menší Bern, ale největším ekonomickým centrem je aglomerace města Zürich. Pro Švýcarsko je typická fyzicko-geografická determinace, zvláště pohořím Alp, a růst metropolitních oblastí. Historie je velmi bohatá na množství událostí důležitých pro rozvoj Švýcarska. Pro Švýcary asi nejdůležitějším symbolem společné identity bylo setkání delegátů tří kantonů (Schwyz, Uri, Unterwalden) za účelem uzavření prvního spříseženstva neboli společné aliance na obranu proti Habsburkům dne 1. srpna 1291 na louce Rütli nad Luzernským jezerem v severozápadním

výběžku kantonu Uri. Počet kantonů v nově vzniknuvší Švýcarské konfederaci se postupně rozrostl na 26.

Švýcarsko patří, pokud ho budeme považovat za součást střední Evropy, k její západní části, která má blízko k jádrovým oblastem rozvoje, střediskům průmyslové revoluce. Spolu s převážnou částí Německa a Rakouska patřilo Švýcarsko po druhé světové válce k západnímu bloku a po ekonomické stránce se velmi liší od států za železnou oponou. Z ekonomického hlediska patří k vyspělé západní Evropě s vysokými výdaji na vědu a výzkum, vysokým HDP, kvalitním institucionálním a podnikatelským prostředím, se sídly nadnárodních společností a mezinárodních institucí. Pro Švýcarsko je také typické dokonale fungující institucionální podnikatelské prostředí v rámci celé společnosti.

Švýcarsko tvoří 20 kantonů: Bern, Aargau, Glarus, Freiburg, Graubünden, Jura, Luzern, Schaffhausen, Neuenburg, Schwyz, St. Gallen, Thurgau, Tessin, Uri, Waadt, Zug, Genf, Wallis, Zürich, Solothurn a 6 polokantonů: Appenzell-Innerrhoden, Appenzell-Auserrhoden, Baselstadt, Baselland, Unterwalden-Obwalden a Unterwalden-Nidwalden.

Práce sleduje tento cíl – pomocí literatury a statistických údajů posoudit a analyzovat územní polaritu Švýcarska podle rozdílnosti vybraných ukazatelů. Ukazatele jsou vybrány tak, aby výsledky mohly být porovnány s ostatními pracemi zaměřenými na stejné téma, které se týkají jiných států. Řadí se do tří skupin a to ekonomických, sociálních a ostatních a jsou vzájemně porovnávány. Dalším cílem je také detekovat převažující gradient územní polarit.

K dosažení cíle práce byly vytvořeny hypotézy, které by měly být prací ověřeny:

1. Vstupní hypotéza vychází z historického rozdělení Evropy, kdy státy v rámci středoevropského prostoru ovlivnily jak východní historicky méně vyspělé regiony, tak západní ekonomicky a kulturně bohatší části Evropy. Různá poloha států, rozdílné historické zkušenosti a vzdálenosti od jádrových oblastí rozvoje mají vliv na nestejnorodý rozvoj regionů v sociální a ekonomické oblasti. Tyto disparity se objevují i mezi západními a východními částmi jednotlivých států (Nováček 2012) a tuto disparitu předpokládáme i ve Švýcarsku, protože území Švýcarské konfederace bývá mnohdy do střední Evropy také řazeno (Bláha, Nováček 2016).
2. Více osob, které pracují v terciárních aktivitách a ve službách s vyšší přidanou hodnotou se předpokládá v ekonomicky vyspělých oblastech (Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. 2008). Dá se předpokládat, že v kantonech na severu a severozápadě s městy Zürich, Basilej, Ženeva bude více osob, kteří pracují v tomto sektoru a vyšší hodnota hrubého domácího produktu nebo výše mezd.
3. Ve Švýcarské konfederaci se mluví čtyřmi hlavními jazyky. Lze se domnívat, že např. frankofonní nebo jiná jazyková oblast se vyznačuje některými specifiky oproti jiným oblastem.

Nejvíce se to projeví v politice. Frankofonní Švýcarsko je v referendech více prounijní, voliči se orientují na jiné politické strany. Německy mluvící část je pravicovější, konzervativnější, silněji využívá přímé demokracie (Büchi 2000).

4. Dochází k ekonomickému rozvoji metropolitních oblastí, atraktivní zvláště pro mladší, ekonomicky aktivní obyvatelstvo. Ve více liberálnějších městech a jejich zázemí ubývá věřících (Václavík 2009). Lze se domnívat, že kantony s velkými švýcarskými městy a s vyšším podílem protestantů budou vykazovat nižší míru religiozity a naopak kantony s rurálnějším charakterem nebo s vyšším podílem katolíků, zvláště oblasti v Alpách, vyšší míru religiozity.

5. Švýcarskem prochází Alpy, lze proto usuzovat na velké rozdíly mezi jižní a jihovýchodní částí Švýcarska na straně jedné, kam z důvodu horských bariér měla geografická difúze rozvoje z Porýní a dalších hospodářských center ztížené podmínky, a severní a severozápadní oblastí s velkými městskými aglomeracemi na straně druhé. Alpy mají vliv na georeliéf Švýcarska a rozmístění sídel a dopravních sítí. Na nerovnoměrný rozvoj, šíření sociálního a lidského kapitálu, polarizaci prostoru poukazuje Pileček (2013).

6. Lze předpokládat, že vyšší hustota silniční sítě, hlavních tahů, nám bude indikovat vyšší vyspělost daných regionů. V těchto oblastech budou vyšší intenzity osídlení, které napomáhají k rychlejšímu šíření informací, čemuž přispívá také kvalitní a hustá síť silnic. Marada, Květoň a Vondráčková (2006) upozorňují, že nedostatečně rozvinutá dopravní infrastruktura je jedním z důvodů stagnace odlehlých regionů a bariérou pokroku. Lokalizace hustější sítě silnic je očekávána v městských aglomeracích s vyšší hustotou zalidnění na severozápadě a nižší v alpských rurálnějších oblastech, kde je budování infrastruktury ztíženo horskými masivy.

7. Převažující gradient ekonomických, ale i sociálních ukazatelů, např. výše příjmů, podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva, bude vychýlen a zkreslen výrazně ve prospěch dominantní metropolitní oblasti kantonu Züriech, který posunuje hlavní hospodářské centrum země směrem na sever. Posilování metropolitních oblastí na úkor venkova potvrzuje i Körner (2014).

V kapitole TEORIE A DISKUSE S LITERATUROU se práce zabývá historickým rozdělením a vymezením střeoevropského prostoru, autory zabývající se nerovnoměrným sociálním a ekonomickým vývojem ve světě a ve Švýcarsku. V HISTORICKOGEOGRAFICKÉM KONTEXTU bude nastíněna historie a možné vlivy na nerovnoměrný rozvoj regionů. Zároveň budou porovnány vybrané makroekonomické ukazatele Švýcarska s ostatními evropskými státy a sousedními regiony. V ANALÝZE UKAZATELŮ VYBRANÝCH PRO SOCIOEKONOMICKOU DIFERENCIACI REGIONŮ ŠVÝCARSKA budou do hloubky zkoumány hodnoty ukazatelů a jejich rozmístění v prostoru. Budou se zde hledat historické souvislosti, převažující šířkový gradient, polarita nebo disparity a srovnávat umístění kantonů v jednotlivých kategoriích. V SYNTÉZE

ÚZEMNÍ POLARITY ŠVÝCARSKA budou kantony a regiony posuzovány a hodnoceny podle jejich umístění v indexech zpracovaných pomocí metody pořadí a odchylky od mediánu. Bude také kvalitativně odhadnuto, jak jednotlivé ukazatele ovlivňují polaritu země. Taktéž zde budou hledány hlavní determinanty a příčiny nerovností, hodnoceny zde budou nerovnosti a specifika země pomocí některých prací, jež se věnují tomuto tématu. V ZÁVĚRU dojde ke komplexnímu zhodnocení socioekonomických nerovností a hypotéz. Z výsledků ukazatelů budou rovněž zpracovány tabulky a mapy a vypracován SEZNAM LITEATURY, TABULEK, MAP A PŘÍLOH.

2 TEORIE A DISKUSE S LITERATUROU

Přinejmenším od raného středověku bylo v Evropě patrné rozdělení na dva subregiony – Západ a Východ. Zřetelné hranice mezi nimi určily události 2. světové války. Byly politické, ale determinovaly jejich odlišný socioekonomický a společenský vývoj. Do západního prostoru se historicky zahrnuje Švýcarsko.

Podle názoru Jordana (2005) patří německy mluvící země (Švýcarsko, Lichtenštejnsko, Německo, Rakousko) spolu s Českou republikou (dříve součástí Svaté říše římské a Předlitavska v rámci Rakouska-Uherska), Slovenskem, Polskem, Maďarskem, Lucemburskem, Slovinskem (dříve součástí Svaté říše římské a Předlitavska), Chorvatskem (dříve součástí Uherska), pobaltskými státy (Estonsko, Lotyšsko, Litva) v dnešních hranicích a Alsaskem, Jižním Tyrolskem, Tridentskem, Furlánskem, Terstskem, Vojvodinou, Sedmihradskem, Haličí a Kaliningradskou oblastí v kulturních hranicích do střední Evropy. K názorům považující Švýcarsko za součást střední Evropy můžeme dále řadit Muttonovou (1971), která řadí do střední Evropy především bývalé země Svaté říše římské bez Slovinska a Itálie jižně od Alp, Benelux, Alsasko-Lotrinsko, Švýcarsko, Německo, Rakousko a Česko bez zbylých států V4. Také podle Schenka (1950) náleží do střední Evropy stejné státy jako dle Muttonové, ale zároveň Polsko a Slovensko. Dle francouzského pojetí encyklopedie Larousse (2009) náleží do střední Evropy Švýcarská konfederace spolu s Německou spolkovou republikou, Lichtenštejnským knížectvím, Rakouskem, Českem a Slovinskem. Podle World Factbook (2009), Brockhaus Enzyklopädie (1998), Geographie in Übersichten DDR (1986) patří do střední Evropy taktéž Švýcarsko spolu s ostatními německy mluvícími zeměmi, V4 a Slovinskem. Podle Encarta (2009) a Columbia encyklopedie (2009) sem patří tytéž země bez Slovinska.

K názorům naopak nepovažující Švýcarsko za součást střední Evropy můžeme řadit prestižní deník Economist (2005), Ronalda Tierskyho (2007) a Katzensteina (2005), uznávajícího střední Evropu jen v podobě postsocialistické skupiny států V4. Z důvodu dnes výrazně vyššího HDP na osobu, výrazně odlišných mezd, jiného politického vývoje po roce 1945 nepovažujeme politicko-ekonomicky někdy Německo, Rakousko, Švýcarsko a Lichtenštejnsko za střední Evropu. Němci či Rakušané sami sebe téměř vždy považují za součást geografické „střední Evropy“, ale politicko-ekonomicky do „západní Evropy“ (Baar 2011, ACADEMIC 2017).

Podle veřejnoprávních médií (Český rozhlas 2008) a školních učebních plánů (Školní atlas světa 2008) je Švýcarsko řazeno do alpských zemí a nebylo postiženo katastrofami jako vpád Mongolů, Turků, nepostihla ho okupace během 2. světové války a díky ní dokonce naopak získalo (žádné válečné škody, získání lidského kapitálu díky imigraci). Nerušený a klidný vývoj, sousedství vyspělých států Francie a Německa, vliv reformního myšlení Ulricha Zwingliho

a Johana Kalvína a jeho následovníků podle Maxe Webera (1934), vojenská neutralita potvrzená mocnostmi jako věčně neutrální stát a obchodní um učinily ze Švýcarska nejvyspělejší stát v Evropě spolu s Norskem bohatém na nerostné bohatství, Irskem se sídly mnoha nadnárodních společností lákaných na nízké daně a anglicky mluvící obyvatelstvo, malým Lichtenštejnským knížectvím a evropskými mikrostáty.

Jednotlivé státy střední Evropy měly společnou, ale zároveň v lecčems se lišící historii a z toho mohou vyplývat i odlišná stanoviska k pojetí střední Evropy. Německo bylo hlavní součástí Svaté říše římské a bylo kulturně i ekonomicky hlavně po začátku průmyslové revoluce v rámci Střední Evropy nejvýše. Byla zde další velká soustátí - Habsburská monarchie skládající se z mnoha národů, nejvíce obývaná Němci, dále Maďary, Čechy, Poláky aj., zaujímala velkou část střední Evropy a zároveň jednotlivé národy obohacovala a ovlivňovala. Dále Polsko-Litevská unie na severovýchodě střední Evropy, kdy toto území po trojím dělení Polska bylo ovlivněno Ruskem, Pruskem a podunajskou monarchií.

Tématikou o vývoji Evropy se zabývá ve svém díle Zwettler (1992). Jeho práce sice není zaměřena na současnost, neboť se zabývá obdobím od 5. do 17. století, i přesto rozdělení územních celků odpovídá současnosti. Celky jsou posuzovány z vícero pohledů, jež zahrnují etnické, náboženské, demografické a ekonomické ukazatele. Tzv. postsocialistické země v Evropě dělíme do dvou skupin, jestliže jsou sociální, politické a ekonomické charakteristiky pojaty společně (Michalski 2006). Zástupci první skupiny států vstoupily všechny do Evropské unie do roku 2004 společně s Německem, patří sem i Chorvatsko. První skupinu tvoří státy s vysokým HDP - Německo, Rakousko a dále nejvyspělejší bývalé postsocialistické státy. Tyto státy se považují oproti východnějším státům Evropy za relativně politicky stabilní. Státy jako Bělorusko, Ukrajina, Makedonie atd. patří do druhé skupiny. Tyto státy jsou na tom špatně ekonomicky a jsou politicky a etnicky nestabilní (Balkán). Dva státy přitom stojí ve středu mezi těmito dvěma skupinami – Rumunsko a Bulharsko. To, že oba státy vstoupily do Evropské unie a do NATO, bylo krokem veskrze pozitivním a Rumunsko patří k nejrychleji rostoucím státům EU s rychle rostoucím strojírenským, automobilovým a IT průmyslem.

Nejvýznamnějším dílem, na které tato práce částečně konceptuálně navazuje, je práce Nováčka Dualita Evropy (2012). Nováček pojímá Evropu jako definitivně rozdělenou na dva subregiony. Práce zahrnuje historicko-geografickou analýzu evropské duality od pradávných dob do současnosti. I v rámci bývalého západního bloku byla územní polarita velká a přes masivní podporu chudších jihoevropských oblastí Evropské společnosti nedokázalo i přes zlepšení tyto rozdíly nivelizovat. Země jižní Evropy sužuje vysoká nezaměstnanost (zvláště mladých), nízká konkurenceschopnost, špatná platební morálka, vysoké deficity rozpočtu, neochota platit daně, vysoké zadlužení, nízký ekonomický růst, velký vliv organizovaného

zločinu a mafie a jeho propojení se státní mocí. S mnohými problémy, jako je vysoká míra vnímání korupce, nefunkčnost institucí, nízké investice do vědy, se potýkají i východní postsocialistické státy střední Evropy. V historii ale převládalo opačné rozdělení evropského prostoru a to na chudší Sever a bohatší Jih (Nováček 2012). Nyní většina autorů souhlasí s tím, že již od středověku se postupně vytváří polarita mezi bohatším severem a chudším jihem (Křen 2005).

Jak uvádí Nováček (2012), rozdělení Evropy na rozsáhlé regiony Západ a Východ není nic nového přinejmenším od raného středověku. Do prostoru Západu lze po velkou část historie přiřadit Británii, Francii, Benelux, severní pobřeží Španělska, sever Itálie, Slovinsko, Německo, Rakousko, Skandinávii, ale také české území. Naproti tomu do východní části můžeme řadit oblasti na východě a jihovýchodě Evropy. Zatímco ještě v raném středověku můžeme hovořit o polaritě mezi jižní a severní částí Evropy, během konce středověku se již zřetelně projevuje zaostávání středovýchodního prostoru oproti Západu v hospodářském a sociálním vývoji, kdy centra pokroku, kultury, humanismu, jádra průmyslové revoluce, progresivního a inovačního myšlení nalézáme pro obyvatele těchto oblastí ve vzdálených západních zemích. Nové technologie a produkty, společenské změny, náhledy na společnost, rozvoj kapitalistického myšlení, demografická revoluce, vymýcení negramotnosti se šířily ze severních a západních oblastí směrem na Jih a Východ, kde většinou změny a novinky bez většího myšlenkového příspěví společnost s časovým zpožděním pouze přijala. Období minulého století bohatého na dějinné zvraty, obzvláště pak 2. světová válka, určilo velmi zřetelné hranice mezi Západem a Východem. Sice tyto hranice byly politické, ale determinovaly až do dneška odlišný socioekonomický a společenský vývoj obyvatelstva v bývalém západním bloku na jedné straně a v bývalém východním bloku na straně druhé.

V průběhu dějin Evropy docházelo k heterogennímu rozvoji státních útvarů, jednotlivé státy zaostávaly nebo naopak prosperovaly. V novověku ovšem středovýchodní státy výrazně divergovaly vůči svým západním sousedům. Jedním z vysvětlení pro nerovnoměrný vývoj a rozvoj evropských států nám může dát Wallensteinova teorie světového systému z roku 1974 (Holubec 2005), koncept analyzuje kapitalismus v porovnání s feudalismem, zevrubně zkoumá akumulaci kapitálu (Nováček 2012). Teorie přišla s rozdělením světa na jádra, semiperiferie nebo periferie. Jádrový region přitahuje a kumuluje investice, ekonomický a lidský kapitál a zvyšuje náskok vůči periferii, která je ale na něm závislá. V jádrových oblastech dochází ke změnám rychleji. Ekonomické rozdíly mezi regiony a státy se snaží v dnešní době zmírnit Evropský fond pro regionální rozvoj a Kohezní fond. Fyzicko-geografickými bariérami nebo politickým a historickým vývojem mohou být ovlivněny periferie. Oblast semiperiferie je označení pro mezistupeň mezi jádrem a periferií.

U členění Evropy lze říci, že autoři rozčleňují jednotlivé oblasti podle historicko-kulturních zvyklostí, ale také třeba podobností ve vyspělosti. Lze říci, že neexistuje žádné multidisciplinární řešení členění Evropy, na kterém by se shodli všichni. Téma dělení Evropy není otázkou pouze pro geografy. Na Evropu také silně působí vliv politických rozhodnutí, postoj a kladení důrazu na vyznávání určitých hodnotových priorit. K tomuto tématu mají co říct sociologové, historici, politologové. Na jednotném vymezení hranic střední Evropy nevládne shoda. Názory popírající existenci střední Evropy se také objevují. Vzhledem k ještě nedávno rozdělené Evropě (zvláště ve stále aktuálních ekonomických otázkách jako jsou např. mzdy) stále mnoho lidí rozděluje Evropu jednoduše na postsocialistický Východ a kapitalistický Západ. Na neexistující přirozené hranice střední Evropy poukazuje Krejčí (2000), považuje to za jednu z příčin rozdílných pohledů na to, co je a není její součástí. K rozdělení středoevropského prostoru na dvě skupiny (západní a střední, střední a východní) se přiklonil Halecki (2002). Tvrdil, že středovýchodní část je ohraničena Švédskem a Německem na západě a Ruskem na východě. Hranice přechodu mezi vyspělejší a méně úspěšnou částí Evropy byla po staletí velmi proměnlivá (Křen 2005). Za velmi heterogenní prostor (různé národy a jazyky, odlišná historie) mezi Německem a Ruskem označuje Gurňák (2003) oblast středovýchodní a jihovýchodní Evropy. Na prolínání idejí, obecních zvyklostí a tradic ve středoevropském prostoru myšlenkami přicházejících jak z východních, tak západních částí Evropy poukazuje (Nováček 2013). Během období železné opony pojem střední Evropa zcela zanikl (Rupnik 1992).

O tom, že za periferie byly dříve považovány hlavně velkoměstské kolonie dělnických obydlí s nuznými životními podmínkami ve velkých městech, poukazují Musil a Müller (2008). Za periferní oblasti si lze představit odlehle rurální oblasti se špatnou dopravní dostupností do střediska oblasti. Ale i ve velkoměstech a městech vznikají periferie. Může jít o nerevitalizované brownfieldy, dále o oblasti obývané cizinci, kteří se nechtějí integrovat s většinovou populací, oblasti na okraji města o které radnice nejeví větší zájem. Jordan (2009) poukazuje na to, že nejen demografická a průmyslová revoluce a další pokrokové myšlenky se šíří v jádrových oblastech rychleji. V negativním slova smyslu se zde rychleji šíří nemoci. Během hospodářských krizí roste nezaměstnanost, dochází zde k rychlejšímu přetrhávání rodinných vazeb, zanikání tradic a k větší koncentraci sociálně patologických jevů. Politické rozdělení společnosti mezi venkovem a městy, vzdělanějšími vrstvami a méně vzdělanými, staršími a mladšími je velmi výrazným jevem v současné době.

Teorie centrálních míst podle Christallera z roku 1933 vysvětluje lokalizaci středisek v prostoru. Vlastní jádra, centrální místa, jsou určována principy obchodními, dopravními a administrativními (Blažek, Uhlíř 2002). Friedmann rozlišuje šest vzájemných vlivů, zesilujících ekonomickou převahu jádrových oblastí nad periferními regiony. Jde o dominanci, resp.

oslabování periferního regionu odlivem kapitálu a politikou vysávání zdrojů, šíření inovací (koncentraci obyvatelstva, výroby a vysokých příjmů v jádrech), efekt psychologický, modernizační, výrobní a efekt vazeb (Blažek, Uhlíř 2002).

Hirschman (1958), který se zabýval teorií nerovnoměrného rozvoje, upozorňoval na nedostatečné investování peněz pro budoucí zisk, neefektivní nakládání s kapitálem v zaostalejších perifernějších zemích. Proto podporoval příliv zahraničního kapitálu a rozvoj jader (regionálních center), která by byla vzorem pro ostatní méně úspěšné oblasti. Zdůrazňoval potřebu pozitivních očekávání a aktivního přístupu v ekonomickém směřování. Za hrozbu považoval odliv mozků ze zaostávajících oblastí. Za jedno z řešení považoval posílení městských regionů v periferiích (Blažek, Uhlíř 2002). Vysvětlení důvodů pro růst jader můžeme nalézt také v Marshallových aglomeračních úsporách. Marshall, který rovněž definoval úspory z rozsahu a ze specializace, na nich demonstruje vliv vysoké koncentrace aktivit na úspory (sdílení pracovního trhu, úspory při šíření technologií blízkými firmami, úspory ze společného využívání infrastruktury nebo dodavatelů) a dělí úspory na lokalizační (např. využívání lokálních dodavatelů v automobilovém průmyslu) a urbanizační (lokalizace subjektů v urbanizované oblasti). Posilování jádra vysvětluje ekonom Holland (1994) dominancí velkých nadnárodních firem. Podle Hollanda jedno až dvě procenta velkých firem vytvářejí ve vyspělých zemích přes 50 % veškeré produkce. Ty mají větší vyjednávací sílu, nižší fixní náklady, lepší možnosti financování vědy a výzkumu, vyšší schopnost implementovat inovace a nové poznatky do praxe, lepší přístup k externímu financování, silnější lobbying, větší finanční polštář pro boj s konkurencí, silněji využívají transferových cenových výhod. Podle Webera jsou lokalizačním faktorem pro průmysl náklady na pracovní sílu, aglomerační efekty, zdroje surovin a dopravní náklady (Blažek, Uhlíř 2011).

Leimgruber (1991) se zabýval např. hraniční oblastí Švýcarska. U kantonu Tessin a sousední Lombardie uvedl, že vliv vzniku železnice v 19. století neměl na SG rozvoj a industrializaci oblasti takový vliv z důvodu relativní vzdálenosti od jader a vysokých cen přepravních služeb železnice. Po 2. světové válce se region Tessin v rámci celkového dobrého stavu hospodářství země industrializoval a posílil vliv finančnictví, nedostatek pracovní síly byl nahrazován přebytkem síly z italského okolí. Ti se částečně vraceli a stavěli si domy na italské straně. Zároveň byla metropolitní Lombardská oblast atraktivní pro Italy z Mezzogiorna a cizince. Celkově se oba regiony vzájemně doplňovaly, italsky mluvící švýcarská část je z důvodu vyšších mezd atraktivní a milánská metropolitní oblast je nejvýznamnější ekonomickou oblastí Itálie. U kantonu Jura Leimgruber (2013) uvedl, že přes pozitivní náznaky zlepšení patří tento horský region mimo hlavní silniční síť k periferním.

Haggett (2001) vymezuje regiony jako synergie přírodních a sociálních vlivů. Podle Klapky a Tonevy (2008) můžeme vymezit regiony růstové (kladný přírůstek obyvatel, vysoké intenzity sociálního rozvoje, zakládání firem, vysoce vzdělané obyvatelstvo) - ve Švýcarsku vysoce urbanizované regiony ve Švýcarské plošině - a naproti tomu regiony stagnující, problémové (fyzicko-geografická odlehlost, záporné migrační saldo, nedostatečné uplatnění vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva) - ve švýcarském prostředí oblast Alp, Jury. Dále jsou to regiony strukturálně postižené (vyšší míra nezaměstnanosti, útlum těžby nebo jiného převládajícího průmyslového odvětví). Za příklady heterogenních regionů lze považovat regiony nodální. Silně se zde projevuje polarita jádra a periferie, dochází zde k využívání centra ve velkém rozsahu. Haggett (2001) chápe jádrovou oblast jako komunikační a mozkové centrum regionu (Mendelu 2018).

K určení síly jednotlivých jádrových oblastí se využívají různé gravitační modely na základě např. okruhu dojížděky za vyššími službami, nákupy, zaměstnáním (Hampl 2005). Rychlostí šíření inovací z jádra do periferií se zabýval švédský zakladatel geografie času Hägerstrand. S rostoucími vzdálenostmi slábne přijímání inovačních změn, společenský tlak není tak silný a informovanost o změnách, přesvědčení o nutnosti změn slábne. Hägerstrand (1967) stanovil základní principy časoprostorového šíření inovací. Mezi ty patří difúze prostorové (blízkost lokalit vůči jádru), institucionální, hierarchické (sociokulturní blízkost lokalit či regionů s podobným myšlením, jazykem – inovační změny se s určitým časovým odstupem projeví i v ostatních regionech, ale ne vždy a ve všech oblastech), časové – rychlá akcelerace počtu nositelů inovace, která se zpomaluje po dosažení tzv. inflexního bodu (Artslexikon 2017).

Nováček v časopisu EUROPA XXI (2014) ve shrnutí jeho dlouhodobého sledování evropských polarit a disparit se mimo jiné zmiňuje o pravděpodobnosti existence duality už v antických dobách. Rozdělení a kontinuální západovýchodní gradient je také dlouhodobého rázu a vývoje. U Německa zdůrazňuje odlišnou volbu stran v bývalé NDR, specifické postavení hlavního města (podprůměrné HDP na obyvatele) a naopak vyzdvihuje dynamičtější hospodářský rozvoj, vyšší HDP na obyvatele, silnější průmysl s vyšší přidanou hodnotou umístěný na jihu v Bavorsku a zmiňuje horší výsledky severněji položených spolkových zemí např. Dolního Saska, ale i bývalé NDR. U Rakouska uvádí zaostávání dříve vyspělejšího severu a východu po 2. světové válce. Hospodářsky výrazně méně vyspělé byly do 2. světové války alpské oblasti Korutany nebo Štýrsko – odlehlé regiony v největší vzdálenosti od Modrého banánu. Progresivně se po válce rozvíjely západní regiony podél bavorských hranic. U Polska na rozdíl od Česka zůstává západní část po vysídlených Němcích ekonomicky vyspělejší, hustota železniční sítě a míra urbanizace je zde větší. Voliči zde volí prozápadněji orientované

politické strany. U Česka zmiňuje dominanci Prahy, existenci průmyslovějšího severu v blízkosti Saska a Slezska nebo mírně odlišné volební preference na Moravě. U Slovenska mluví o velmi výrazném západovýchodním gradientu. U Maďarska zmiňuje dominanci Budapešti a severozápadu v blízkosti Rakouska, vliv hlavních dopravních tahů na rozvoj a uvádí důsledky obsazení území Osmany.

V případě Švýcarska měla vliv na rozvoj polarita jádro – periferie, větší ekonomická koncentrace aktivit do hlavní metropolitní oblasti města Zürich, nižší sociální vyspělost a větší konzervatismus a dopravní odlehlost alpských oblastí nebo kulturní odlišnosti mezi jednotlivými jazykovými oblastmi a relativní autonomie kantonů.

O tom, že vlastnosti zemědělské půdy se podílely na první fázi polarizace společnosti, upozorňuje Nováček (2005). Další fáze polarizace souvisí s industrializací, kdy dochází ke koncentraci obyvatel do průmyslových oblastí a měst. Fázi polarizace na jádro a periferii můžeme vidět na městě Zürich, které můžeme považovat i přes menší počet obyvatel za jedno z nejvýznamnějších světových center a za jedno z jader v oblasti Modrého banánu. Je sídlem mnoha nadnárodních společností operujících v různorodých průmyslových oblastech, finančnictví, pojišťovnictví. Zürich je také jedno z míst s nejvyšší kvalitou života a sídlo mnoha výzkumných institucí. Dále jsou oblasti s levnější kvalifikovanou pracovní silou, kam nadnárodní společnosti se snahou ušetřit umísťují výrobní a skladové haly. Ale existují oblasti stále zcela periferní a investičně neatraktivní, kde se do dneška nepodařilo vymýt analfabetismus a vyřešit dostupnost základní lékařské péče a jiných lidských potřeb.

K teoretickým typům regionů periferie a jádro lze uvést např. také semiperiferii (Blažek, Uhlíř 2002). Tato práce zkoumá vztah jádra a periferie ve vnitrostátním měřítku s přihlédnutím k celoevropskému vývoji. Za jádrovou oblast podle mnoha geografů můžeme označit silně urbanizovanou a ekonomicky vyspělou oblast od střední Anglie, přes země Beneluxu, Německo, Švýcarsko po severní Itálii označovanou jako Modrý banán. Periferií se pak označuje východní Evropa jako historicky heterogenní oblast bez dlouhodobě silného jádra. Zajímavým můžeme označit koncept podle Van der Meera (1998) Red Octopus. Model má základ v Modrém banánu, avšak dále propojuje pomocí os různé kouty Evropy - severní Itálii po Řím, oblasti Dánska přes Oslo, Göteborg, Stockholm, Helsinky po Sankt-Petěrburg, oblasti Mnichova přes Salzburg, Linz, Vídeň, Bratislavu do Budapešti. Teoretické modely nebyly vypracovány jen pro Evropu, ale také třeba pro dnes průmyslově upadající oblast tzv. Rustbeltu, ležící v prostoru mezi východním pobřežím a Velkými jezery na severovýchodě Spojených států (Gregory et al. 2009).

Zatímco o jádrech můžeme říci, že jsou zdrojem růstu a inovací, tak periferní oblasti tyto atributy pouze přejímají (Havlíček, Chromý 2001). K rychlejšímu šíření inovací pomáhá

kvalitní dopravní síť. Marada, Květoň a Vondráčková (2006) upozorňují na železnici. Ta zvláště během 19. století přispívala k polarizaci skrze hierarchické šíření inovací. Jádrová oblast může být centrem hierarchicky více regionů (Blažek, Uhlíř 2002). Centra regionů v rámci Modrého banánu mohou sloužit také jako jádra osídlení jednotlivých zemí. Periferní oblasti se v průběhu minulého století podle Havlíčka a Chromého (2001) převážně šířily a posouvaly do stále menších regionů. Autoři uvádějí, že například z globálního hlediska se periferie zmenšují a oblastí odříznutých od okolního světa ubývá. Poukazují také na tzv. vnitřní periferie, které se vyskytují hlavně v okolí administrativních hranic územních celků ve velké vzdálenosti od regionálních center. Zdůrazňují posílení významu mezojádra.

Pro kapitalismus kontinentální a sociálně-demokratický (v západní a severní Evropě) je charakteristická vysoká úroveň blahobytu, koordinované mzdové vyjednávání, systémová podpora zaměstnanosti pomocí rekvalifikací (Amable 2003). Naopak pro středomořský typ je typická vyšší ochrana zaměstnání, ovšem úroveň sociálního zabezpečení je zde nižší, sociální rozdíly vyšší (Hučka, Kislingerová, Malý 2011).

Javorská (2012) poukazuje na odlišnosti výsledků voleb mezi frankofonní a německojazyčnou částí obyvatelstva. Odlišně hlasovaly tyto skupiny např. v referendech o vstupu Švýcarska do EU, francouzská část je více proevropská, německá naopak. Důvody rozdílů mezi národy jsou pojmenovány v politickém konceptu Röstigraben (Hermann, Leuthold 2003). Německá část by jako většinová část obyvatelstva ztratila v rámci EU více suverenity než menšinová Romandie. Rozdíly taktéž najdeme mezi rolnickým a městským lidem, zatímco velkoměsta jsou v německy i francouzsky mluvícím prostředí relativně liberálnější, tak průmyslově - rolnické německé kantony volí protiimigrační sociálně konzervativní SVP, kdežto v Romandii podporují zahraniční integraci a otevřenost i venkovské regiony. Německá část se zabývá více otázkami týkajícími se efektivitu průmyslu nebo reforem institucí veřejného sektoru (Kriesi, Farago 2005). V sociální oblasti je Romandie více levicová. Do 70. let 20. století bylo německé městské prostředí levicovější než francouzské. Propast se otevřela od 90. let, kdy frankofonní oblast byla více postižena ekonomickými krizemi. Tento stav se do dnešní doby spíše prohlubuje. Další rozdíly můžeme nalézt ve vztahu k ochraně přírody nebo zvířat, idealizování venkova je hojněji rozšířené v německy mluvící části než v Romandii. Ve francouzské oblasti se více prosazuje osvícenský racionalismus. Rozdílně přistupují obě části k pojetí státu. Zatímco francouzská část prosazuje řízení odshora dolů, tak německá klade mnohem větší důraz na přímou demokracii, řízení zespoda nahoru a kolektivní jednání. Politická orientace se po druhé světové válce vyvíjela odlišně. Frankofonní část volila (podobně jako Francie) výrazně levicověji, Strana práce zde měla vyšší podporu. Podle indexu sestaveného Stutzerem (1999) je přímá demokracie v německých kantonech mnohem více

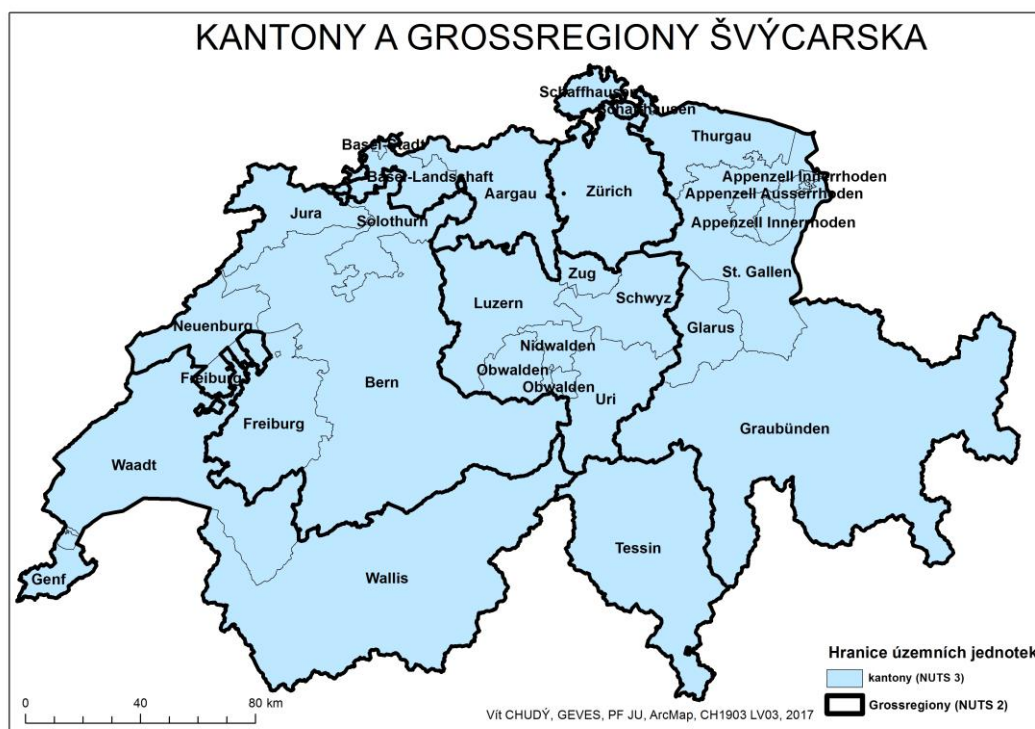
vyvinuta než ve francouzských, kde je nižší přímá participace občanů na rozhodování věcí veřejných.

Co se týče demografie, západovýchodní dělení se projevilo i v demografických statistikách. Švýcarsko patřilo společně s Německem, Rakouskem, Českem v rámci střední Evropy do západoevropského typu rodiny podle Hajnalovy linie (ta probíhala přibližně mezi městy Trieste a Sankt Petěrburg a vyznačuje se pozdějším vstupem do manželství, rodiny jsou málo početné, mají méně dětí). Maďarsko a Slovensko patřily už do východoevropského typu rodiny (Chlubný 2007). Podle Šprochy a Maja (2016) a obecného vývoje demografické revoluce probíhal tento proces na Západě dříve a s fázovým zpožděním postupoval směrem do východnější části střední Evropy.

3 METODIKA

Cílem práce bylo sledovat a zjistit územní polaritu jednotlivých regionů Švýcarska z pohledu socioekonomických a ostatních ukazatelů. Následně podle hodnot ukazatelů u regionů je posouzeno, zda se oblast přibližuje k vyspělejším či zaostalejším regionům. V práci je využíváno statistických dat pro posouzení vlivů na rozdílné hodnoty socioekonomických ukazatelů v kantonech a regionech a určení, zda hodnoty ukazatelů vykazují prostorový gradient nebo polaritu. Před použitím dat je také nutné vybrat si pro analyzování prostorových disparit velikostně vhodné územní jednotky pro porovnatelnost s dalšími státy v Evropě. Jelikož uměle vytvořených jednotek Grossregionů - NUTS 2, v rámci EU asi nejčastěji porovnávaných území, je v rámci Švýcarska jen 7, jsou tyto jednotky doplněny tradičními kantony a polokantony. Kantonů je 20, polokantonů 6. Celkově jsou kantony a polokantony hodnoceny a porovnávány ve sloučeném množství 26 územních celků NUTS 3, vyznačují se velkou mírou autonomie, menší vnitřní heterogenitou oproti generalizovaným Grossregionům. Ovšem v některých případech jsou pro přehlednost výsledky ukazatelů v rámci generalizovaných regionů lépe uchopitelné a zapamatovatelné.

Mapa 1

Zdroj. Zpracování autora

Pro NUTS 3 a NUTS 2 Švýcarský statistický úřad (BFS) zveřejňuje téměř všechna potřebná data pro práci. Zajímavé by byly výsledky za jednotlivé obce, ovšem ne všechny

ukazatele jsou sledovány na obecní úrovni a zpracovatelé ostatních sledovaných zemí v rámci Evropy je taktéž nezahrnuli do svých prací.

Pro analýzu je zásadní výběr vhodných ukazatelů. Výběr byl proveden tak, aby odpovídal dalším pracím zpracovávaných na územní disparity a polaritu socioekonomické diferenciaci v rámci evropských států. Podle teorie rozdílné vyspělosti jádrových a periferních oblastí a v rámci duality Evropy na vyspělý Západ a zaostávající Východ byly vybrány ukazatele, u nichž lze předpokládat výrazné rozdíly nejen v rámci střední, ale i celé Evropy. Kromě západovýchodního gradientu socioekonomického zaostávání, míry korupce, selhávání demokratických principů a občanské společnosti je nutné si uvědomit, že tyto nerovnosti a rozdíly můžeme vidět i mezi severem a jihem kontinentu, mezi horskými a špatně dostupnými regiony nebo strukturálně postiženými regiony a ekonomickými jádry nebo i v rámci konkrétních regionů. Polaritu mezi severozápadem a jihovýchodem, směrem od urbanizačního a ekonomického jádra Evropy Modrého banánu, kterou lze očekávat u Švýcarska, je možno vidět např. u Maďarska nebo Rumunska, Rakouska a v 19. století např. i u českých zemí. V rámci Rakouska nebo Švýcarska měla vliv i bariéra Alp.

Práce by se měla snažit o co nejpodrobnější vystižení reálného socioekonomického stavu území. Podle zásady co nejaktuálnější platnosti údajů byly vybírány ukazatele za kantony a Grossregiony v rámci shodného období (roku) a to ze statistického úřadu (BFS). V případě jejich nedostupnosti byly využity údaje ze Statisty (hustota národní silniční sítě), Tages-Anzeiger (medián mezd) a EUROSTATU (přírůstek obyvatel). Data využitá pro tuto práci jsou kvantitativního charakteru a měla by být přesná.

Práce na stejné téma, ale za jiné státy už byly zpracovány a pro možnosti srovnávání bylo nutné zajistit kompatibilitu dat (Holakovský 2014, Ležáková 2014, Vácha 2014, Kněžíčková 2015, Kebza 2015, Krejcarová 2016).

Následující text rozvádí konkrétně sledované ukazatele s možností eventuálního zdůvodnění, proč byl vybrán konkrétní ukazatel s využitím zamyšlení nad jednotlivými aspekty. Do skupiny sociálních ukazatelů patří celkem čtyři ukazatele. Přirozený přírůstek spolu s navýšením prostřednictvím přistěhovalých obyvatel, ať už migrací vnitřní nebo ze zahraničí, nám vytváří celkový přírůstek. Ten by měl být jednou z indicií pro určení lépe se vyvíjejících regionů. Do nich se může stěhovat mladší obyvatelstvo z důvodu pracovních příležitostí pro kvalifikované pozice. V dnešní době probíhající suburbanizace počtem obyvatel silně rostou regiony v zázemí měst. Data za ukazatele nastíní demografickou situaci v zemi, určí ekonomicky atraktivní regiony pro přistěhovalé. Za více vyspělé budou považovány kantony nebo regiony, které dosáhnou vyššího přírůstku.

Na rozdílné životní priority rodin, míru konzervativního myšlení nebo na kulturní rozdíly mezi jednotlivými jazykovými skupinami, vliv dopravní odlehlosti a horských bariér by měl ukázat počet rozvodů na 1 000 obyvatel. Vyspělejší „západní“ hodnoty získají kantony s vyšší mírou rozvodovosti. U podílu obyvatel s vysokoškolským titulem lze předpokládat vyšší míru ve velkých městech, kde se nacházejí univerzity. Podíl městského obyvatelstva je také jedním ze sociálních ukazatelů, v rámci regionů nemá ale zas tak velké odchylky mezi metropolitními a rurálními oblastmi, kdy i v málo osídlených kantonech má velký podíl obcí v údolích městský status. Pokud jde o hustotu zalidnění, lze jednoznačně říci, že nejvyšší hustotu najdeme v metropolitních oblastech Švýcarské plošiny (např. oblast Zürichu). Preference životního stylu a priorit mohou být u městského obyvatelstva značně odlišné od venkovských oblastí.

Z ekonomických aspektů jsou sledovány medián měsíčního příjmu, na jednoho obyvatele připadající hrubý domácí produkt, obecná míra nezaměstnanosti, hustota národní silniční sítě, podíl obyvatel zaměstnaných v terciérním sektoru. U ekonomických ukazatelů lze předpokládat výraznější polarizaci území než u sociálních. Hrubý domácí produkt je výrazně ovlivněn dojížděnkou obyvatel z okolních regionů, kteří nejsou započítáváni do HDP na obyvatele konkrétního kantonu nebo jiného administrativního regionu. Zároveň mohou hodnotu zkreslit sídla nadnárodních firem nebo různé cenové hladiny v jednotlivých kantonech, když cenové hladiny pro výpočet HDP ve standardu kupní síly jsou sledovány jen za celý stát. Asi věrohodnější ukazatel pro posouzení životních podmínek obyvatelstva by mohl být medián mezd, výše disponibilních příjmů nebo úroveň výdělků po odečtení nákladů na bydlení, potraviny, energie. Ty jsou všeobecně vyšší v ekonomicky jádrových oblastech. Pro ekonomické ukazatele jsou charakteristické výrazné polarity mezi Západem a Východem, Severem a Jihem kontinentu nebo mezi oblastmi jednotlivých států, ať už na mikro nebo mezo velikostní úrovni. V této práci se pro porovnání využívá medián mezd. Ten je očekáván vyšší v metropolitních oblastech nebo německy mluvících průmyslových regionech, které jsou na tom všeobecně lépe.

Ukazatelem, který nám může dát obrázek o historické, ale i dnešní vyspělosti regionů, může být hustota dopravní infrastruktury. Ukazatel je pro potřebu práce vypočtený zjednodušujícím způsobem, podílem km/km^2 . Vysoká hustota je očekávána v silně urbanizovaných oblastech severozápadní části země nebo v kantonech ležících na významných spojnicích severu s italskou, hlavně milánskou metropolitní oblastí. Do skupiny hodnocených ekonomických ukazatelů je v této práci také zařazen podíl obyvatel zaměstnaných ve službách a obecná míra nezaměstnanosti. Podíl nezaměstnaných by měl být na úrovni Švýcarska jako v jiných po ekonomické stránce podobných západoevropských státech vyšší ve větších městech

s vyšším podílem cizinců, s vyšší mírou anonymity, vyšším podílem vzdělaného obyvatelstva, které je např. ve vyšším věku mladými manažery odmítáno, s vyšší četností sociálně-patologických jevů. V období krize dochází k většímu propouštění v regionech průmyslovějších než ve venkovských oblastech. V případě Švýcarska je důležité zmínit relativně vysokou míru autonomie kantonů s vlastní politikou zaměstnanosti. Německy mluvící oblasti dosahují v porovnání s frankofonními výrazně nižší míry nezaměstnanosti. Je ale nutné říci, že celá země dosahuje jeden z nejnižších podílů nezaměstnaných na obyvatelstvu v Evropě. Podíl obyvatel zaměstnaných v terciérním sektoru lze očekávat vyšší ve větších městech a metropolitních oblastech s vysokým podílem služeb s vysokou přidanou hodnotou nebo v turisticky atraktivních oblastech Alp.

Tyto dvě skupiny doplňují ostatní ukazatele, k nimž je přiřazen podíl cizinců, podíl religiózního obyvatelstva a podíl vítězné strany na hlasech voličů. Švýcarsko patří k nejvyspělejším státům světa s velkou atraktivitou pro cizince. Vzhledem k atraktivitě švýcarských mezd je očekávatelný vysoký podíl cizinců, kteří pocházejí z okolních jazykově příbuzných států (německy, francouzsky, italsky mluvící obyvatelstvo). Ale vzhledem k už řečeným vysokým mzdám je země atraktivní také pro jihoevropské, balkánské, východoevropské obyvatele nebo pro pendlery. Všeobecně lákají imigranty velká města, tudíž je očekáván vysoký podíl cizinců ve městech typu Lausanne, Zürich nebo Ženeva. U míry religiozity lze očekávat v generalizovaném pojetí polaritu mezi religióznějším německy mluvícím venkovem v Alpách na jedné straně a méně religiózními metropolitními oblastmi s vysokou koncentrací ekonomických aktivit na straně druhé. V případě podílu vítězné strany na volebních výsledcích lze vzhledem k jazykově rozmanitému dělení země očekávat výrazný vliv mateřského jazyka na rozhodování voliče. Lze očekávat, že podobně jako v alpských oblastech Rakouska nebo Jižního Tyrolska budou němečtí voliči v alpských regionech volit sociálně konzervativní až nacionalistické strany. Ve vypočteném souhrnném ukazateli budou jako v ostatních pracích mít ostatní ukazatele poloviční váhu ve váženém průměru. Při konstruování polarit ve Švýcarsku je využita analýza faktorů pomocí metody pořadí a odchylky od mediánu.

Tabulka 1: Vybrané kategorizované ukazatele

UKAZATELE EKONOMICKÉHO CHARAKTERU	UKAZATELE SOCIÁLNÍHO CHARAKTERU	UKAZATELE OSTATNÍ
HDP na osobu	Celkový přírůstek obyvatel	Výsledek vítězné strany ve volbách
Obecná míra nezaměstnanosti	Počet rozvodů na 1 000 obyvatel	Religiózní obyvatelstvo v %
Podíl obyvatel zaměstnaných v terciárním sektoru	Podíl obyvatel s vysokoškolským titulem	Podíl cizinců
Mediánové příjmy	Podíl městského obyvatelstva	
Hustota silniční sítě		

Zdroj: zpracování autora

Krokem po analýze jednotlivých ukazatelů je analýza faktorů a syntéza, tedy komplexní zhodnocení poznatků. Pro konstrukci polarity je analýza rozdělena do dvou částí, resp. postupů. Prvním postupem je užití metody pořadí. V tomto případě se seřadí územní jednotky pomocí bezrozměrných čísel od nejspolehlivější po nejméně vyspělou. Ta jednotka, která se v žebříčku umístí nejlépe, získá hodnotu 1, ta nejhůře umístěná hodnotu 26. Toto platí v případě kantonů, u Grossregionů nejlépe umístěný region získá hodnotu 1, ten na posledním místě hodnotu 7. Pokud vznikne situace, že dvě nebo více územních jednotek získají stejný výsledek, tak všechny tyto jednotky získají stejnou hodnotu pořadí vyspělosti. Hodnoty ukazatelů, které nám vzniknou, se rozdělí do tří indexů a to ekonomického, sociálního a ostatního. Pro význam sociálních a ekonomických ukazatelů na polaritu a nerovnosti uvnitř země dostanou hodnoty těchto skupin ukazatelů pro získání následného souhrnného indexu dvojnásobně vyšší váhu oproti „ostatnímu“ indexu. Druhým v práci využitým postupem, zejména pro zpřesnění a porovnání výsledků, je pak metoda využívající odchylky od mediánu. Pracovně jsou kantony Švýcarska rozděleny na část vyspělejší a méně rozvinuté v poměru 13:13.

Během metody pořadí se u všech studovaných ukazatelů stanoví pořadí jednotlivých kantonů a Grossregionů (zkráceně a zjednodušeně velkých regionů, regionů nebo shluků kantonů) od „nejzápadnějšího“ po „nejvýchodnější“. Nejdříve se pomocí aritmetického průměru získají tři jednotlivé indexy (sociální, ekonomický a „ostatní“) za jednotlivé kantony nebo regiony. Od počtu ukazatelů v jednotlivých skupinách se odvíjí vypočtený aritmetický průměr indexu. Pro tuto práci je z hlediska důležitosti dávana větší váha ekonomickým a sociálním ukazatelům, proto v konečném důsledku vzniknou průměry v poměru 2:2:1, kdy vyšší váhu získá index ekonomické ukazatele a index sociální ukazatele. Pomocí dalšího aritmetického průměru vzniknou z vypočtených hodnot jednotlivých indexů souhrnné indexy.

Vzorec pro výpočet souhrnného indexu (SI):

$$SI = \frac{(Index\ ekonomický * 2) + (Index\ sociální * 2) + (Index\ ostatní)}{5}$$

V případě ekonomických ukazatelů se u každého kantonu nebo regionu vezme zprůměrované pořadí kantonu v jednotlivých ekonomických ukazatelích jako celek a vynásobí dvěma. U sociálního indexu se taktéž vezme zprůměrované pořadí kantonu v jednotlivých sociálních ukazatelích jako celek a vynásobí dvěma. V případě indexu ostatního se vezme zprůměrované pořadí kantonu v jednotlivých ostatních ukazatelích jako celek, ale z důvodu poloviční váhy tohoto indexu se nenásobí dvěma. Souhrnný index se vypočte sečtením tří indexů a vydělením 5, z důvodu zdvojnásobené váhy sociálního a ekonomického indexu. Pořadí jednotlivých kantonů nebo regionů se určí hodnotou souhrnného indexu. Čím bude tato hodnota nižší, tím bude mít jednotlivý kanton nebo region lepší umístění v žebříčku.

Podobně se postupuje u odchylek od mediánu, který rozděluje soubor územních jednotek do dvou polovin. Nejdříve se u každého ukazatele určí střední hodnota. V případě kantonů, kterých je sudé množství, se zprůměrovaly prostřední dvě hodnoty. Zprůměrovaná hodnota získá bezrozměrnou číselnou hodnotu, v práci se označuje jako index 100. Metoda odchylky od mediánu by měla verifikovat a porovnat výsledky s metodou pořadí. Metodou výpočtu pomocí trojčlenky se získají hodnoty odchylek od mediánu. Z výsledků hodnot ukazatelů u jednotlivých kantonů nebo Grossregionů u každého ukazatele zvlášť (rovněž v dílčích, ale i souhrnných indexech) bude moci být řečeno, že pokud získala územní jednotka index větší než 100, lze ji řadit k vyspělejším „západním“ regionům.

Vzorec pro výpočet odchylky (O) od mediánu:

$$O = \frac{x * 100}{y}$$

X je hodnota zkoumaného ukazatele a y je medián (Kebza 2015).

V případě ekonomických ukazatelů se u každého kantonu nebo regionu vezmou zprůměrované mediánové hodnoty kantonu v jednotlivých ekonomických ukazatelích jako celek a vynásobí dvěma. U sociálního indexu se taktéž vezmou zprůměrované mediánové hodnoty kantonu v jednotlivých sociálních ukazatelích jako celek a vynásobí dvěma. V případě indexu ostatního se taktéž vezmou zprůměrované mediánové hodnoty kantonu v jednotlivých ostatních ukazatelích jako celek, ale z důvodu poloviční váhy tohoto indexu se nenásobí dvěma. Souhrnný index se vypočte sečtením tří indexů a vydělením pěti z důvodu zdvojnásobené váhy sociálního a ekonomického indexu. Pořadí jednotlivých kantonů nebo regionů se určí

hodnotou souhrnného indexu. Zde ovšem platí naopak - čím vyšší souhrnný index, tím lepší pořadí kantonu v žebříčku. Vše se provede za všechny kantony a Grossregiony. U ukazatele obecné míry nezaměstnanosti nebo podílu religiózního obyvatelstva bylo pořadí hodnot pro výpočet mediánu nejdříve invertováno.

Ukazatele jsou hodnoceny podle významu a síly působící na polarizaci země. Je vytvořena tabulka obsahující studované ukazatele a to podle jejich síly vlivu na polarizaci země, ta může být vysoká, střední a nízká. Jednotlivé kantony mohou mít různý vliv na polaritu jednotlivých kantonů. Pro účely této práce jde o doplňující hodnocení ke kvantitativnímu. Dále jsou tvořeny za výsledky ukazatelů tabulky, kartogramy a to nejen za kantony, ale i Grossregiony. Vyspělejší „západnější“ hodnoty získají v kartogramech tmavší tóny. Při tvorbě map bylo využito souřadnicového systému CH1903 LV03 (BFS 2018).

V práci je využíváno metody generalizace pro zobecnění jednotlivých trendů ve společnosti, určení převládajícího gradientu socioekonomických jevů. Jsou komparovány jednotlivé ukazatele, porovnávány hodnoty ukazatelů s ostatními státy Evropy. Na základě induktivní metody dochází z hodnot konkrétních ukazatelů k vyvozování obecných zákonitostí. Na základě všeobecně známých procesů jsou pomocí dedukce vyvozovány konkrétní závěry. V práci je využíváno převážně nomotetického přístupu, kdy na základě zpracování velkého množství dat jsou hledány obecně platné závěry. Jsou ovšem sledovány a vysvětlovány také idiografické konkrétní výsledky ukazatelů.

4 HISTORICKOGEOGRAFICKÝ KONTEXT

Švýcarsko je historicky, minimálně po celé 20. století, jednou ze zemí s nejlepšími životními podmínkami obyvatelstva na světě. Mzdy jsou zde v porovnání s ostatními západoevropskými zeměmi mnohem vyšší. HDP ve standardu kupní síly se vyznačuje hodnotou přesahující 160 % průměru EU. Ceny jsou zde pro středo- a východoevropského návštěvníka velmi vysoké, ačkoliv míra inflace dosahuje téměř záporných hodnot. Síla švýcarské ekonomiky, hlavně jeho export, silná výkonnost nadnárodních společností, ekonomická důvěra zahraničních investorů způsobuje posilování švýcarského franku a potlačování inflačních tlaků ze zahraničí. Síla Švýcarska by se ovšem neobešla bez tradičně fungujícího právního prostředí, nízkého vnímání míry korupce, bez tradice odpovědného hospodaření pro budoucí generace či velmi kvalitní spolupráce mezi firmami a školami nebo vysokého podílu patentů na obyvatele. Země je součástí silně urbanizovaného pásu s vysokým podílem ekonomických aktivit zvaného Modrý banán, což také podpořilo sílu Švýcarska. Historický vliv na zemi měl hrdinný boj za nezávislost, náboženské smýšlení, neutralita či dlouhodobě budovaná image země jako ostrova společenské, ekonomické stability v rozbouřeném evropském moři, kdy země těchto výhod využila v průběhu světových válek nebo společenských a ekonomických krizí. Přes částečně budovanou izolaci nebo právě proto je nedostižitelným vzorem pro mnohé obyvatele starého kontinentu. Výhodná poloha země v blízkosti bývalého římského impéria, renesanční Itálie, na hlavních dopravních spojnicích mezi severem a jihem, blízkost evropských jader po proudu Rýna, historicky už v 19. století velmi vysoká míra vzdělání a gramotnosti nebo výhodná poloha Švýcarské plošiny pro růst měst a ekonomiky podpořily současný stav země. Celkově dnes můžeme říci, že mluvíme o zemi hospodářsky velmi rozvinuté, atraktivní pro mladší ekonomicky aktivní obyvatelstvo, o zemi kulturně rozmanité, kde se hovoří čtyřmi jazyky.

Současné Švýcarsko je zemí sociálně-geografických rozdílů (středoevropský kontext rozdílů Z-V je zde patrný), ale velký vliv na difúzi společenských změn má bariéra Alp a polarita mezi venkovem a metropolitními oblastmi. Přes celkově dobrou spolupráci mezi národnostními jazykovými skupinami je možné vidět určité názorové neshody mezi Němci a Francouzi, ať už jde o ekonomické, ale hlavně politické otázky s výrazně odlišnými preferencemi stran mezi voliči v německy a francouzsky mluvících regionech nebo mírně odlišné názory na využívání polopřímé demokracie, kdy francouzsky mluvící obyvatelstvo se více přiklání k centrálněji pojatému řízení veřejné správy po vzoru Francie.

4.1 Švýcarsko v dějinných souvislostech

Velmi důležité je zmínit se o historii, poněvadž historický vývoj a zkušenosti ve velké míře ovlivňují myšlení současné společnosti a národa a míru polarity mezi jednotlivými kantony. Boj země o existenci a nezávislost v rámci Evropy, náboženské vyznání obyvatel a jeho národnostní složení, principy přímé a polopřímé demokracie z velké části ovlivnila historie.

Hendrychová (2008) uvádí, že Švýcarská konfederace je v rámci integrované Evropy specifická. Na rozdíl od většiny západoevropských států není členem Evropské unie a o vstupu do ní v současné době ani neusiluje.

Na území Švýcarska se už pradávných dob vystřídalo mnoho kmenů, např. germánské kmeny Allemanů, Burgundů a Langobardů a dále Frankové v pátém století našeho letopočtu. Díky tomu je dnes území Švýcarska tak jazykově rozmanité. I přes to, že Švýcarsko v minulosti spadalo pod Svatou říši římskou, hlavní slovo zde měla místní šlechta, hlavně Habsburkové. Velkým symbolem pro švýcarský národ bylo povstání proti habsburským utlačovatelům a s touto událostí je spojeno založení Věčného spolku na obranu proti Habsburkům, který založily kantony Uri, Schwyz a Unterwalden v roce 1291. Toto potvrzení se můžeme dočíst ve Federální chartě ze 14. století (Im Hof 2007). Spojení těchto kantonů bylo základem Staré švýcarské konfederace. Spolek švýcarských kantonů i nadále úspěšně bojoval proti Habsburkům, např. ve slavných bitvách u Morgartenu roku 1315 a u Sempachu roku 1386. Švýcaři jsou i nadále připraveni bojovat za svou vlast. V roce 1353 se Stará konfederace rozrostla o další kantony Glarus a Zug a městské státy Luzern, ZÜRICH a Bern. Po roce 1481 se připojují další kantony. Důležitým mezníkem pro nezávislost země na říši bylo poražení Švábské ligy v roce 1499. Pro obyvatele cizích zemí je velmi známá Švýcarská garda ve Vatikánu, založená roku 1506 papežem Juliem II. (Dějiny 2014).

Zajímavá postava je Wilhelm Tell, švýcarský lidový hrdina. Legenda ze čtrnáctého století praví, že vedl povstání proti Albrechtu Gesslerovi, habsburskému místodržícímu (Landvoigt). Smyslem povstání byl boj za nezávislost kantonů. Postava místodržícího Gesslera nebyla spolehlivě doložena a tím není doložena ani pravdivost existence Tella. Legenda potvrzuje historický boj Švýcarů za nezávislost, svobodu, touhu si samostatně vládnout, ale také o schopnosti této nezávislosti a neutrality si vážít, cílevědomého a odpovědného vládnutí a schopnosti si udržet tradice a zároveň být jedním z nejpokrokovějších národů na světě. K tomuto stavu ale ovšem výrazně napomohla částečná poloha kdesi v Alpách, oblasti vzdálené od Paříže či Kolína nad Rýnem, kdy zájem mocností o ni nebyl relativně až tak velký, díky tomu mohla země bez přerušení stabilně společensky i ekonomicky růst a v pozdější době začala

svého postavení využívat například ve válkách. Pro svou stabilitu byla také země vyhledávána špičkovými vědci, podnikateli, obchodníky nebo politiky ohrožených ve svých zemích nepřátelskými režimy.

Jednou z nejdůležitějších událostí v dějinách Švýcarska i celé Evropy byl proces, který se snažil o návrat církve k bibli a byl proti zneužívání církve hodnostáři. Tyto události vedly k založení protestantských církví. Pro Švýcarsko byli významní v době reformace Ulrich Zwingli spojený se Züricem, kde začal působit v roce 1522, a Jan Kalvín, který působil v Ženevě. V Německu ve Wittenbergu působil Martin Luther. Tato doba je spojena s občanskou válkou, ve které Zwingli zahynul v bitvě u Kappelu. Jeho následovníkem se stal Heinrich Bullinger, který společně s Kalvínem založily švýcarskou reformovanou církev a napsaly První helvétské vyznání (1536). Bullinger pak napsal Druhé helvétské vyznání (1566), které se stalo základem všech reformovaných církví i mimo Švýcarsko (Dějiny 2014).

Ve Švýcarsku najdeme v současnosti jak kantony protestantské, tak katolické. Vzájemné ovlivňování náboženských církví mohlo být jedním z pozitivních vlivů na vyspělost země. Weber (1934) v knize Protestantská etika a duch kapitalismu dává do pozitivní korelace vztah kapitalismu a protestantismu. Toto platilo zejména na začátku průmyslové revoluce, dnes naopak katolické regiony v nábožensky smíšených státech často hospodářsky převyšují ty protestantské - Bavorsko, Střední Švýcarsko. Ovšem v sociálních ukazatelích se vyznačuje konzervativnějšími postoji, obyvatelstvo je více religiózní, míra rozvodovosti je zde oproti průměru nižší.

Třicetiletá válka měla pro zemi šťastný konec. Nezávislost Švýcarska na Svaté říši římské potvrdil Vestfálský mír v roce 1648. Na zemi měla také vliv doba Napoleona, který na konci 18. století po dobu 15 let do roku 1813 okupoval Švýcarsko a vytvořil zde loutkovou republiku Helvetii (Švýcarsko 2017b). Napoleon nakonec roku 1803 vytvořil novou ústavu, tzv. Mediační akta. Tímto došlo opět k autonomii a zplnoprávnění kantonů i původně po celá staletí závislých nebo spojeneckých území Aargau, Thurgau, Graubünden, St. Gallen, Waadt a Tessin. Během 19. století dochází k postupné modernizaci Švýcarska. Je přijata ústava, rozvíjí se demokracie a hospodářství (Dějiny 2014).

Na Vídeňském kongresu roku 1815 evropské mocnosti souhlasily s trvalou neutralitou Švýcarska. Země se tak vyhnula bojům v obou následných světových válkách, kdy jeho strategická poloha uprostřed Evropy a silná ekonomika zabezpečovaly zachování neutrality bez napadení nepřitelem. V tomto období se územní rozsah Švýcarska opět zvýšil o nové kantony Wallis, Neuenburg a Ženeva. Po bojích mezi katolíky a protestanty roku 1847 došlo v roce 1848 k přijetí federalistické ústavy (Maissen 2015). Federální vláda zodpovídala za obranu, obchod a zákonodárství, o ostatní kompetence se staraly vlády jednotlivých kantonů. I to je jeden

z důvodů klidné koexistence kantonů, jednotlivé kantony mají relativní míru autonomie a nemusí se až tak podřizovat diktátu moci z dalekého sídla parlamentu a vlády v rámci země. Občané si více než jinde vládou sami.

Během 19. století probíhaly celospolečenské změny, které v mnohém ovlivnily vývoj v zemi. Proběhla průmyslová revoluce, Švýcarsko se postupně dostalo na ekonomickou špičku mezi evropskými státy. Vznikla zde hustá síť železnic, byl zde rozvíjen průmysl a země se stala magnetem pro významné osobnosti v oblasti vědy nebo politiky. Průmyslová revoluce vznikla v Anglii na začátku 19. století a postupně se přelila na evropský kontinent. Důležité pro toto období bylo zrušení nevolnictví, dostatek zdrojů surovin, zesilování vlivu měšťanských vrstev nebo pokrok ve vědě a technice a uvědomění si důležitosti vzdělávání obyvatelstva v duchu osvícenských myšlenek. Pomocí geografické difúze se průmyslová revoluce postupně rozšířila do celé Evropy. Tyto změny se tedy rozšiřovaly od severozápadu k jihovýchodu a východu. Do Švýcarska, které je součástí hlavního evropského urbanizovaného pásu, se revoluce z Porýní a Beneluxu rozšířila v rámci Evropy hned na začátku. Silně urbanizovaná Švýcarská plošina s obyvateli angažovaných ve významných náboženských nebo jiných celoevropských sporech se silnou tradicí manufakturní výroby a pokrokovým myšlením obyvatelstva měla silné předpoklady pro prosazení myšlenek průmyslové revoluce.

Podobně rychle se v zemi prosadila demografická revoluce. Důkazem může být srovnání údajů o švýcarské úhrnné plodnosti v porovnání s Českem a Slovenskem. Na jednu ženu připadlo v roce 1861 ve Švýcarsku 3,71 dítěte, v roce 1895 3,6, před první světovou válkou se pohybovala úhrnná plodnost kolem 3, v roce 1937 1,74. Pro srovnání - v ČR se pohybovala ještě v roce 1900 úhrnná plodnost okolo 5 dětí na jednu ženu, okolo roku 1910 okolo 4, v roce 1920 okolo 3, ale v roce 1930 okolo 2, což bylo stejné jako ve Švýcarsku a v roce 1936 byla úhrnná plodnost v ČR 1,66, což bylo méně než ve Švýcarsku. Slovenská úhrnná plodnost byla například v roce 1920 ještě okolo 5 dětí na jednu ženu, na českém území ve stejné době jen okolo 3. Na rozdíl od Československa, kde tzv. baby boom probíhal až za tzv. husákovské normalizace, ve Švýcarsku to bylo už v 60. letech s vrcholem v roce 1964 s úhrnnou plodností 2,68 (BFS 2017d). Tento nárůst porodnosti probíhal v 60. letech v téměř celém západním bloku (období ekonomického boomu, nulové nezaměstnanosti, uvolnění poměrů, studentských bouří). Socialistické období ve východním bloku po 2. světové válce (zaměření na těžký průmysl, nedostatečná konkurence, orientace na východ, nedostatečné investice do inovací a výzkumu ve východním bloku) ještě více zvýraznilo rozdíly mezi západní a východní částí střední Evropy, které byly i dříve. Celkově společenské a ekonomické změny měly v minulosti západovýchodní gradient a postupně se pomocí geografické difúze rozšiřoval

pokrok dále na východ. Což platí i pro míru gramotnosti, průmyslový a ekonomický rozvoj (Šproch, Majo 2016).

Mentalita obyvatel, možná z důvodu vlivu protestantství a německé pořádkumilovnosti, byla a je velmi vhodná pro rozvoj a vnímání země. Země nebyla ohrožována nájezdníky z východu nebo totalitními režimy pokřivujícími charakter lidí a byla historicky součástí Svaté říše římské nebo jako nezávislý stát v blízkosti západoevropských států. Švýcaři si potrpí na pořádek, fungující a kvalitní veřejné služby, dodržování pravidel, dobře fungující organizaci společnosti, nižší míru korupce než v ostatních evropských státech. Francouzská část země podobně jako sousední Francie si na takovou romanticky upravenou kulturní krajinu tolik nepotrpí.

Po druhé světové válce zůstala země nepoškozena, z této války dokonce do jisté míry profitovala. Obchodovala se zeměmi, které procházely po válce rekonstrukcí. Přestože se Švýcarsko obávalo izolace a v jeho zájmu bylo zlepšování hospodářských a obchodních vztahů, rozhodlo se zachovat si svou tradiční neutralitu a apolitičnost. Švýcarským zájmem bylo nevstupovat do nadnárodních organizací, aby se nenarušila jeho suverenity. Jedním z důsledků této politiky bylo také to, že nevstoupilo do OSN v roce 1945.

Země se přesto postupně do některých evropských a světových organizací, které respektovaly suverenity země, dostala. Členem ESVO, tedy Evropského sdružení volného obchodu, se stalo Švýcarsko v roce 1960. V roce 1961 se Švýcarsko stalo členem OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Švýcarsko 2017a).

Švýcarsko i přes obavu o svou suverenity požádalo o vstup do EU v roce 1992, ovšem z důvodu odporu většinového obyvatelstva je žádost o vstup pozastavena a z důvodu krize EU také dnes už bezpředmětná. Země ovšem podepsala mnoho bilaterálních smluv, mimo jiné o volném obchodu. Pro Švýcarsko výhodné cestování bez hranic ale umožnilo v referendu konaném v roce 2005 přijmout Schengenskou dohodu a Dublinské konvence. Volné překračování hranic se stalo skutečností v prosinci 2008. Pro Švýcarsko již není realizování vstupu do EU cílem, pro jeden z nejbohatších států světa by bylo přerozdělování peněz pro chudší členy v rámci EU krajně nevýhodné.

O tom, že švýcarská izolace v posledních dekádách klesá, svědčí vstup země v roce 1995 do WTO, tedy Mezinárodní obchodní organizace, kde země usiluje o zmírnění obchodních překážek. Přistoupením k programu „Partnerství pro mír“ roku 1996 se Švýcarsko zapojilo do činnosti NATO, členem se ovšem nestalo. O značně opožděném vstupu do OSN rozhodli švýcarští občané v roce 2002, Švýcarsko se stalo až 190. členskou zemí v rámci této organizace. Status pozorovatele měla země ale již od 1948 a ještě před úplným členstvím už léta pracovala s aktivní spoluúčastí ve dvou orgánech – Světové zdravotnické organizaci a Úřadu vysokého

komisaře pro uprchlíky (Švýcarsko 2017a). Celkově lze říci, že přes zpoždění oproti okolním státům se Švýcarsko stalo členem většiny významných celosvětových organizací mimo EU nebo NATO. O konzervativním myšlení společnosti svědčí nemožnost švýcarských žen až do roku 1971 volit, v kantonu Appenzell Innerrhoden získaly dokonce volební právo ženy až v roce 1990.

Pro zemi je kromě SG poměrů danými historií, tradicemi, polaritou jádro - periferie důležitá historicky daná podmíněnost fyzickogeografickou polohou země. Historická migrace obyvatelstva v minulosti často probíhala v rámci povodí řek, kde po usazení stabilně zůstávalo. Proto se často liší zvyky obyvatel mezi jednotlivými údolími, rozvodími oddělujícími jednotlivá pohoří. Z důležitých alpských obchodních stezek se na území země vyskytuje nejdůležitější Gotthardpass a dále Simplonpass, San-Bernardino-Pass nebo Grosser St. Bernhard. Hlavním přírodním determinanem pro Švýcarsko je výskyt alpského masivu zpomalujícího šíření pokroku ze severu na jih, zároveň na rozdíl od Švýcarské plošiny zde nemohly vzniknout větší metropolitní oblasti s vysokou koncentrací terciérních aktivit s vyšší přidanou hodnotou, oblast nebyla atraktivní pro přistěhovalé obyvatele a alpský region si i přes rozvoj cestovního ruchu uchoval rurálnější charakter s konzervativnějším smýšlením v sociálních ukazatelích (například v míře rozvodovosti) a vřelejší vztah k tradicím, zpěvu lidových písní, používání tradičních horských hudebních nástrojů a krojů. Zároveň kvůli dopravní odlehlosti, horší dostupnosti služeb a nižší hustotě zalidnění je zde vyšší míra automobilizace. Díky nižším cenám nemovitostí je zde vyšší průměrná výměra bytů na osobu. Venkov, zvláště ten německý, si uchovává religióznější charakter a volí většinově sociálně konzervativní SVP, která se prezentuje jako strana myslící na obyvatele německého venkova a staví se proti přistěhovalcům. Pokud mluvíme o ekonomickém významu a vedoucím postavení kantonů ve Švýcarské plošině, tak z fyzicko-geografických determinantů je ještě možné zmínit, že oproti Alpám měla pro husté osídlení této oblasti význam relativně úrodnější půda a méně svažitě pozemky.

U Švýcarska můžeme říci, že z politologického hlediska se země stala světoznámou pro svůj mírně odlišný politický systém. Kaufmann (2005) vysvětluje, že na počátku historie Švýcarska vznikala jakási unie států, ze které až později vznikl moderní spolkový stát. Tento vývoj se promítl především do dnešního postavení jednotlivých kantonů a polokantonů v rámci federace. Nyní každý z celkových 26 kantonů a polokantonů má relativně širokou autonomii a může zasahovat do tvorby legislativy federace. Základním „kamenem“ pro švýcarský politický systém byla ústava přijatá po občanské válce v roce 1848. Tschäni (1990) se zmiňuje o významnější revizi ústavy, která prošla v roce 1874. Významným bodem revize bylo zavedení institutu federálního referenda. Částečné novelizace následovaly později a v roce 1891 byla

zavedena lidová iniciativa (Kreis 1995). Státní moc je dělena podle demokratických principů do tří na sobě nezávislých složek: legislativy, exekutivy a judikativy.

Kaufmann (2005) uvádí, že základním pilířem švýcarské legislativní moci je Federální shromáždění (Bundesversammlung). Tento zákonodárny orgán je tvořen dvěma komorami – Národní radou (Nationalrat) a Stavovskou radou (Ständerat). První z nich představuje zastupitelský orgán švýcarského lidu jako celku a druhá komora poté reprezentuje zájmy jednotlivých spolkových zemí. Jediná postava federálního prezidenta je nahrazena existencí sedmičlenné Spolkové rady (Bundesrat). Na pozici prezidenta Spolkové rady je vždy na dobu trvání jednoho roku zvolen jeden z členů rady (Jeřábek 2005).

Prvky přímé demokracie jsou v evropském regionu nejvíce užívány právě ve Švýcarsku. Skrze ně se mohou obyvatelé neustále podílet na tvoření legislativy, a to zejména pokud jde o změny zákonů či revizi ústavy. Linder (1997) konstatuje, že přímá demokracie není uplatňována vždy a lid nerozhoduje ve všech oblastech, proto bývá švýcarský politický systém v mnoha případech označován jako „polopřímá demokracie“, tedy společné působení lidu, parlamentu a vlády prostřednictvím referenda a lidové iniciativy. Oba způsoby jsou zakotveny v ústavě, referendum od roku 1874 a lidová iniciativa od roku 1891 (Rhinow, Huber, Hotz 1995).

Lutz (2006) uvádí, že referendum může podle federální ústavy probíhat dvěma způsoby, a to buď fakultativně, nebo obligatorně. Obligatorně v případech schválení změn ústavy a při rozhodování o vstupu Švýcarska do národního společenství či mezinárodní organizace. Fakultativní referendum probíhá zejména při schvalování zákonů nebo jejich změnách. Musí být vyvoláno lidovou iniciativou společně se získáním 50 000 podpisů občanů s platným hlasovacím právem. Usnesení parlamentu je podřízeno vůli lidu, tedy výsledku referenda.

Podle Jeřábka (2005) lidová iniciativa může být užita k vyjádření požadavku na změnu zákonů, popř. požadavek na zavedení zákona nového. Jde však o prostředek používaný pouze na kantonální úrovni, na federální úrovni neexistuje zákonná iniciativa, nýbrž pouze iniciativa ústavní. Pro takovou je třeba shromáždit 100 000 podpisů občanů, kteří disponují hlasovacím právem. Občané mohou tímto způsobem vyjádřit návrh na změnu ústavy, a to buď částečnou (Partialrevision), nebo úplnou změnu (Totalrevision).

4.2 Švýcarsko v evropském ekonomickém kontextu

Pro srovnání vývoje polarit a disparit v rámci Evropy je možné využít časové řady makroekonomických ukazatelů. Komparativní cenová hladina (EUROSTAT 2017b) byla v roce 2016 ve Švýcarsku v porovnání s vybranými státy na 154,9 % průměru EU, což bylo více než v Norsku (147,6 %) a na Islandu (144,3 %). Islandská koruna po pádu bank a devalvací měny

v roce 2008 silně zpevňuje. Norská koruna pro změnu po pádu cen ropy v roce 2015 silně oslabila. Pro porovnání v nejsilnější ekonomice Evropy byla cenová úroveň na 106,4 %, méně než ve Francii (110 %). Česká republika byla v době devizových intervencí na 65 %, u ostatních středovýchodních států EU se pohybovaly hladiny cen od 80,1 % a 74 % u Slovinska a Estonska, po 50 % u Rumunska (viz příloha 1). Rozdílné ceny ovlivňují hodnotu HDP na osobu ve standardu kupní síly.

V oblasti HDP ve standardu kupní síly na osobu (EUROSTAT 2017b) si vede Švýcarsko v uplynulých dvaceti letech velmi dobře. Ačkoliv patří k těm nejvyspělejším na světě a má vysokou základnu pro další růst, udržuje si HDP na osobu na 160 % průměru EU. Podobně si vede Island i přes ekonomickou krizi, dosahuje 130 % průměru EU. Nizozemsko a Rakousko si udržují hodnotu indexu okolo 130 % průměru a v současné době v rámci EU jejich HDP nadprůměrně roste. Německo si od roku 2007 do roku 2014 připsalo 8 procentních bodů a v současné době konjunktury též silně roste. Naopak v jihoevropských státech se situace v posledních dvaceti letech zhoršuje. Index HDP klesl v Itálii ze 123 % průměru EU na 96 %, v Řecku z 86 na 67 % průměru. Středovýchodní státy EU si vedly relativně nejlépe, těžily z levné kvalifikované pracovní síly v blízkosti západoevropských vyspělých trhů. ČR si v HDP polepšila ze 78 na 82 % průměru v roce 2007, 88 % v roce 2016 i díky oslabené méně výhodné pro exportéry. Polský index průměru HDP stoupl za dvacet let ze 44 % na 69 %, litevský z 34 na 75 % (probíhá zde silná vlna emigrace) a slovenský z 50 na 77 %. Nutno říci, že hodnoty HDP podléhají někdy i silné revizi. Zatímco německy mluvící státy, Nizozemsko a skandinávské státy si udržují HDP na podobné úrovni a po krizi v roce 2008 rostou dokonce nad průměr EU, tak jihoevropské státy se od průměru vzdalují.

Ekonomická krize ukázala, že nízké investice do inovací, kvality produktů a služeb, méně fungující institucionální a podnikatelské prostředí, vyšší míra korupce, neumožňují přiblížení těchto států na úroveň severních členů EU. Itálie investovala v roce 2016 do výzkumu a vývoje 1 % HDP, rakouská intenzita výzkumu a vývoje se pohybovala okolo 3 % HDP (Štampach 2018). Tyto a další problémy postihují také postsocialistické stredo-evropské státy, kde je ale silnější průmyslová tradice a levnější pracovní síla. Celkově je možné říci, že od doby přijetí jihoevropských států měny euro, které nemohou devalvovat, se ekonomické problémy a zaostávání jihu proti severu prohlubuje. To vede k růstu obliby populistických stran, které slibují zvyšování životní úrovně i přes další zvyšování dluhů místo provádění reforem a modernizace správy země.

Tabulka 2: HDP ve standardu kupní síly na osobu (EU28=100) a podíl nezaměstnaných podle metodiky ILO v regionech a státech sousedících se Švýcarskem

NUTS 1, NUTS 2	HDP			Nezaměstnanost v %		
	2000	2007	2016	2000	2007	2016
Německo	122	117	124	7,9	8,7	4,1
Bádensko-Württembersko	140	135	142	4,1	5,0	3,1
<i>Freiburg</i>	121	113	118	4,4	4,3	3,0
<i>Tübingen</i>	127	124	133	3,5	4,6	2,6
Bavorsko	139	132	143	4,0	5,4	2,6
Švábsko	117	112	122	3,8	5,0	2,7
Francie	116	108	104	10,2	8,0	10,1
<i>Alsasko</i>	116	102	95	6,5	5,9	10,9
<i>Franche-Comté</i>	101	90	82	8,1	7,2	8,2
<i>Rhône-Alpes</i>	118	109	103	8,1	6,3	8,1
Itálie	119	107	97	10,9	6,1	11,7
Nord-Ovest	146	129	119	5,5	3,8	8,2
<i>Piemonte</i>	131	116	103	6,6	4,2	9,4
<i>Valle d'Aosta</i>	151	135	122	–	3,2	8,7
<i>Lombardie</i>	157	137	128	4,4	3,4	7,4
Nord-Est	143	125	116	4,2	3,1	6,8
<i>Jižní Tyrolsko</i>	164	143	149	2,3	2,6	3,7
Rakousko	130	125	127	4,7	4,9	6,0
<i>Tyrolsko</i>	131	129	138	3,0	3,0	3,5
<i>Vorarlbersko</i>	133	130	141	2,8	4,1	3,4

Zdroj: EUROSTAT (2018a, 2018b)

V případě HDP na osobu ve standardu kupní síly podle EUROSTATU (2018a) patří jeho hodnota v sousedních nešvýcarských regionech v rámci těchto okolních států většinou k těm nadprůměrným a nevymyká se vývoji průměrného růstu HDP na osobu celé země. K jádrům dnešní Evropy můžeme řadit Bavorsko a Bádensko-Württembersko. Převyšují v HDP s více než 140 % průměru EU o 20 procentních bodů německý průměr, například Bavorsko v roce 2007 dosahovalo 132 %, v roce 2015 okolo 145 % a roku 2016 143 % průměru EU. Jsou to nejvyspělejší sousedé Švýcarska s technologicky inovativním a špičkovým průmyslem i terciárním sektorem. Vyspělé oblasti s velmi vysokými investicemi do vědy a výzkumu v porovnání s HDP se v rámci prostoru eura vyvíjí lépe než průměr. Dalšími oblastmi s vysokým HDP je Tyrolsko a Vorarlbersko, které si mezi lety 2007 a 2016 polepšily o 9 a 11 procentních bodů na 138 a 141 % průměru EU oproti Rakousku se zlepšením pouze o 2 procentní body, kde ovšem výrazný pokles zaznamenala např. Vídeň, kde růst HDP nestačí na výrazný nárůst počtu obyvatel. Podobně úspěšné jsou i německé kantony v rámci Švýcarska. S divergentním vývojem se potýká Francie, jež sousedí s problémovějšími frankofonními kantony. Mezi lety 2000 a 2016

se HDP na osobu regionů Alsaska, Franche-Comté a Rhône-Alpes snížily ze 116 %, 101 % a 118 % na 95 %, 82 % a 103 % průměru EU. HDP na osobu v problémové Itálii se od roku 2000 do roku 2016 snížil ze 119 % na 97 % průměru EU. V regionech sousedících se Švýcarskem se jejich velmi nadprůměrné HDP na osobu snížilo v Piemontu ze 131 % na 103 %, ve Valle d'Aostě ze 151 % na 122 % a Lombardii ze 157 % na 128 % průměru EU. Jedině převážně německojazyčné Jižní Tyrolsko zvýšilo své HDP na osobu ze 143 % v roce 2007 na 149 % průměru EU o 9 let později.

Hluboký hospodářský propad Itálie oproti Německu můžeme vidět na příkladu dvou regionů sousedících se Švýcarskem - Bádenska-Württemberska a Lombardie, jež jsou součástí projektu spolupráce regionů Čtyři motory pro Evropu (Raich 1995) spolu ještě s Katalánskem a Rhône-Alpes (nejvýznamnější město Lyon). Zatímco německá spolková země s metropolí Stuttgart byla v oblasti HDP na obyvatele po zohlednění cenových hladin v roce 2000 o skoro 20 procentních bodů pod Lombardií, tak v roce 2016 HDP na osobu Bádenska-Württemberska bylo o přibližně 15 procentních bodů vyšší než v Lombardii. Vysoká míra nezaměstnanosti a hospodářské potíže mohou zvýšit migraci z Itálie do Švýcarska, kdy ovšem i v italofooním kantonu Ticino (Tessin) je nezaměstnanost nad průměrem země (ovšem situace je zde oproti frankofooním kantonům lepší) a imigrace i dojíždka za prací z Itálie je zde dlouhodobým jevem. Je nutno říci, že hraniční francouzsky mluvící kantony se nacházejí ve velké míře v méně zalidněné oblasti pohoří Jura. Italofooní kanton Ticino (Tessin) je sice polohově odříznut od hlavní metropolitní oblasti města Zürich a mzdy jsou zde i z důvodu vyšší konkurence Italů z Lombardie nižší, ale z evropského hlediska stále velmi vysoké. V Rakousku a Německu převládá socioekonomický gradient ve směru od západu až jihozápadu (od Modrého banánu) k „zaostalejšímu“ východu, v Itálii historicky silně převažuje polarita a gradient mezi severem a jihem, ve Francii se projevuje polarita mezi Paříží a zbytkem země.

V okolních regionech Švýcarska vývoj nezaměstnanosti v letech 2000, 2007 a 2016 (EUROSTAT 2018b) relativně odpovídá změnám v rámci celých zemí s výjimkou Vorarlberska, kdy v celém Rakousku se mezi lety 2007 a 2016 zvýšila nezaměstnanost o jeden procentní bod, zde se naopak snížila. Ve většině zahraničních regionálních územních jednotek se míra nezaměstnanosti pohybuje pod celostátním průměrem dané země. Přesto vysoce nad průměrem Švýcarska se pohybuje nezaměstnanost ve francouzských oblastech. V roce 2016 dosahuje míra nezaměstnanosti v Alsasku 10,9, v Rhône-Alpes 8,1%. Bohužel pro tyto regiony i švýcarské frankofooní regiony na tom v míře nezaměstnanosti nejsou dobře, v rámci Švýcarska dokonce nejhůře. V Itálii podobně nízké nezaměstnanosti jako ve Švýcarsku dosahuje jen převážně německojazyčné autonomní Jižní Tyrolsko s 3,7 %, ostatní v rámci Itálie hospodářsky velmi významné regiony dosahují míry nezaměstnanosti od 7,4 % v Lombardii po 9,4 %

v Piemontu. Na příkladu Lombardie, jednoho z ekonomických jader Modrého banánu - konceptu vzniklého v 90. letech, je po přijetí eura v roce 1999 vidět jeho postupný ekonomický pokles vůči ostatním státům typu Německa nebo Nizozemska. V případě Německa je nezaměstnanost po zvládnutých potížích při začleňování bývalého DDR a po reformách velmi nízká, čemuž napomáhá i pro zemi podhodnocené euro. Ve spolkové zemi Bavorsko se v roce 2016 pohybovala na 2,6 % - v regionu Švábsko 2,7 %, ve spolkové zemi Bádensku-Württembersku 3,1 % - v regionu Tübingen 2,6 %. Německy mluvící kantony na švýcarské straně hranice si rovněž udržují konkurenceschopnost a nízkou nezaměstnanost i přes výrazně vyšší mzdové náklady. Rakouské spolkové země, které sdílejí hranice se Švýcarskem a silně vyspělým Bavorskem, si v rámci státu udržují velmi nízkou míru nezaměstnanosti. V roce 2016 dosáhla ve Vorarlbersku 3,4 a v Tyrolsku 3,5 %.

5 ANALÝZA UKAZATELŮ VYBRANÝCH PRO SOCIOEKONOMICKOU DIFERENCIACI REGIONŮ ŠVÝCARSKA

Ekonomické a sociální ukazatele náleží k základním faktorům, které charakterizují zemi. Lze z nich zjistit ekonomickou vyspělost jednotlivých regionů a částečně reflektovat životní úroveň. S národnostním složením obyvatel Švýcarska z velké části koresponduje například míra religiozity, podíl cizinců nebo počet hlasů vítězné politické strany na celkových volebních výsledcích voleb. Důležité je také hledání souvislostí a vzájemných vztahů a vlivů ovlivňující vyspělost jednotlivých regionů.

Cílem této kapitoly je sledování územní polarizace socioekonomické diferenciaci Švýcarské konfederace za pomoci územní analýzy vybraných ukazatelů. Ukazatele se řadí do tří skupin a to na ekonomické, sociální a ostatní.

5.1 Ekonomické ukazatele

Ekonomické ukazatele jsou jedny ze základních faktorů, které zemi polarizují. Z tohoto srovnání lze zjistit ekonomickou vyspělost jednotlivých regionů a mohou částečně reflektovat životní úroveň, ale např. vyšší HDP nemusí znamenat vyšší úroveň života a to z důvodu přerozdělovacích mechanismů, vyšších životních nákladů, významně dražších cen nemovitostí a nájmu ve velkých městech. Ale i neekonomické faktory ovlivňují úroveň života, lepší a rychlejší dostupnost zdravotní péče, kultury nalezneme ve městech, ovšem klidnější život v blízkosti přírody na venkově. V ekonomických ukazatelích sleduje tato práce HDP na osobu, mediánové příjmy, které více reflektují reálnou ekonomickou situaci domácností, obecnou míru nezaměstnanosti, podíl zaměstnaných osob v terciárním sektoru a hustotu národní silniční sítě. Ekonomické ukazatele se vyznačují větší mírou polarizace a mají větší dopad na obyvatelstvo. Pro ni jsou dostatečné příjmy pro zajištění chodu domácnosti, seberealizace, vzdělávání a výchovy dětí, kulturního vyžití, zaplacení povinných výdajů a možnosti pracovního uplatnění důležitější než míra rozvodovosti a urbanizace. Ovšem v mnoha případech vynikající výsledky v ekonomických hodnoceních korelují s těmi sociálními. Ale na příkladu sociálně konzervativního, řídkěji zalidněného středního Švýcarska, které se umístilo na prvních místech v ekonomickém hodnocení a velice podprůměrně v sociálních ukazatelích, můžeme vidět, že ne vždy tato korelace platí.

Tabulka 3: Hodnoty ekonomických ukazatelů v kantonech

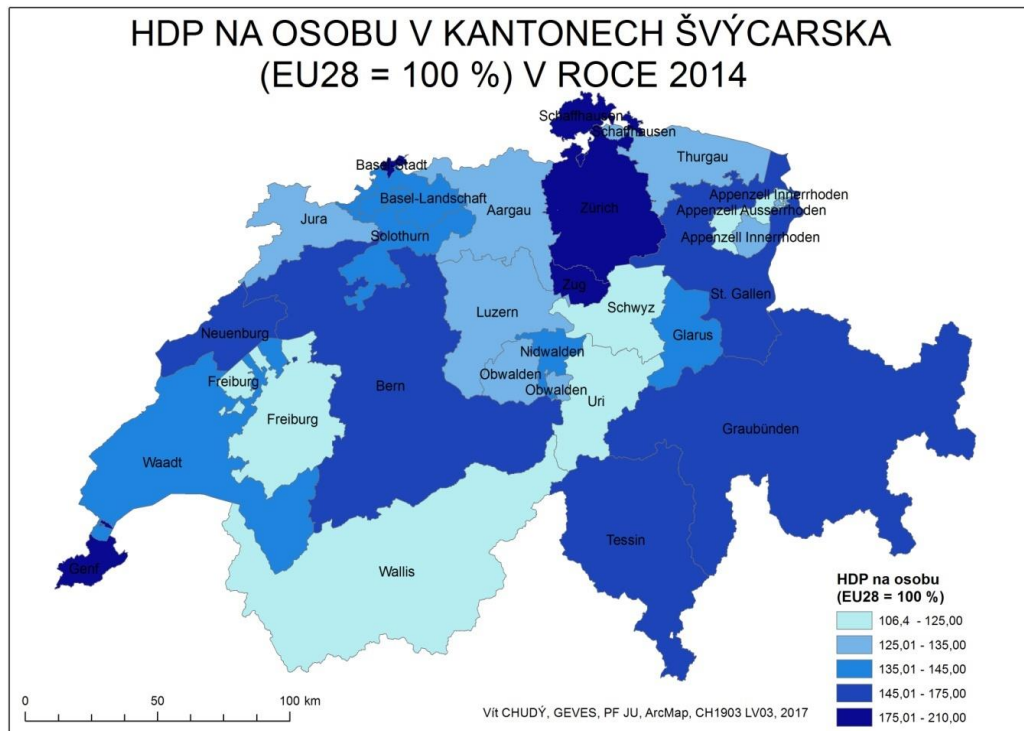
	HDP na osobu ve (Švýcarsko = 100)	HDP na osobu (EU28 =100%)	Mediánový příjem na osobu	Obecná míra nezaměstnanosti (%)	Hustota sítě národních silnic (km/km ²)	Podíl osob zaměstnaných v terciárním sektoru (%)
Rok	2014	2014	2011	2017	2015	2014
Aargau	78,8	128,5	55900	3,0	0,070726	67,3
Appenzell Ausserrhoden	72,1	117,5	49000	1,7	0,01	64,2
Appenzell Innerrhoden	77,7	126,6	49200	0,9	0,01	55,5
Basel-Landschaft	87,2	142,1	58300	2,8	0,058335	71,3
Basel-Stadt	208,1	339,0	49500	3,6	0,256757	80,9
Bern	97,1	158,0	47100	2,4	0,035037	73,2
Freiburg	74,2	121,0	50100	2,4	0,050377	68,7
Genf	129,9	211,7	52400	5,1	0,096351	85,7
Glarus	85,7	139,7	48100	2,0	0,024219	56,8
Graubünden	90,3	147,1	45300	1,2	0,023378	73,5
Jura	82,2	133,9	44400	4,3	0,050441	54,8
Luzern	82,8	135,0	50700	1,7	0,039175	71,1
Neuenburg	106,6	173,8	47000	5,2	0,049233	63,7
Nidwalden	88,5	144,2	55300	1,0	0,093512	64,7
Obwalden	81,7	133,2	49200	0,8	0,076233	58,6
Schaffhausen	108,8	177,3	50000	3,2	0,057641	66,5
Schwyz	74,8	122,0	54700	1,6	0,054736	68,4
Solothurn	83,4	136,0	51300	2,6	0,055415	68,4
St. Gallen	92,4	150,6	49000	2,2	0,068843	65,9
Tessin	104,9	170,9	44400	3,0	0,048643	75,0
Thurgau	77,0	125,5	51300	2,1	0,043167	62,6
Uri	65,3	106,4	49100	0,8	0,064573	61,1
Waadt	86,6	141,2	50700	4,2	0,063913	79,8
Wallis	66,8	108,9	38900	2,9	0,019962	72,4
Zug	191,6	312,3	63200	2,3	0,074152	77,7
Zürich	122,6	200	55700	3,4	0,087339	84,1
ŠVÝCARSKO - průměr	100	163	49981	3	0,044157	74,9

Zdroj: BFS (2016a, 2016b), Tages-Anzeiger (2014), Statista (2017)

K nejužívanějším ukazatelům využívaných pro porovnání ekonomické vyspělosti států patří *hrubý domácí produkt na osobu*. Pro porovnání evropských zemí se často využívá HDP na osobu ve standardu kupní síly (EU28 = 100 %). Díky HDP lze sledovat ekonomickou výkonnost, tedy celkovou hodnotu vytvořených statků a služeb za dané období na určitém území pomocí produkční, výdajové a důchodové metody. Pro různorodou cenovou hladinu v jednotlivých zemích se pro mezinárodní porovnání používá HDP v paritě nebo standardu kupní síly. Touto hodnotou se snaží statistici vliv cen eliminovat. Ovšem údaje za cenové hladiny regionů v rámci

jednoho státu zatím neexistují a HDP u velkých městských samostatných územních jednotek je zkrácen občany zde pracujícími, leč trvale bydlícími mimo sledovaný region.

Mapa 2

Zdroj: BFS (2016a), autorovo zpracování

Průměr Švýcarska v HDP na osobu dosáhl v roce 2014 79 000 franků. Všechny kantony mají HDP nad průměrem EU - od 106,4 % průměru EU u kantonu Uri po 339 % u kantonu Basel-Stadt (průměr Švýcarska byl v roce 2014 163 % EU). Pro malou velikost kantonů z hlediska obyvatel mají větší vypovídající schopnost prostorově i populačně větší Grossregiony. Všeobecně platí i přes některé výjimky, že regiony s nejvyšším HDP na osobu mají oproti průměru Švýcarska vyšší podíl pracujících v terciéru, nižší míru vlastnictví bytu.

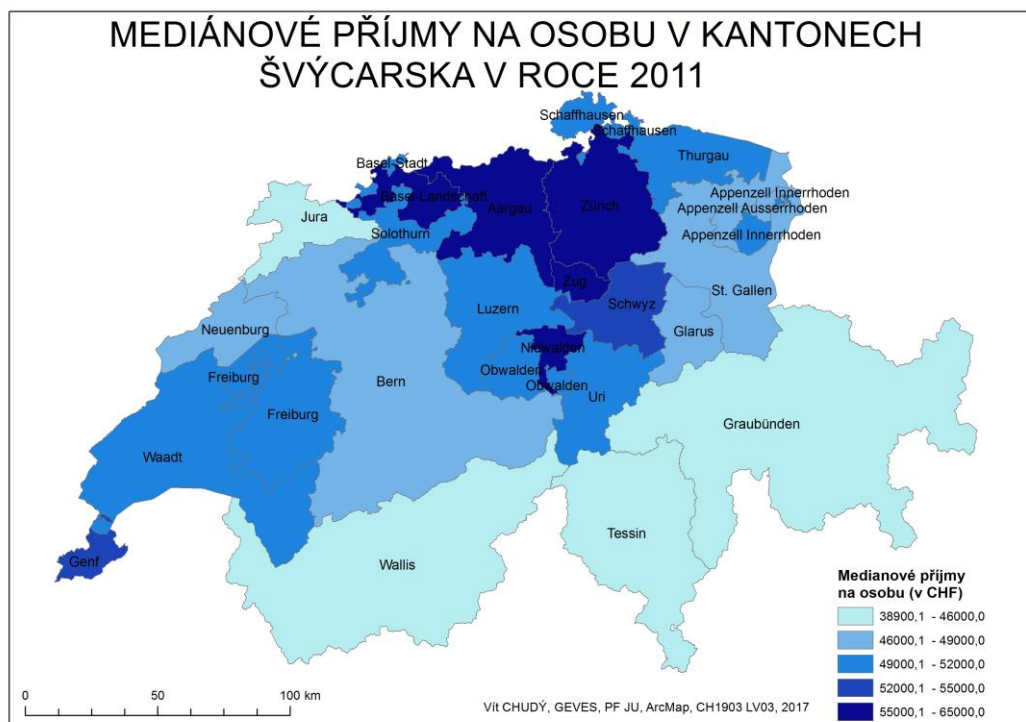
Nad 200 % průměru EU jsme mohli HDP na osobu v roce 2014 vidět u kantonů Basel-Stadt, Zug, Genf, Zürich. Města Basilej, Ženeva a Zürich se řadí mezi nejvýznamnější města na světě, co se týče ekonomického i politického hlediska, a jsou sídla mnoha nadnárodních společností. Basilej je známá hlavně pro svůj chemický a farmaceutický průmysl, Zürich pro bankovníctví a pojišťovnictví a sídla nadnárodních společností, Ženeva pro sídla mezinárodních organizací jako je Světová zdravotnická organizace, OSN, CERN. Kanton Zug se nachází v aglomeraci města Zürich. Nad průměrem se umístily ještě kantony Schaffhausen, Neuenburg, Tessin. Kanton Schaffhausen je součástí ekonomicky silné aglomerace města Zürich, frankofonní kanton Neuenburg je silně urbanizovaný, tradici zde má např. výroba hodinek. Italsky mluvící kanton Tessin s nejvýznamnějším městem Lugano, které se nachází v blízkosti

jednoho z jader Modrého banánu - metropolitní oblasti Milána, je i díky švýcarským mzdám atraktivní pro pracovní migraci z Itálie. Právě mzdy zde patří v rámci Švýcarska k podprůměrným, ale pro Itálie je zdejší mzdová úroveň vysoká.

Pod průměrem byly překvapivě kantony Waadt s městem Lausanne a Luzern. Téměř na průměru bylo hlavní město Švýcarska Bern. Podprůměrnými hodnotami se vyznačovaly i přes turistický potenciál také kantony Wallis, Uri, Schwyz. Celková polarita nemá jeden hlavní převládající směr, spíše převládá směřování od velmi rozvinutého severu až severozápadu - od Modrého banánu na jihovýchod a velký význam zde má působení polarity jádro – periferie. Kvůli odlišné struktuře osídlení nemá na rozdíl např. od Francie nebo Británie Švýcarsko jednu ekonomicky velmi vyspělou metropolitní oblast hlavního města a zbytek země, který relativně výrazně zaostává. Spíše převládá polarita mezi hustě zalidněnými oblastmi ve Švýcarské plošině oproti venkovštějšímu jihovýchodu. Malý počet kantonů s větším podílem na počtu obyvatel a ekonomice způsobuje, že nad průměrem je jich jen 7 a pod průměrem 19. Tento jev, který platí například ve mzdách, kdy vysoké platy velmi silně zvyšují rozdíl mezi průměrem a mediánem, můžeme vidět i u jiných států (Praha silně zvyšuje průměr ČR).

Švýcarsko je všeobecně známo svým bankovníctvím, kvalitním průmyslem s vysokou přidanou hodnotou, přesným strojírenstvím, produkcí optických přístrojů a obráběcích strojů, výrobou zařízení pro automatizaci a robotizaci, hodinářským nebo farmaceutickým průmyslem.

Mapa 3

Zdroj: Tages-Anzeiger (2014)

Medián měsíčního příjmu je očištěn od nadprůměrných mezd. Mezi kantony s nejvyššími příjmy nepatří liberálnější frankofonní západ, který má lepší výsledky v sociálních ukazatelích. Celkově nejvyšší příjmy nad 55 000 franků za rok mají obyvatelé kantonů Zug, Basel- Landschaft, Aargau, Zürich, Nidwalden, Schwyz. Jsou to převážně kantony na severozápadě, severu a ve středu Švýcarska v blízkosti Německa a Modrého banánu, v oblasti silných německojazyčných městských aglomerací. Nejsou to kantony jen městské jako Zürich, ale hlavně kantony v blízkosti větších měst. Jako zbytek středního Švýcarska je i např. kanton Nidwalden znám pro svoje střední podniky zabývající se přesným strojírenstvím, optikou, lékařskými přístroji, mezinárodním obchodem, elektronikou a přes svou velikost zde sídlí výrobce letadel Pilatus Flugzeugwerke.

Kanton Zug, který bývá považován za jeden z nejlahobytnějších, je znám pro své nízké daně. Sídlí zde podniky jako Nestlé, V-Zug s přístroji pro domácnost nebo komoditní koncern Glencore, Landis+Gyr s měřicími přístroji (Gaillard 2002). Kanton Aargau je znám jako celá země svým chemickým, elektronickým, farmaceutickým průmyslem, přesným strojírenstvím, měřicími a robotickými přístroji. Je zde propracovaný klastrový systém, spolupráce mezi školami a podniky (Dümmeler 2005). Například obyvatelé kantonu Basel - Landschaft mají v průměru o 18 % vyšší příjmy na osobu než obyvatelé vlastní Basileje. Důvody mohou být různé, ve městě se koncentruje více gastarbeiterů, v okolí města dochází k procesu suburbanizace.

Pod 45 000 franků za rok dosahují mediánové příjmy obyvatel kantonů Graubünden, Jura, Tessin. Občané kantonu Wallis na jihu Švýcarska, kde se nachází i světoznámý Zermatt, se musejí spokojit s částkou okolo 39 000 franků za rok. Oblasti s nízkými příjmy můžeme nalézt především mimo oblasti velkých měst, na jihu a jihovýchodě Švýcarska. Jedná se většinou o oblasti turisticky atraktivní, ale mzdy v cestovním ruchu se nemohou vyrovnat mzdám v průmyslu nebo ve službách jako je finančnictví. Zvláště silný frank snižuje konkurenceschopnost cestovního ruchu oproti Itálii nebo Rakousku. Na příkladu Italsky mluvícího kantonu Tessin je vidět, že ne vždy příjmy obyvatel korelují s HDP, a přestože je nad průměrem, příjmy jeho obyvatel nikoliv. Do kantonu dojíždí lidé z Itálie, kde jsou výrazně nižší mzdy. Do počtu obyvatel se ale nezapočítávají a tím uměle navyšují HDP na osobu. Vysoká nabídka pracovních sil nenuťte zaměstnavatele k navyšování mezd.

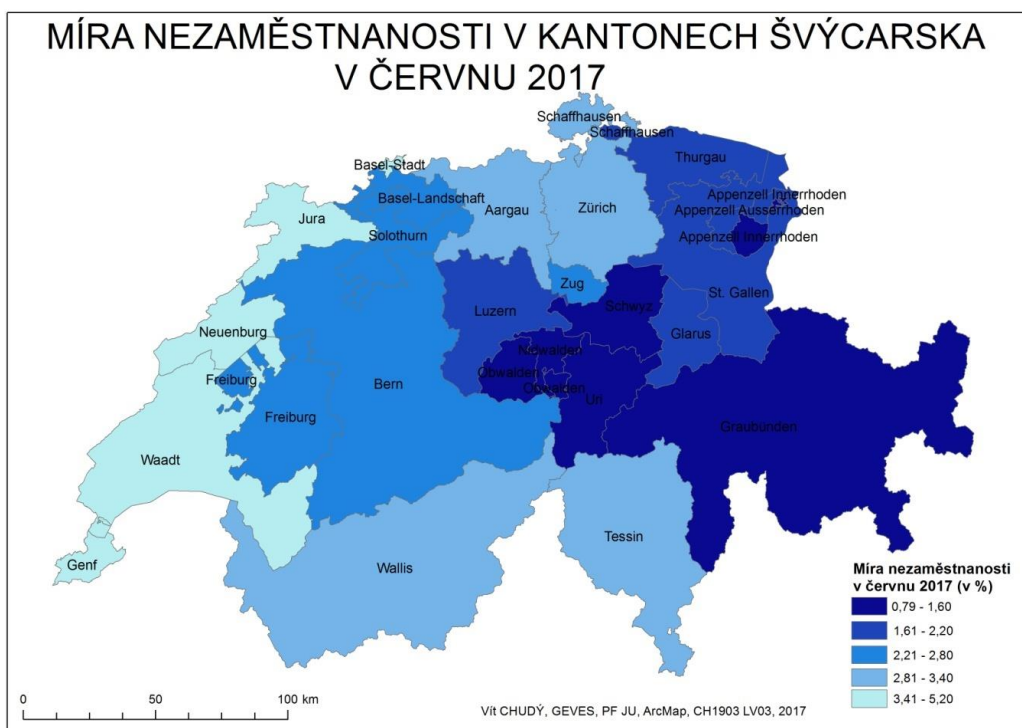
Nepřevažuje jeden hlavní gradient, ale spíše polarita mezi severozápadním, severním a středním Švýcarskem s mezinárodně hospodářsky významnými aglomeracemi měst Zürich a Basilej na straně jedné a horskými regiony na straně druhé.

Příjmy jsou ovšem jedna věc, ale disponibilnost příjmů věc druhá. V takovém případě bude index jiný. Velmi kladných hodnot nad 1,3 (průměr Švýcarska 0) dosahují kantony Uri,

Glarus, Obwalden, Thurgau, Appenzell Innerrhoden. Tedy většinou regiony mimo metropolitní oblasti s levnějšími službami, nájmy, nemovitostmi.

Hluboko pod průměrem se v tomto porovnání nacházejí kantony Basel- Stadt, Genf s hodnotou -3, kdy i přes výrazně vyšší příjmy po odečtení drahých nájmu a služeb toho zdejších domácnostem zbyde nejméně z celého Švýcarska (viz příloha 32). Regionální disponibilní příjmy jsou čisté příjmy očištěné o fixní náklady jako je nájem, nestejná výše daní, zdravotní pojištění, cena nemovitostí, náklady na dojíždění, nestejně výhody pro rodiny s dětmi. Ceny nemovitostí jsou nejvyšší v okolí Zürichu (jedno z nejbohatších měst světa), dále ve velkých městech (pracovní příležitosti) nebo v okolí atraktivního Ženevského jezera s významnými městy na pobřeží, kde sídlí významné mezinárodní organizace.

Mapa 4

Zdroj: Statista (2017)

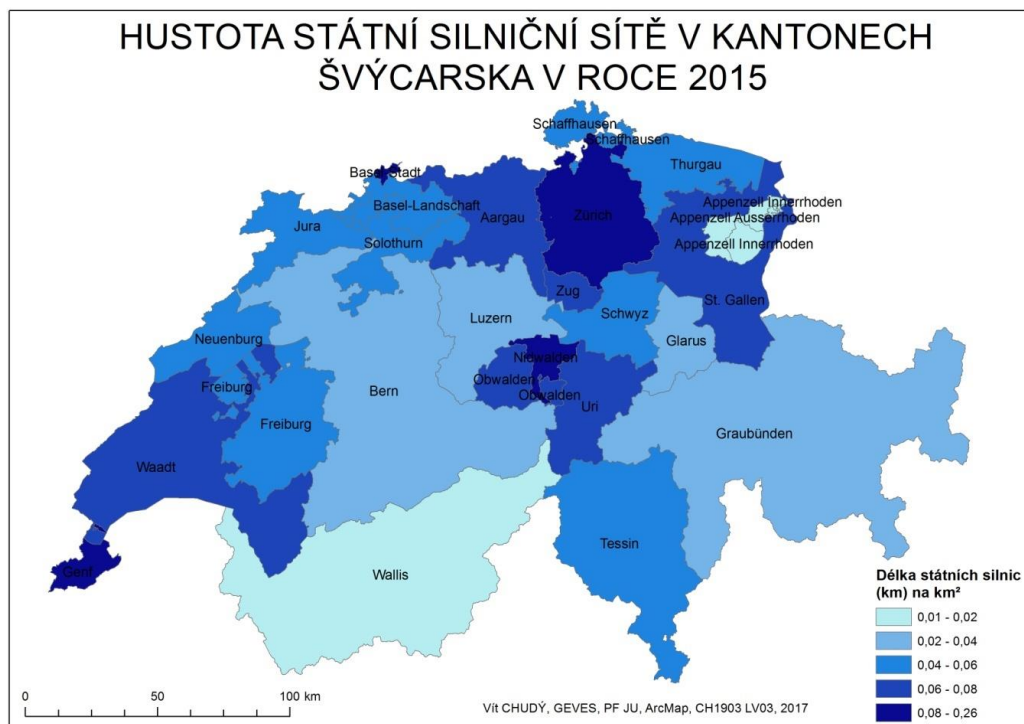
Obecná míra nezaměstnanosti je z mezinárodního pohledu ve Švýcarsku celkově velmi nízká. V tomto srovnání mají oproti jiným ukazatelům kantony opačné pořadí, kdy nejnižší nezaměstnanost mají většinou venkovské a horské regiony a naopak vyšší městské regiony. Osmnáct kantonů má podprůměrnou nezaměstnanost a osm nadprůměrnou. Kantony s velkými městy mají totiž výrazně vyšší nezaměstnanost. U francouzské části na západě Švýcarska můžeme pozorovat vyšší míru nezaměstnanosti. Samotná Francie má oproti Německu tuto míru výrazně vyšší. Pokud švýcarská míra nezaměstnanosti byla v červnu 2017 3 %, tak u občanů se švýcarským občanstvím 2,2 %, u cizinců 5,2 %. V německé části Švýcarska

můžeme vidět nezaměstnanost jen 2,6 %, ale na západě spolu s kantonem Tessin 3,9 %. Ovlivňovat to můžou různé vlivy – politika zaměstnanosti v jednotlivých kantonech, strukturální nedostatky a zaměření ekonomiky. Vyspělé regiony s průmyslem s vysokou přidanou hodnotou a dobrým dlouholetým a odpovědným vedením, s etablovanými nadnárodními společnostmi nemají i přes silný frank problém s odbytem. Naopak textilní nebo jiný průmysl s nižší přidanou hodnotou v konkurenci s levnějším dovozem neobstojí. Regiony venkovské mívají většinou také nižší nezaměstnanost, což můžeme vidět nejen ve Švýcarsku, ale i například v jižních Čechách, kdy obyvatelstvo hojně odcházelo za průmyslové revoluce a dnešní stav je stabilizovaný bez nutnosti vnějších ingerencí. Ve městech se nachází vyšší podíl cizinců, kteří mají v průměru vyšší míru nezaměstnanosti. Švýcarsko patří z pohledu ekonomické úrovně a stability za jeden z nejvyspělejších států na světě a nemuselo na rozdíl od východních postsocialistických zemí řešit problém s transformační a strukturální nezaměstnaností. Odlehlost některých regionů má na švýcarskou nezaměstnanost minimální vliv.

Nejnižší míru nezaměstnanosti pod 1,2 % můžeme zaznamenat u kantonů Obwalden, Uri, Appenzell Innerrhoden, Nidwalden, Graubünden, tradičních německých regionů, které se nacházejí mimo velká města. Tradici zde od průmyslové revoluce mají vysoce specializované střední rodinné podniky zaměstnávající velké množství lidí. Nejvyšší míru nezaměstnanosti nad 4 % mají kantony Waadt, Jura, Genf, Neuenburg. Všechno to jsou frankofonní a mimo kanton Jura silně urbanizované oblasti s vysokým podílem cizinců a lidí využívajících sociální pomoc.

Další z ekonomických ukazatelů, který bývá z pohledů ekonomů, geografů a politiků považován za důležitý, je dostupnost a kvalita technické, občanské a dopravní infrastruktury. *Hustota národní sítě silnic* je jeden z pohledů, jak dopravní infrastrukturu hodnotit a porovnávat. V 19. století to byla především železnice, která umožnila městům na ni napojeným se rozvíjet. A to z pohledu růstu počtu obyvatel, rozvoje průmyslu, obchodu. V dnešní době nabývají na významu sítě vysokorychlostních železnic a sítě dálnic a rychlých silnic, které směrovými, výškovými i šířkovými parametry odpovídají 21. století. Umožňují plynulý provoz mimo intravilány obcí a minimalizují vliv na životní prostředí. Hustá dopravní síť napomáhá k rychlejšímu fungování společnosti (Marada, Květoň a Vondráčková 2006) a zároveň umožňuje rychlý tok zboží, služeb, podporuje mezinárodní obchod, pohyb kapitálu a osob.

Mapa 5

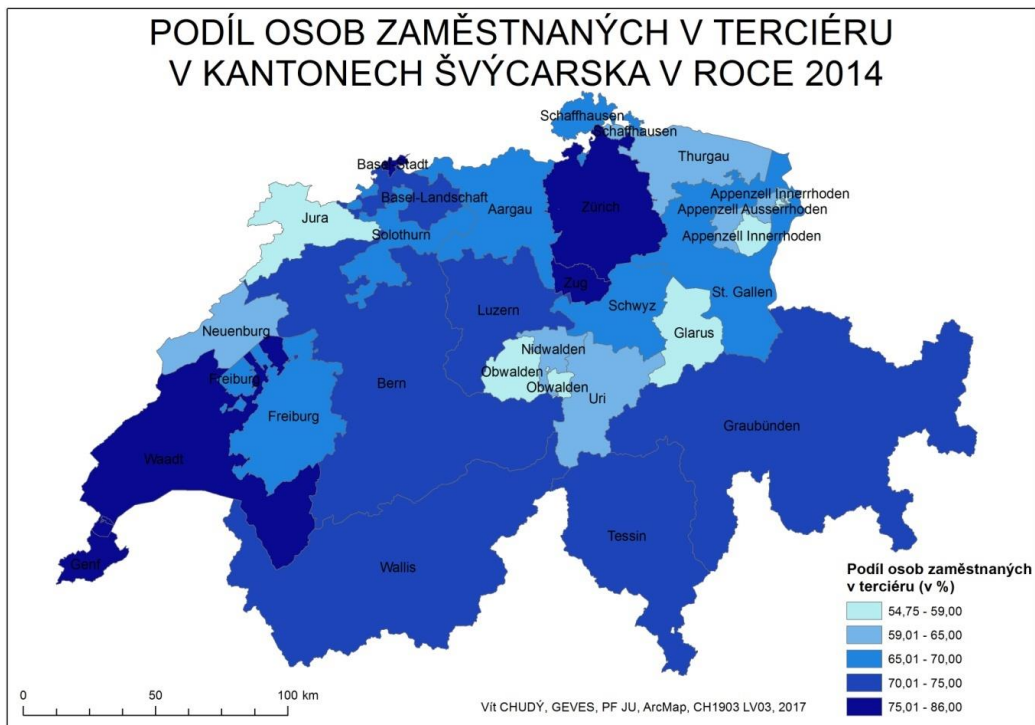
Zdroj: BFS (2016b), zpracování autora

Rozvoj dopravy mezi podniky spolu s moderními technologiemi snížil náklady a urychlil proces globalizace. Hustotu národní silniční sítě může ovlivnit horský reliéf, který omezuje a zdražuje rozvoj dopravní infrastruktury. Kromě efektu, kdy v oblasti dobře napojené na silniční síť dochází k rozmachu podnikatelských aktivit, ovšem může dojít díky časovému zkrácení dojezdu k tzv. odsávacímu efektu, podnikatelské subjekty v tomto případě naopak opouští svá stará působiště a přesouvají svá sídla k hlavním tahům do větší vzdálenosti od bydlících lidí (Marada, Květoň, Vondráčková 2006). Švýcarská národní síť se skládá ze 79 % z dálnic a 21 % silnic nedálničního typu. V některých kantonech tvoří dálnice 100 % sítě. V kantonu Wallis jen okolo 26 %, zde se ale prodlužuje stávající dálnice, která urychlí cestování v údolí řeky Rhône. Železniční síť má velký význam pro Švýcarsko. Dosahuje délky 5 196 km. Hustota železnic na rozlohu území v km/100 km² dosahuje 12,6. Tato hodnota je jedna z nejvyšších na světě. Na rozdíl od ČR jsou železnice pohodlné, přesné a rychlé. I přes vyšší ceny jsou rovněž hojně využívané (BFS 2017a).

Nejhustší silniční síť můžeme nalézt hlavně na severu, severozápadě Švýcarska v silně urbanizovaných oblastech s městy Ženeva, Basilej, Zürich a jejich okolí. Dále v kantonech středního Švýcarska před Gotthardským tunelem. Nejnížší hustotu můžeme vidět v kantonech Glarus, Graubünden, Wallis. Tyto kantony jsou velmi hornaté a rozvoj dopravních sítí zde velmi omezuje reliéf. Zároveň mají tyto kantony velice podprůměrnou hustotu zalidnění, takže zde

nejdou až takové potřeby pro hustší síť. Švýcarsko je také využíváno pro tranzitní dopravu a v létě v době dovolených se tvoří dopravní kolony, zejména v severojižním směru před tunely na dálnicích A2 a A13.

Mapa 6

Zdroj: BFS (2016a)

Podíl pracujících v terciárním sektoru (terciárních aktivitách), zvláště těch s vyšší přidanou hodnotou, je typicky vyšší u zemí Západu. Zvláště ve státech jako je Francie a Spojené království, ve kterých proběhla silná deindustrializace. Více než v jiných ukazatelích má vliv na podíl pracujících v terciéru velikost sídel, kdy oblasti s velkými městy dosahují vyšších hodnot. Kantony Genf, Zürich, Basel-Stadt, Waadt (největší město Lausanne) mají podíl pracujících v terciéru okolo nebo nad 80 %. V těchto kantonech nalezneme největší švýcarská města, i když kanton Bern v nich chybí, neboť tento region je rozlohou velký a zahrnuje i oblast Bernských Alp. Samotné město Bern má velmi vysoký podíl pracujících v terciéru. Mezi terciér patří například maloobchod, velkoobchod, doprava a skladování, služby v ubytování a stravování, administrativní, profesní, vědecké a technické služby, služby v oblasti realit, finančnictví a IT, činnosti veřejné správy, zdravotnictví, školství, kultury (NACE 2017).

Kantony s nejnižším podílem zaměstnaných v terciéru pod 65 % můžeme nalézt především ve venkovštějších regionech - Uri, Obwalden, Glarus nebo Jura. Tyto regiony mají v rámci Švýcarska velice podprůměrnou míru nezaměstnanosti a kanton Obwalden dokonce nejnižší, místní hospodářství netrpí většinou strukturálními nedostatky a jsou zde silně

zastoupeny střední podniky. Tomu se vymyká frankofonní kanton Jura, který ale patří k nejzaostalejším, vyznačuje se vysokou nezaměstnaností a nevýhodnou geografickou polohou v hornatém terénu. Zároveň tyto kantony nejsou tak turisticky atraktivní jako Graubünden, Wallis, kde je tento podíl nad 70 % a blízko švýcarskému průměru. Turisticky nejvíce navštěvované jsou kantony Zürich (2,5 mil.), který je ekonomickým centrem Švýcarska, Bern (2,5 mil) s historickým jádrem zapsaném na seznamu kulturního dědictví UNESCO a s Bernskými Alpami, hornaté kantony Graubünden a Wallis (oba s více než 1,5 miliony ubytovaných) se světovými středisky St. Moritz a Zermatt. Hojně navštěvované jsou ještě kantony Waadt (1,3 mil.), Genf (1,4 mil) a Luzern (1,2 mil), města Ženeva a Lausanne leží u turisticky atraktivního Ženevského jezera (BFS 2016a). Historické město Luzern se slavným Kapellbrücke, ozubnicovou dráhou na horu Pilatus a okolními jezery je také u turistů oblíbené. Mezi další turisticky známé pozoruhodnosti můžeme řadit ozubnicovou dráhu na Jungfrauoch v Bernských Alpách nedaleko Interlaken a na Gornergrat ve Walliských Alpách s krásným výhledem na masiv Monte Rosa s nejvyšším vrcholem Švýcarska Dufourspitze a světoznámý Matterhorn. Rhétská dráha v kantonu Graubünden patří také k turistickým zajímavostem, propojuje např. světoznámé středisko Svatý Mořic a Davosem, kde zasedá Světové ekonomické fórum.

Celkově můžeme říci, že hlavním determinantem rozmístění podílu zaměstnaných v terciéru je kromě polarity jádra – periferie i atraktivita kantonů z hlediska turistického ruchu. Dále zaměstnanost v terciéru silně determinuje síla a postavení průmyslu. V průmyslovějším středním Švýcarsku je zastoupení terciéru nejnižší a např. průmyslově silný kanton Aargau v silně urbanizované oblasti mezi Zürichem a Basilejí, v hospodářském jádru země s vysokým podílem obyvatel zaměstnaných v terciéru, dosahuje jen průměrných hodnot. Podniky zde tvoří klastry a spolupracují se školami a úřady.

5.2 Sociální ukazatele

Hodnoty sociálních ukazatelů rovněž polarizují společnost a jednotlivé země. Ještě větší vliv než v ekonomických údajích zde má polarizace mezi městskými jádrovými a venkovskými oblastmi. Velkou část pracovních míst pro vysokoškolsky vzdělané obyvatelstvo nalezneme jen ve městech, je zde obecně větší nabídka práce. Města jsou obecně více liberální, obecně zde není takový odpor k rozvodům jako na konzervativnějším venkově. Ekonomicky jsou metropolitní oblasti považovány za atraktivní a zažívají spolu se suburbanizovaným okolím velký příliv obyvatel. Sociální ukazatele nám ukazují aktuální stav

organizace a priorit společnosti, její vztah ke vzdělání, menšinovému chování a ochotu změnit názory dané výchovou nebo církevními dogmaty.

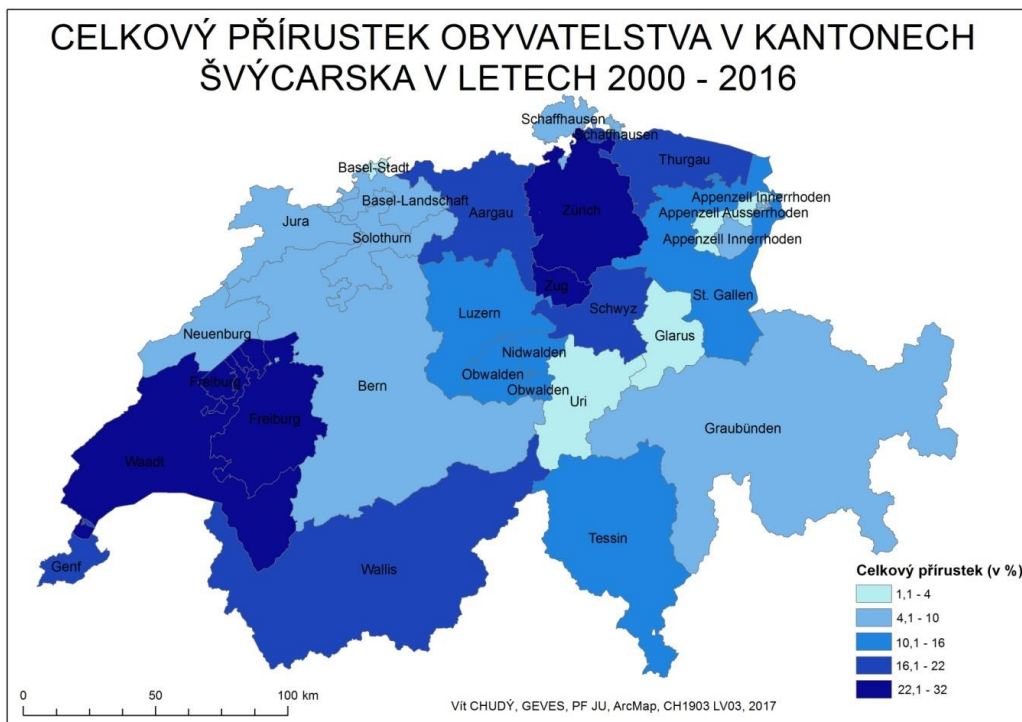
Tabulka 4: Hodnoty sociálních ukazatelů v kantonech

	Přírůstek obyvatel (2000 = 100%)	Podíl obyvatel s vysokoškolským titulem (%)	Počet rozvodů na 1 000 obyvatel (‰)	Podíl městského obyvatelstva (%)
ROK	2000 -2016	2014	2015	2015
Aargau	120,9	29,5	2,0	82,8
Appenzell Ausserrhoden	101,5	27,7	2,2	75,5
Appenzell Innerrhoden	106,9	24,8	0,9	0,10
Basel-Landschaft	109,5	31,4	1,9	95,9
Basel-Stadt	101,8	41,0	2,2	98,7
Bern	107,8	29,1	2,1	73,1
Freiburg	131,2	29,4	2,0	71,7
Genf	120,3	42,1	2,4	96,8
Glarus	103,4	21,2	2,0	74,3
Graubünden	105,7	25,0	1,8	43,9
Jura	105,8	21,6	2,1	52,2
Luzern	115,5	29,6	1,7	62,7
Neuenburg	107,5	29,5	2,5	88,8
Nidwalden	112,6	28,9	1,7	50,1
Obwalden	115,1	26,8	1,7	27,2
Schaffhausen	108,5	27,7	1,9	88,6
Schwyz	120,2	29,4	1,9	80,3
Solothurn	109,2	25,9	1,9	84,6
St. Gallen	111,5	26,1	1,9	81,3
Tessin	114,1	29,2	1,9	90,5
Thurgau	117,7	26,1	1,8	65,5
Uri	101,4	20,0	1,3	87,9
Waadt	125,5	36,2	2,3	86,9
Wallis	121,8	24,9	2,1	73,0
Zug	124,9	41,3	1,8	96,7
Zürich	122,3	38,8	2,1	96,5
ŠVÝCARSKO - průměr	116,2	31,9	2	82,5

Zdroj: BFS (2016a), EUROSTAT (2017a)

Celkový přírůstek se vypočte součtem přirozeného (*narození méně zemřelí*) a migračního přírůstku, spojeného s vyšším počtem přistěhovalých nad vystěhovalými obyvateli (ať už migrací ze zahraničí nebo pomocí stěhování v rámci země). Ve všech švýcarských kantonech přibylo v letech 2000-2016 obyvatel. Tento přírůstek je způsoben hlavně kladnou bilancí migrace.

Mapa 7

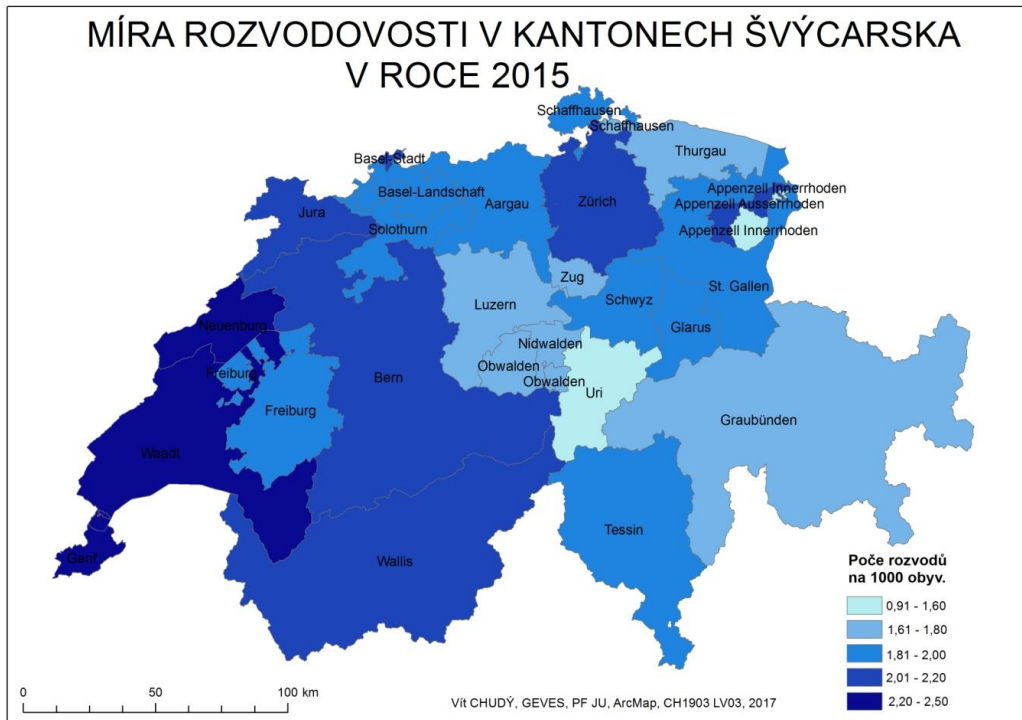

Zdroj: EUROSTAT (2017)

Švýcarsko je velice migračně atraktivní z důvodu velice vysokého životního standardu obyvatel. Nejvíce vzrostl počet obyvatel v kantonech Freiburg, Waadt, Zug, Zürich. Města Zug a Zürich jsou z ekonomického hlediska velmi atraktivní pro přistěhovalé. Nejméně obyvatel přibýlo v kantonech Glarus, Basel-Stadt, Appenzell Ausserrhoden, Uri. V okolí města Basileje se vyskytuje proces suburbanizace. Ostatní kantony jsou převážně venkovské mimo metropolitní oblasti Švýcarska.

Počet rozvodů na 1 000 obyvatel je jeden ze sociálních ukazatelů, který nám může dát obraz o míře konzervatismu v jednotlivých regionech. Všeobecně lze předpokládat na základě teoretických konceptů vyšší podíl rozvádějících se v rámci Evropy na Západě než Východě, ve městech než na venkově. Ve Švýcarsku je očekávatelná vyšší rozvodovost ve frankofonních oblastech, dále hlavně v městském prostředí – v oblastech s největšími švýcarskými městy a aglomeracemi. Zde můžeme hledat vyšší anonymitu. Lidé ve městech nelpí tak na tradicích jako venkovské obyvatelstvo. V případě Švýcarska si venkované udrželi tradice hlavně v oblasti Alp. K regionům s výrazně městským charakterem patří ve Švýcarsku hlavně okolí města Zürich, Basilej, dále urbanizovaná oblast mezi Lichtenštejnským Vaduzem a Bodamským jezerem, okolí města Bern, atraktivní oblast kolem Ženevského jezera a oblast Lugana.

Mapa 8

Zdroj: BFS (2016a)

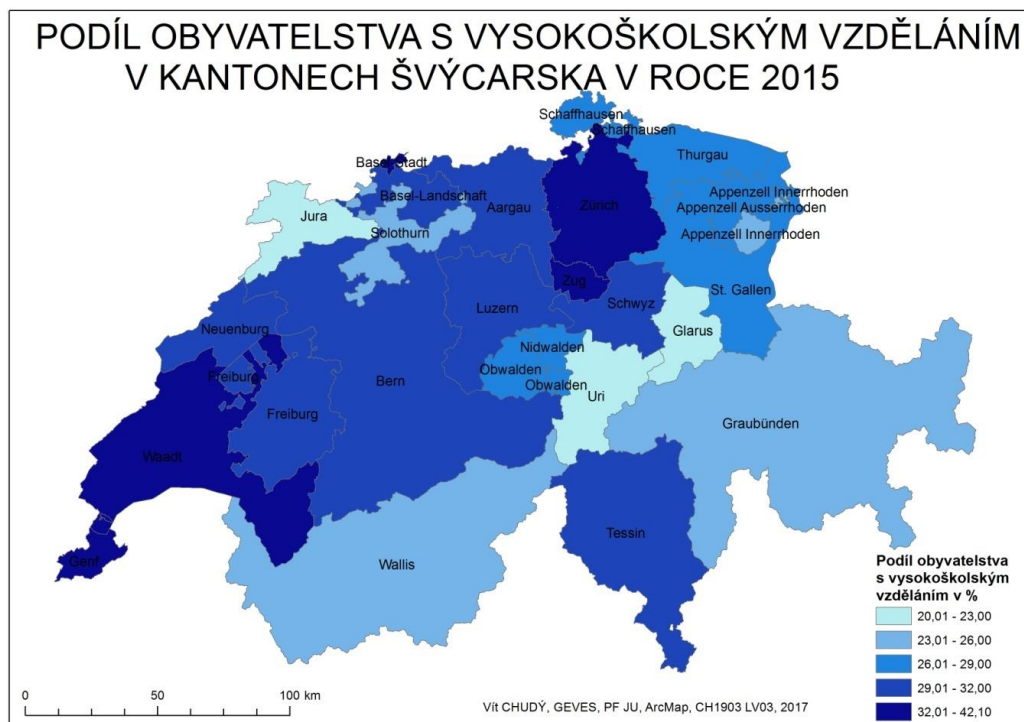
Města jsou determinována polohami švýcarských údolí, jezer, řek a hlavně Švýcarskou plošinou severozápadně od Alp, kde se koncentruje nejvíce obyvatel, průmyslu a celkové ekonomické síly Švýcarska (BFS 2014). K nejvýznamnějším metropolitním oblastem ve Švýcarsku můžeme řadit Lausanne, Ženevu, Bern, Basilej a Ticino Urbano spojené s milánskou metropolitní oblastí. Největší a nejdůležitější metropolitní prostor se nachází směrem od města Zug, přes okolí jezera Zürichsee, Greifensee, aglomeraci v okolí Zürichu až po Winterthur a Schaffhausen (BFS 2006).

Na rozvodovost mohou mít vliv mnohé faktory od kultury až po míru religiozity. Pokud všeobecně platí, že ve větších městských aglomeracích je vyšší míra rozvodovosti, tak v případě oblastí s vysokou mírou urbanizace to převážně platí, přesto ne jednoznačně. Zatímco silně urbanizovaný kanton Ženeva má vysokou míru rozvodovosti (2,4 rozvodů na 1000 obyvatel), tak u německojazyčného kantonu Zug (taktéž silně urbanizovaného) lze vidět nižší míru rozvodovosti (1,8 rozvodů na 1000 obyvatel) a patří k podprůměrným v rámci Švýcarské konfederace s průměrnou hodnotou 2. Velký vliv na rozvodovost má také náboženské vyznání. Nejvíce to můžeme vidět u protestantského kantonu Appenzell Auser Rhoden s vysokou mírou rozvodovosti oproti katolickému kantonu Appenzell Inner Rhoden s jednou nejnižších měř rozvodovosti. Relativně vyšší míru rozvodovosti oproti okolním protestantským kantonům můžeme vidět u katolického středního Švýcarska s nejnižší mírou rozvodovosti u kantonu Uri.

Relativně nižší míru rozvodovosti nalezneme také u katolického kantonu Freiburg oproti okolním protestantským kantonům Waadt, Neuenburg a Bern.

Obecně lze říci, že míra rozvodovosti klesá směrem od západu a severu, klesá od silně urbanizovaných oblastí na severozápadě směrem k horským oblastem na jihovýchodě. Pokud se předpokládá, že v regionech méně religiózních bude míra rozvodovosti vyšší, tak to v případě Švýcarska platí. V pěti kantonech s nejvyšší mírou rozvodovosti (Neuenburg, Genf, Waadt, Basel-Stadt, Appenzell Ausserrhoden) je jen v kantonu Appenzell Ausserrhoden míra religiozity nadprůměrná. Podprůměrnou mírou rozvodovosti se pyšní velehorský kanton Uri, Luzern, Obwalden, Nidwalden, Appenzell Innerrhoden. Tyto německojazyčné kantony se vyznačují v průměru vyšší religiozitou a nižší mírou urbanizace oproti průměru Švýcarska. V těchto pěti kantonech se občané hlásí převážně k římským katolíkům se 71,26 % oproti průměru Švýcarska s 37,9 %, potkáme zde také méně občanů evangelického vyznání a lidí nehlásajících se k žádné církvi.

Mapa 9

Zdroj: BFS (2016a)

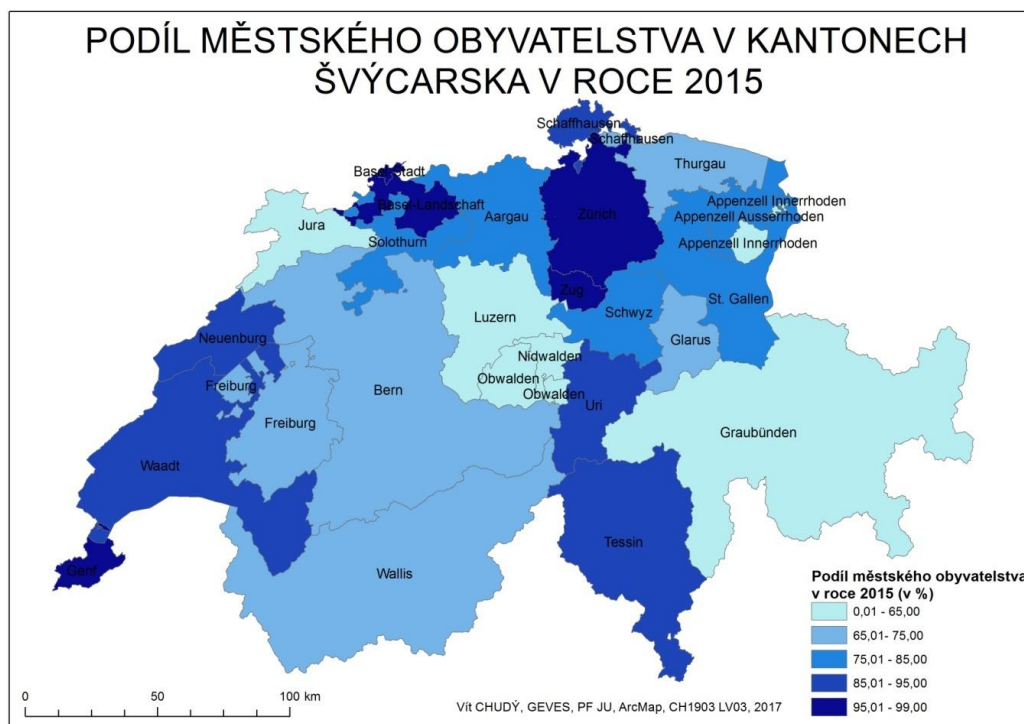
Podíl obyvatel s vysokoškolským titulem na území Švýcarska se řadí k dalším ze sociálních ukazatelů, u kterých můžeme předpokládat vztah jádro – periferie. Lze se domnívat, že vyšší hodnoty budou vykazovat vyspělejší, metropolitní, jádrové regiony. Mělo by jít o oblasti pracovně atraktivní z hlediska prestiže a platových podmínek. Vysoké hodnoty by měly vykazovat také suburbanizované regiony v okolí velkých měst, kam se stěhuje vysokoškolské

obyvatelstvo, které hledá klid, přírodu a využívá levnějších cen nemovitostí. Měli bychom uvažovat rovněž o přítomnosti univerzit v kantonech. V regionech bez univerzity, zvláště v regionech venkovských a horských, lze předpokládat nižší podíl univerzitně vzdělaných občanů. Nejlépe hodnoceny jsou ve Švýcarsku polytechniky v Zürichu a Lausanne, které se umísťují v mezinárodních žebříčcích na prvních místech. Ostatní hlavní univerzity (Zürich, Basel, Bern, Ženeva a Lausanne) jsou rovněž výborně hodnoceny, ve světě jsou na 70. až 150. místě (AMITY UNIVERSITY 2015).

Nejvyšší podíl vysokoškolského obyvatelstva se nachází v kantonech Ženeva, Basel - Stadt, Zürich, Waadt (metropole Lausanne) a Zug. První čtyři kantony mají za hlavní města kantonu metropole celosvětového významu a kanton Zug se nachází v metropolitní oblasti Zürichu. Nejnižší podíl vysokoškolského obyvatelstva mají převážně venkovské a horské kantony Wallis, Appenzell Innerrhoden, Jura, Glarus, Uri. Převažuje gradient jádro – město na jedné straně a periferie – venkov na straně druhé.

Nejvyšší podíl tedy nalezneme převážně v silně urbanizované švýcarské plošině. V německy mluvící oblasti má vyšší podíl obyvatel odborně zaměřenou vysokou školu a je zde rozšířená spolupráce s výzkumnými institucemi a zaměstnavateli. Ve frankofonní oblasti má naopak více obyvatel všeobecně vzdělávající univerzitu. Větší soulad nabídky vycházející ze škol a poptávky zaměstnavatelů může být jeden z důvodů nižší míry nezaměstnanosti v německy mluvících oblastech.

Mapa 10

Zdroj: BFS (2016a)

Podíl městského obyvatelstva by nám měl ukázat, jak velký podíl obyvatel má bydliště v sídlech považovaných za města. Regiony s městským obyvatelstvem se ale liší, v některých oblastech převažují velké městské aglomerace, v jiných regionech města menší až malá. V kantonech s nižší mírou urbanizace oproti zvláště velkým aglomeracím lze předpokládat nižší podíl cizinců, nižší nutnost sociální pomoci. Uvedeme-li kanton s výrazně městským charakterem Ženevu (96,8 procent), tak oproti průměru Švýcarska je zde vyšší podíl cizinců 40,7 % (Švýcarsko 24,6 %), vyšší míra rozvodovosti, nižší míra religiozity, nižší míra vlastnictví bytu 18,3 % (průměr 37,4 %), menší počet automobilů na 1 000 obyvatel 463 (průměr 541), menší využívání individuální dopravy 38,2 % (průměr 54,3 %), vyšší nutnost sociální pomoci 5,5 % (průměr 3,2 %).

Uvedeme-li kanton s venkovštějším charakterem Nidwalden (podíl městského obyvatelstva 50,1 %), tak oproti průměru Švýcarska je zde nižší podíl cizinců 13,9 % (Švýcarsko 24,6 %), nižší míra rozvodovosti, vyšší míra religiozity, vyšší míra vlastnictví bytu 40,1 % (průměr 37,4 %), větší počet automobilů na 1 000 obyvatel 619 (průměr 541), větší využívání individuální dopravy 67,8 % (průměr 54,3 %), nižší nutnost sociální pomoci 0,9 % (průměr 3,2 %), nižší míra nezaměstnanosti 1,15 % (průměr 3,32).

Celkově míra urbanizace nemá jasně převládající směr, kdy hlavně střední Švýcarsko, jihovýchod země s kantonem Graubünden má nižší míru urbanizace. Fyzicko-geografické faktory mají vliv hlavně na rozmístění velkých městských aglomerací a hustotu zalidnění, na míru urbanizace už menší. Kanton Uri s horským reliéfem má nadprůměrnou míru urbanizace.

5.3 Ostatní ukazatele

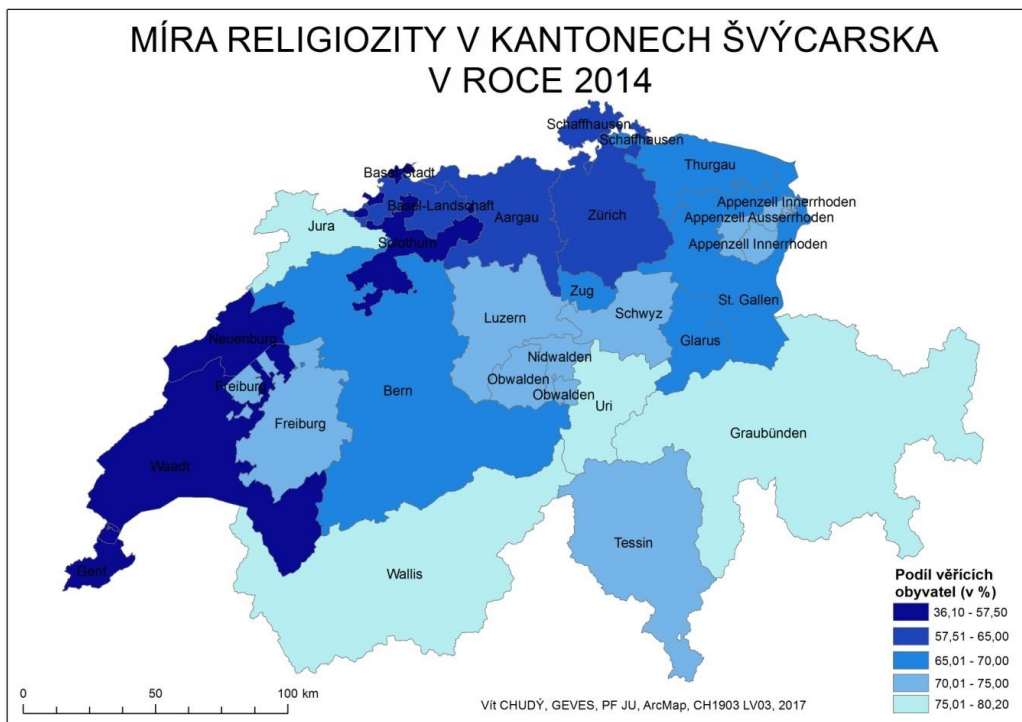
V této části jsou zahrnuty ukazatele míra religiozity, podíl cizinců, podíl vítězné strany na volebních výsledcích. Věřící jsou v zemi rozděleni do dvou hlavních velkých církví – reformované, katolické. Pro cizince je Švýcarsko, jako jednoho z nejvyspělejších států světa, velmi atraktivní a vítězství politických stran je určeno mnoha vlivy, mimo jiné národnostním složením obyvatel.

Tabulka 5: Hodnoty ostatních ukazatelů v kantonech

Rok	Podíl cizinců (%)	Podíl věřících (%)	Podíl vítězné strany (SVP) v (%)
	2015	2014	2015
Aargau	24,2	60,0	38,0
Appenzell Ausserrhoden	15,7	71,1	36,1
Appenzell Innerrhoden	10,9	73,9	0,1
Basel-Landschaft	21,8	59,4	29,8
Basel-Stadt	35,2	36,1	17,6
Bern	15,5	69,3	33,1
Freiburg	21,9	74,5	25,9
Genf	40,7	45,9	17,6
Glarus	23,3	67,9	0,1
Graubünden	18,3	76,4	29,7
Jura	14,3	79,4	12,8
Luzern	17,9	73,7	28,5
Neuenburg	25,6	45,5	20,4
Nidwalden	13,9	74,7	82,8
Obwalden	14,5	72,2	34,5
Schaffhausen	25,3	59,9	45,3
Schwyz	20,2	73,0	42,6
Solothurn	21,4	57,4	28,8
St. Gallen	23,5	68,1	35,8
Tessin	27,7	72,8	11,3
Thurgau	24,2	66,7	39,9
Uri	11,5	80,2	44,1
Waadt	33,6	56,8	22,6
Wallis	23,0	79,5	22,1
Zug	27,0	67,2	30,5
Zürich	26,1	58,0	30,7
ŠVÝCARSKO - průměr	24,2	60	29,4

Zdroj: BFS (2016a)

Mapa 11

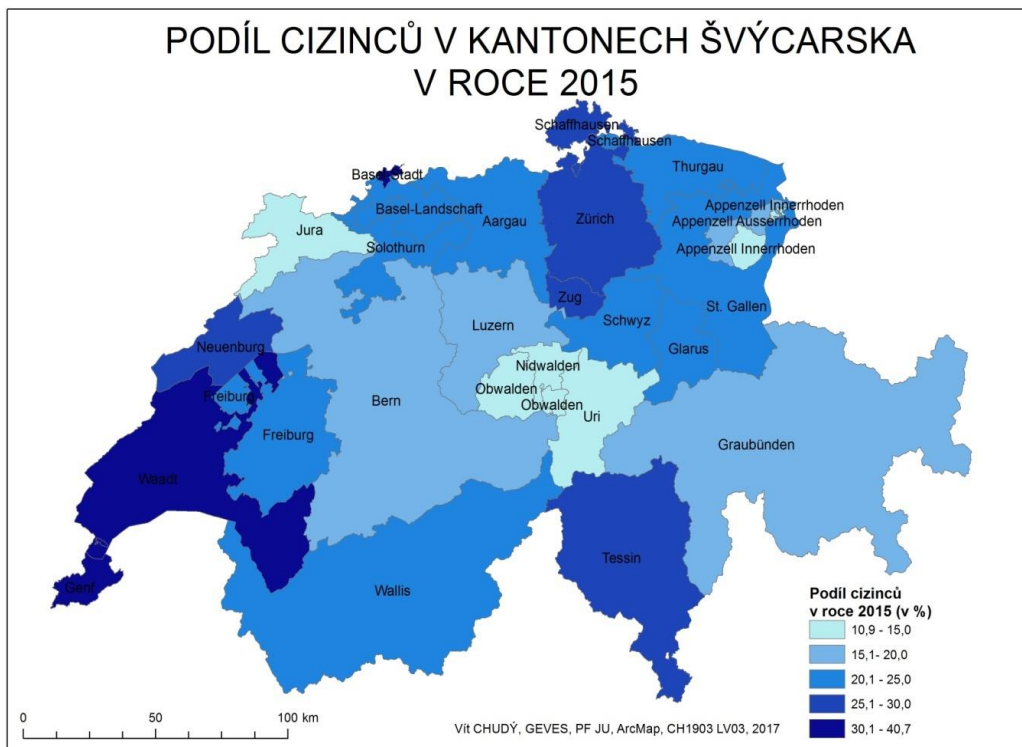

Zdroj: BFS (2016a)

Míra religiozity znamená podíl obyvatel hlásících se k církvi, v případě Švýcarska ke dvěma hlavním církvím a to římskokatolické a evangelické reformované církvi. Převážně k protestantským kantonům můžeme řadit například kanton Bern, Appenzell Ausserrhoden, Schaffhausen, Graubünden, Zürich, Waadt, Neuenburg. Ke katolickým patří italský Tessin, dále Wallis, Jura, Appenzell Innerrhoden a hlavně střední Švýcarsko (kantony Uri, Schwyz, Obwalden, Nidwalden a Zug). V době reformace se z politických důvodů prvně vzniklé švýcarské kantony bránily vlnám reformace z ostatních oblastí konfederace. Město Ženeva známé Janem Kalvínem se v průběhu dějin i kvůli vlivu blízké Francie a velmi vysokého přistěhovalectví z jižní Evropy změnilo na zřetelně katolické město (Dinzelbacher 2016).

K nejvíce religiózním patří v rámci Švýcarska především kantony s rurálnějším charakterem a s vysoce nadprůměrným podílem lidí hlásících se ke katolické víře. Největší vliv má opět sídelní struktura, kdy v kantonech s velkými městy se hlásí k církvi méně obyvatel. Města jsou považována za ty, kdo určuje směr. V dnešní době dochází k celkové sekularizaci. Ve městech je prostředí s větší anonymitou a není tak svázané konvencemi jako tradičnější venkovské a horské oblasti. Nejmenší podíl věřících můžeme nalézt převážně v kantonech s městy jako Ženeva, Basilej, Lausanne, nejvyšší naopak převážně v horských kantonech Uri, Wallis, Jura a Graubünden. Obecně i zde převládá nižší míra religiozity na severu-severozápadě a vyšší na jihu a jihovýchodě. Důvod můžeme nalézt také v tom, že na severozápadě se nacházejí velké městské aglomerace a na jihu a jihovýchodě horský reliéf.

Mapa 12

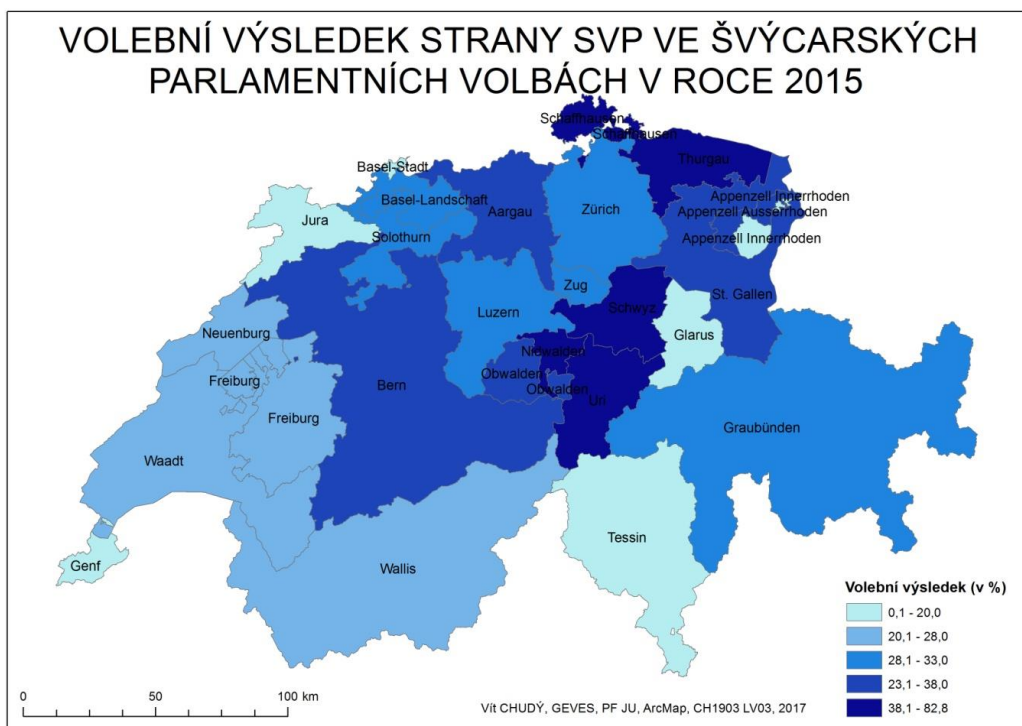
Zdroj: BFS (2016a)

Podíl cizinců je ve Švýcarsku velmi vysoký. Dosahoval v roce 2015 téměř 25 %. Nejvíce obyvatel, kteří nemají švýcarskou státní příslušnost podle (BFS 2017c), pochází z Evropy (1 758 000), z toho: z Itálie (317 000), Německa (303 500), Francie (127 000), Portugalska (270 000), Kosova (109 000), Srbska (69 000), Turecka (69 000). Například Němci bývají velmi kvalifikovaní, pracují jako lékaři, bankéři. Někteří Švýčari se ale obávají, že příchozí vysoce kvalifikovaní Němci zvýší ceny nemovitostí, zvýší konkurenci na trhu práce a přesto, že si jsou kulturně nejbližší, odmítají další přistěhovalé Němce. Proto i někteří Němci chodí na kurzy, kde si procvičují švýcarskou němčinu a dozvídají se o specifikách švýcarské kultury (Tagesspiegel 2009). U Rumunů, kterých je zatím ve Švýcarsku málo, se švýcarská Spolková rada v roce 2017 rozhodla omezit jejich příchod. Trend je rostoucí a velké množství Rumunů pracuje na nízko kvalifikovaných pozicích, hlavně sezonních pracích v zemědělství.

Nejvyšší podíl cizinců nalezneme v kantonech Genf, Basel-Stadt, Waadt - nad 30 %, v kantonech Tessin, Zug, Zürich nad 26 %. Město Ženeva s nejvyšším podílem cizinců je známa ve světě jako kosmopolitní město se sídly mnoha mezinárodních institucí. Italofonní kanton Tessin má velmi vysoký podíl občanů s italskou státní příslušností. Nejnižší podíl cizinců pod 15 % nalezneme v kantonech Uri, Nidwalden nebo Jura, regionů mimo metropolitní oblasti. Kanton Jura (známý např. pro svou produkci hodinek) se k tomu potýká s ekonomickými problémy. Celkově nalezneme nejvyšší podíl cizinců na severu, severozápadě, kde je nejvyšší

koncentrace velkých městských aglomerací a podél hranic, v oblastech atraktivních nejen pro pracovní dojíždku, ale i trvale bydlící cizince. Tento jev ukazuje na sílu švýcarských mezd, pracovních příležitostí pro obyvatele relativně chudších okolních států.

Mapa 13

Zdroj: BFS (2016a)

Podíl hlasů celkově vítězné strany, ale i těch méně úspěšných, na výsledcích voleb se ve Švýcarsku vyznačuje polarizací spíše národnostního, náboženského a město-venkovského charakteru. Jiné strany vítězí v latinské části Švýcarska a jiné v německé. Švýcarská lidová strana (SVP) je tradiční a velmi konzervativní stranou, ale v ekonomických otázkách je stejně jako Liberálové zaměřena na volný trh s minimalizací státu a nízké daně. Odmítá imigraci a zakládá si na švýcarské neutralitě. Obecně je to středo - pravicová strana. Nejsilnější vliv a největší volební náskok před soupeři má v německy mluvících kantonech, obzvláště na venkově. V parlamentních volbách v roce 2015 získala 29,4 % hlasů v rámci celého Švýcarska a zvítězila. Nad 40 % získala v kantonech Nidwalden, Schaffhausen, Uri, Schwyz, tedy německy mluvících a venkovštějších regionech. Nejnižší podporu získala v kantonech Genf, Basel-Stadt, Jura, Tessin. V kantonu Basel-Stadt získala nejvíce hlasů sociální demokracie (SP), v kantonech Genf a Tessin, jakožto zástupců latinského Švýcarska, zvítězili Liberálové (FDP) a v katolickém kantonu Jura získala nejvíce hlasů Křesťansko-demokratická strana Švýcarska (CVP). Celkově je německá společnost konzervativnější, méně proevropská.

Liberálové (FDP) jsou podobně jako Švýcarská lidová strana pravicově zaměřeni, ale ne tak konzervativní. Vítěznou stranou v roce 2015 byla hlavně v latinském Švýcarsku a to v kantonech Genf, Waadt a Tessin. Větší oblibu můžeme vidět také ve velkých městech. Sociálnědemokratická strana Švýcarska (SP) je spolu se Zelenými levicovou stranou, ve volbách získala druhé místo, ale vítěznou stranou se stala jen v Basileji. Více hlasů získává hlavně ve městech. Poslední z velkých stran je Křesťansko-demokratická strana Švýcarska (CVP), která je jak v socioekonomickém, tak kulturním konfliktu nejvíce u středu. Stranu s podobným zaměřením můžeme najít v Česku pod zkratkou KDU-ČSL, Německu CDU-CSU a Rakousku ÖVP. Strana získala čtvrté místo ve volbách. Hlasy dostává v převážně katolických kantonech. Mezi ty můžeme řadit Juru, Wallis a Appenzell Innerrhoden (Appenzell Ausserrhoden je kantonem s protestantskou většinou) a zde v roce 2015 Křesťansko-demokratická strana Švýcarska zvítězila. Celkově ve Švýcarsku v politických otázkách na rozdíl od jiných ukazatelů určuje vítěznou stranu hlavně německý venkov (FORS 2010).

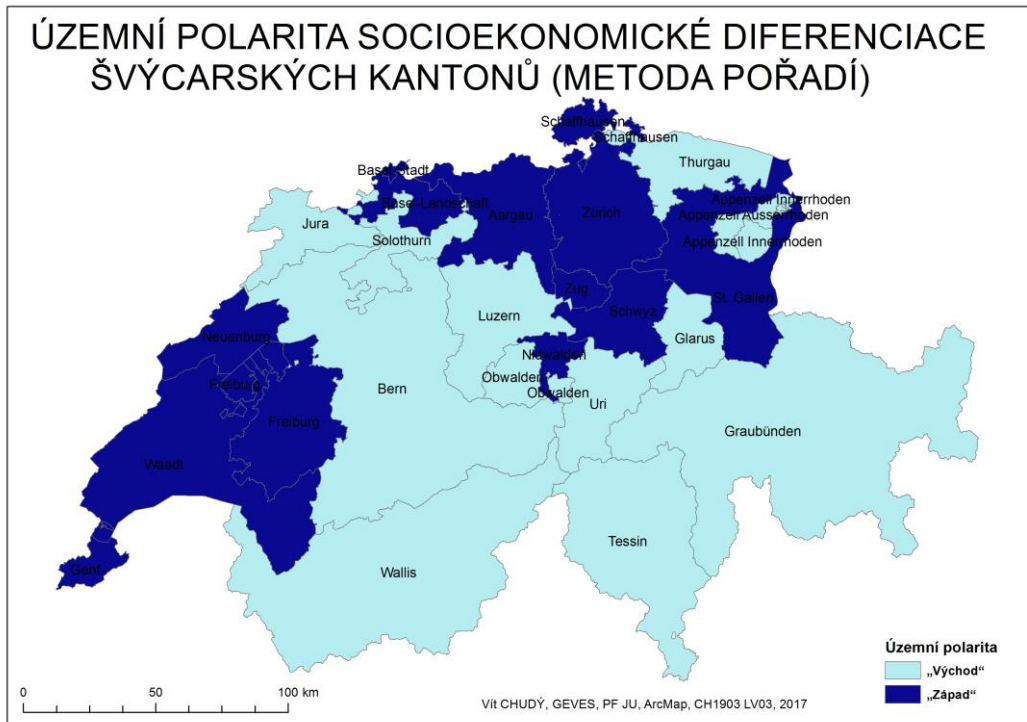
6 SYNTÉZA ÚZEMNÍ POLARITY ŠVÝCARSKA

Po zhodnocení výsledků jednotlivých ukazatelů v analytické části je jeden z klíčových úkolů této práce najít souvislosti, pravidelnosti v socioekonomických jevech pomocí syntézy územní polarit Švýcarska. Analýza faktorů využívá metodu pořadí a odchylek od mediánu a slučuje jednotlivé ukazatele do skupin, do indexu ekonomického, sociálního a ostatního. Pro výpočet souhrnného indexu je ekonomickým a sociálním ukazatelům zdvojnásobena váha. Vyspělejší regiony získají lepší pořadí a naopak ty méně úspěšné horší, pro výpočet jednotlivých indexů jsou do nich příslušící hodnoty pořadí ukazatelů zprůměrovány.

Syntéza socioekonomické diferenciací zkoumá Švýcarsko pomocí dvou velikostních skupin územních jednotek. Menší se skládají z 26 kantonů a polokantonů (odpovídají podle rozdělení územních jednotek EUROSTATU NUTS 3), větší ze 7 velkých regionů (Grossregionen – odpovídají NUTS 2). Větší regiony částečně generalizují a zpřehledňují výsledky zkoumání, je to ale umělé syntetizování kantonů do nesourodých velkých regionů, které nereflektují odlišnou historii a socioekonomické vazby, výsledky tedy skutečnost mírně zkreslují.

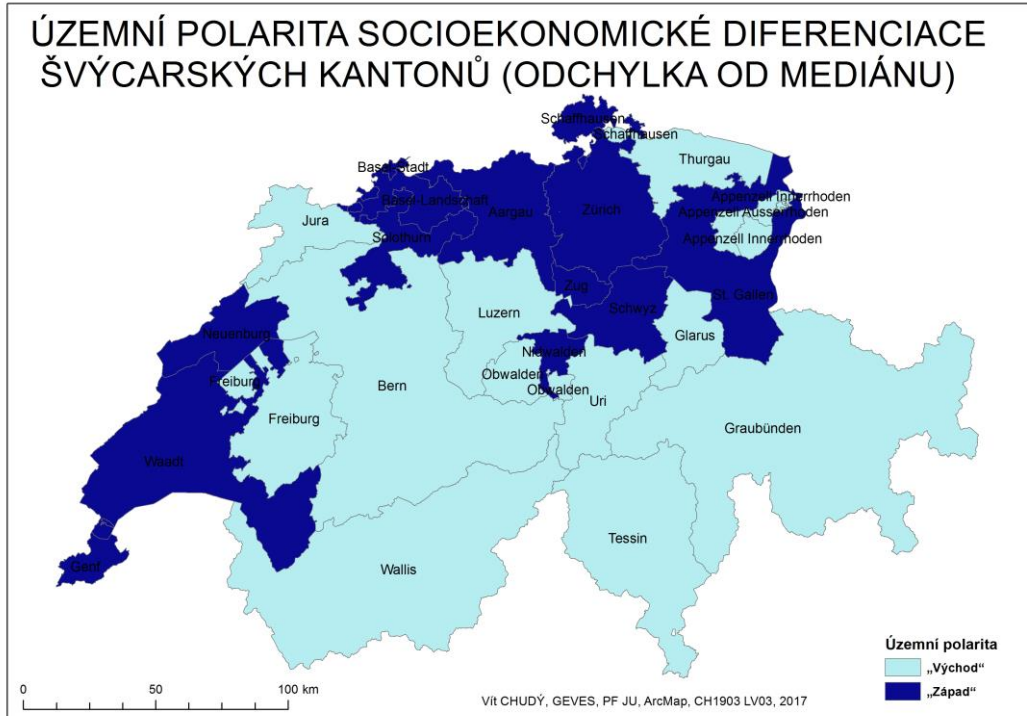
Při rozdělování kantonů na vyspělejší „západní“ a méně vyspělé „východní“ byla zvažováno i jiné dělení, které by více odpovídalo reálné územní polaritě. Dělení 13 : 13 ale celkem odpovídá, odchylky výsledků kantonů v okolí 13. místa v jednotlivých dílčích indexech i v souhrnném indexu jsou velmi malé a pro tuto práci vyhovující. Vyspělejší kantony rovněž vytvářejí kompaktní spojitou plochu na severu, zahrnující německé metropolitní oblasti Zürichu a Basileje, a západě v okolí Ženevy. Ovšem při změně výběru některých ukazatelů by v jiné práci došlo možná k mírné obměně kantonů, část by spadala nově v rámci země spíše k těm více „rozvinutým“ a naopak jiné kantony by byly řazeny nově k méně vyspělým oblastem.

Mapa 14

Zdroj: zpracování autora

Mapa 15

Zdroj: zpracování autora

V případě kantonů jsou vidět rozdíly mezi jednotlivými subindexy, kdy se jejich pořadí liší v hlavních ekonomických a sociálních indexech. Zatímco v ekonomickém indexu jsou na tom

relativně lépe oblasti německého severu s městy Basilej a Zürich (jsou na tom dobře i v sociálním indexu), tak v sociálním indexu si velmi polepšuje oblast západního Švýcarska. V ekonomickém naopak získává střední Švýcarsko s kantony Uri, Schwyz, Nidwalden apod. To je zaměřeno na kvalitní a přesný průmysl. Kantony Zürich, Zug, Basel-Stadt jsou na předních místech v obou indexech. Kanton Genf se umísťuje taktéž na prvních místech, ale lépe je na tom v sociálním indexu.

Na 5. místě se v ekonomickém indexu umístil kanton Nidwalden ve středním Švýcarsku, ovšem v sociálním skončil až na 20. místě. V první polovině se v ekonomickém indexu umístily ještě kantony 6. Basel-Landschaft a 7. Schwyz, Waadt se umístil na 8. místě (v sociálním 2. místo), 9. Aargau, Obwalden na 10. místě (v sociálním 23. místo), St. Gallen na 11. místě (v sociálním 17. místo), Luzern na 12. místě (v sociálním 16. místo), Solothurn na 13. místě (v sociálním 16. místo). Zvláště kantony středního Švýcarska si vedou v ekonomických ukazatelích výborně, ale v sociálních hůře. To může být způsobeno odlehlostí od progresivních velkých měst, jejich absencí, převažujícím katolictvím, konzervativním smýšlením.

V sociálním indexu se na 1. místě umístil kanton Genf, 2. Waadt, 3. Zürich, 4. Zug, 5. Basel-Stadt. Do první poloviny nejlepších, v ekonomickém indexu jsou ale řazeny do druhé horší poloviny, se dostaly tyto kantony: 7. Neuenburg (v ekonomickém až na 23. místě), 9. Freiburg (v ekonomickém na 19. místě), 11. Tessin (v ekonomickém na 17. místě), 12. Wallis (v ekonomickém na 25. předposledním místě), 13. Bern (v ekonomickém na 16. místě). Tyto kantony se nacházejí v jižním a západním Švýcarsku. To může být způsobeno blízkostí progresivní, moderní Francie, jejím možným vlivem, kdy už sice není považována za ekonomickou velmoc, ale vojensky a politicky silným hráčem stále zůstává. V těchto oblastech žijí převážně Francouzi, kteří jsou více nakloněni společné Evropě. Naopak střední Švýcarsko s německým obyvatelstvem je uzavřenější. To může být také způsobeno tím, že si svou jedinečnost a nezávislost museli Švýčari vybojovat. Zde vznikly první lesní prakantony.

Podle metody pořadí lze k vyspělejší „západní“ kantonům podle ekonomického indexu ještě zařadit Schwyz a Luzern ve středním Švýcarsku, naopak podle metody odchylky od mediánu patří místo nich k ekonomicky úspěšnějším kantony Schaffhausen a Tessin. V případě sociálního indexu podle metody pořadí je kanton Wallis řazen k vyspělejší části Švýcarska, v druhé metodě je nahrazen kantonem Schaffhausen.

Souhrnně se na prvních pěti místech umístily kantony Genf, Zürich, Zug, Basel-Stadt, Waadt. Oblast Zugu je známé svou daňovou politikou. Na posledních pěti místech se umístily kantony Graubünden, Glarus, Uri, Jura, Appenzell Innerrhoden. Jsou to oblasti mimo metropolitní regiony.

Tabulka 6: Jednotlivé indexy ukazatelů a celkové umístění kantonů podle metody pořadí

	Index - ekonomické ukazatele	Index - sociální ukazatele	Index - ostatní ukazatele	Index - souhrnný	Pořadí
Aargau	12,4	9,0	8,0	10,16	6
Appenzell Ausserrhoden	18,6	14,8	14,0	16,14	20
Appenzell Innerrhoden	17,6	23,8	23,7	21,27	26
Basel-Landschaft	10,2	9,78	11,7	10,31	7
Basel-Stadt	8,2	8,3	8,0	8,18	4
Bern	14,2	13,5	15,0	14,08	16
Freiburg	15,4	10,3	17,3	13,73	13
Genf	7,6	3,0	8,7	5,97	1
Glarus	17,8	19,0	16,3	17,99	23
Graubünden	13,6	21,5	18,3	17,71	22
Jura	21,2	18,5	23,3	20,55	25
Luzern	13,0	15,0	18,0	14,80	17
Neuenburg	18,2	9,0	9,7	12,81	10
Nidwalden	8,2	18,3	15,7	13,71	12
Obwalden	12,6	19,3	15,7	15,87	19
Schaffhausen	13,2	13,8	6,0	11,98	8
Schwyz	12,2	12,0	13,0	12,28	9
Solothurn	13,0	15,8	12,0	13,90	15
St. Gallen	12,8	15,5	10,7	13,45	11
Tessin	15,0	12,0	15,0	13,80	14
Thurgau	16,0	17,0	8,3	14,87	18
Uri	15,2	21,5	18,0	18,28	24
Waadt	12,2	5,0	8,3	8,55	5
Wallis	20,2	13,3	19,0	17,18	21
Zug	5,2	7,3	9,3	6,85	3
Zürich	7,0	5,3	7,7	6,43	2

Zdroj: zpracování autora

Pro zpřesnění a porovnání bylo také využito metody odchylky od mediánu, ve které se určí střední hodnota ukazatele s indexem 100. Regiony s vyšším indexem než 100 jsou považovány za ty vyspělejší. Avšak aby nevyšly některé ukazatele nepřesně, byly hodnoty u obecné míry nezaměstnanosti a religiózního obyvatelstva obráceny pomocí vzorečku $100 - \text{hodnota daného ukazatele}$, územní jednotky s vyššími hodnotami byly i zde brány za ty nejméně vyspělé a naopak, stejně jako v pracích (Kebza, Kněžíčková 2015).

V souhrnném indexu se mezi první a druhou polovinu prohodí podle metody odchylek od mediánu dva kantony a to Freiburg a Solothurn. Pořadí jednotlivých kantonů se většinou liší do 3 míst, jen kanton Uri je podle odchylky od mediánu na 20. místě (u metody pořadí na 24. místě) a kanton Nidwalden na 6. místě (u metody pořadí na 2. místě). První pětice se v dílčích

indexech (dvě hlavní – sociální a ekonomický) nemění. Výraznější rozdíly v ekonomickém indexu najdeme u kantonů 7. Schwyz (metoda pořadí 15. místo), 12. Luzern (metoda poř. 19. místo), 14. Schaffhausen (metoda poř. 9. místo), 15. Graubünden (metoda poř. 22. místo), 17. Tessin (metoda poř. 12. místo), o 5 míst si prohodí místo 2 kantony na chvostu ekonomického indexu, Jura a Appenzell Innerrhoden. V sociálním indexu byly výsledky mnohem vyrovnanější. Podrobné výsledky pro kantony jsou uvedeny v tabulkách 6 a 7, v přílohách 2 až 5, 12 až 15.

Tabulka 7: Jednotlivé indexy ukazatelů a celkové umístění kantonů podle odchylek od mediánu

	Index - ekonomické ukazatele	Index - sociální ukazatele	Index - ostatní ukazatele	Index - souhrnný	Pořadí
Aargau	106,0	104,4	121,1	108,4	8
Appenzell Ausserrhoden	75,4	98,9	94,5	88,6	21
Appenzell Innerrhoden	74,4	57,1	44,1	61,4	26
Basel-Landschaft	105,7	106,2	109,0	106,5	10
Basel-Stadt	204,9	117,6	140,0	157,0	1
Bern	95,6	99,4	92,8	96,6	17
Freiburg	95,75	103,1	88,7	97,3	16
Genf	130,7	124,7	137,8	129,7	2
Glarus	84,7	90,7	68,9	83,9	24
Graubünden	89,4	82,4	85,6	85,8	23
Jura	90,85	86,0	57,5	82,2	25
Luzern	94,8	93,1	86,5	92,4	18
Neuenburg	99,6	109,8	118,9	107,5	9
Nidwalden	116,0	87,9	140,4	109,6	6
Obwalden	103,9	79,55	89,8	91,3	19
Schaffhausen	105,6	100,5	131,0	108,6	7
Schwyz	99,4	102,0	106,5	101,9	12
Solothurn	100,1	97,9	109,4	101,1	13
St. Gallen	105,5	97,6	109,0	103,0	11
Tessin	101,7	103,6	82,8	98,7	14
Thurgau	92,6	92,7	116,1	97,3	15
Uri	96,6	84,2	87,6	89,8	20
Waadt	106,7	116,4	121,2	113,4	5
Wallis	79,5	98,9	80,7	87,5	22
Zug	139,6	117,1	109,2	124,5	3
Zürich	127,0	118,3	117,9	121,7	4

Zdroj: zpracování autora

Můžeme říci, že na územní diferenciaci socioekonomických jevů má vliv georeliéf a vztah periferních oblastí vůči jádru. Důležitý vliv na regionální diferenciaci Švýcarska může mít soutěživost a svébytnost jednotlivých kantonů. První „pralesní“ kantony vznikly podle pověsti 1. srpna 1291. Od té doby se postupně připojovaly další kantony. Švýcarsko a i samotné

kantony jsou hrdé na svou minulost a vybojovanou nezávislost a neutralitu na jiných velmocech. Snaží se tradici velmi vyspělého národa, jak po ekonomické, tak i občanské stránce, dále rozvíjet. Důležité je si také uvědomit význam švýcarské plošiny, která umožňovala větší koncentraci sídel. Z toho vyplývající urbanizační úspory pomáhají rychlejšímu šíření a sdílení myšlenek, kapitálu, inovací. Výrazným impulsem pro diferenciaci socioekonomických ukazatelů mělo horizontální šíření myšlenek průmyslové revoluce a jiných modernizačních proudů, které měly ztížený přístup přes bariéru Alp do jižní a jihovýchodní části Švýcarska. Vertikální rozvoj zase znevýhodňuje menší města mimo velké aglomerace, obzvláště v horských regionech mimo dopravní tepny. Na diferenciaci mají vliv i národnostní vlivy, kdy v sociálních ukazatelích jsou na tom relativně lépe otevřenější západní frankofonní kantony, zatímco v ekonomických jsou na tom relativně lépe německy mluvící kantony.

6.1 Syntéza územní polarity Švýcarska

Také dále zkoumané generalizované regiony (NUTS 2) potvrzují jev koncentrace ekonomického a sociálního kapitálu v metropolitních oblastech švýcarského severu a jihozápadu, ležících ve Švýcarské plošině.

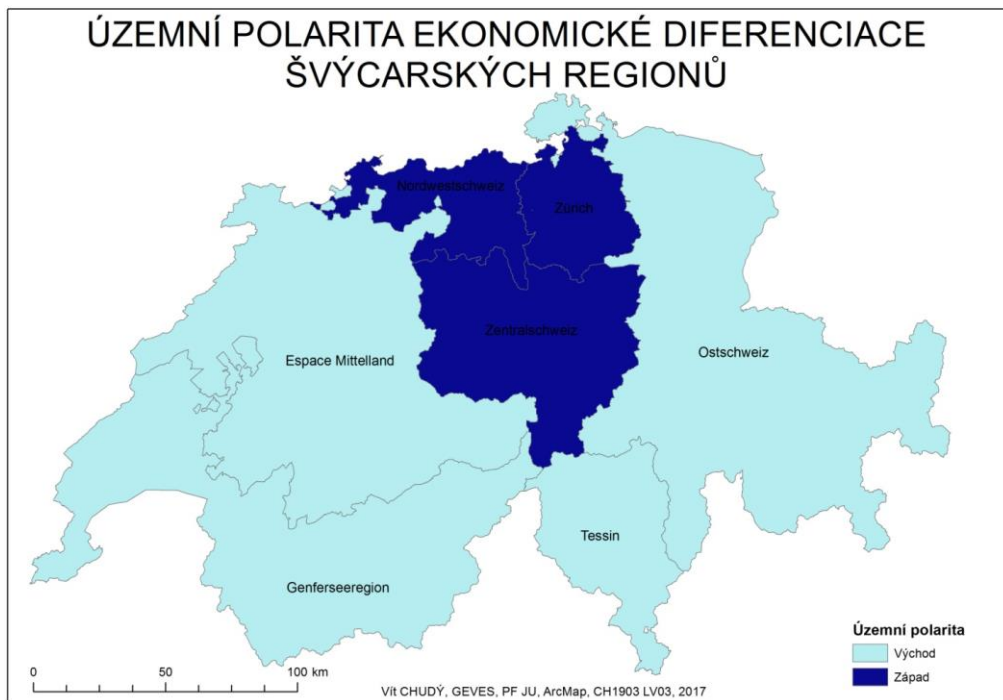
Hodnocení generalizovaných regionů: V HDP, jehož průměr dosáhl v zemi v roce 2014 79 000 franků na osobu, se na prvním místě umístil Zürich, ovšem region Zentralschweiz přeskočil Genferseeregion. V mediánových příjmech na osobu výrazně nad průměr dosáhly německy mluvící oblasti Zürich, Nordwestschweiz, a Zentralschweiz. Všechny ostatní regiony se umístily pod průměrem země. V obecné míře nezaměstnanosti dosáhly nejlepšího umístění regiony Zentralschweiz a Ostschweiz v méně zalidněných horských oblastech s větším množstvím středních a menších tradičních rodinných firem. V hustotě silniční sítě (km/km²) dosáhly nejlepšího umístění regiony Zürich, Nordwestschweiz, Zentralschweiz v silně urbanizovaných regionech německého severu a v strategicky dopravně významném středním Švýcarsku v severojižním směru. V podílu obyvatel zaměstnaných v terciéru (v %) významně nadprůměrného výsledku dosáhly Ženevský region (Genferseeregion) a samozřejmě region Zürich.

Rovněž v přírůstku obyvatel a podílu obyvatelstva s vysokoškolským titulem významně nadprůměrného výsledku dosáhly Ženevský region (Genferseeregion) a region Zürich. Na třetím a čtvrtém místě se s malými odchylkami umístily regiony Zentralschweiz (nachází se zde známé město Luzern) a Nordwestschweiz (největší město Basilej). Nejvyšší mírou rozvodovosti se vyznačují frankofonní regiony Genfersee, EspaceMittelland a po ekonomické stránce nejvýznamnější metropolitní oblast Zürich. Nejvyšší podíl městského obyvatelstva se podle dat

a metodiky statistického úřadu vyskytuje v regionech Zürich, Nordwestschweiz, Tessin a Genfersee, pohybuje se okolo nebo nad 90 %. Ačkoliv se ekonomicky silné střední Švýcarsko (Zentralschweiz) vyznačuje vysokými nadprůměrnými příjmy obyvatel, vysoce kvalitním průmyslem s vysokou přidanou hodnotou a nejnižší mírou nezaměstnanosti, míra urbanizace se zde pohybuje jen okolo 70 %, což značí, že spolu s východním Švýcarskem je zde podíl obyvatel žijících ve městech nejnižší. I z důvodu rurálnějšího charakteru středního Švýcarska, vyznačující se většinou konzervativnějším myšlením (přes velmi nadprůměrné ekonomické výsledky), získal Zentralschweiz v rámci souhrnného indexu 4. místo ze 7, ovšem s malou odchylkou od 5. a 6. pozice. V sociálním indexu dosáhl region 6. předposledního místa.

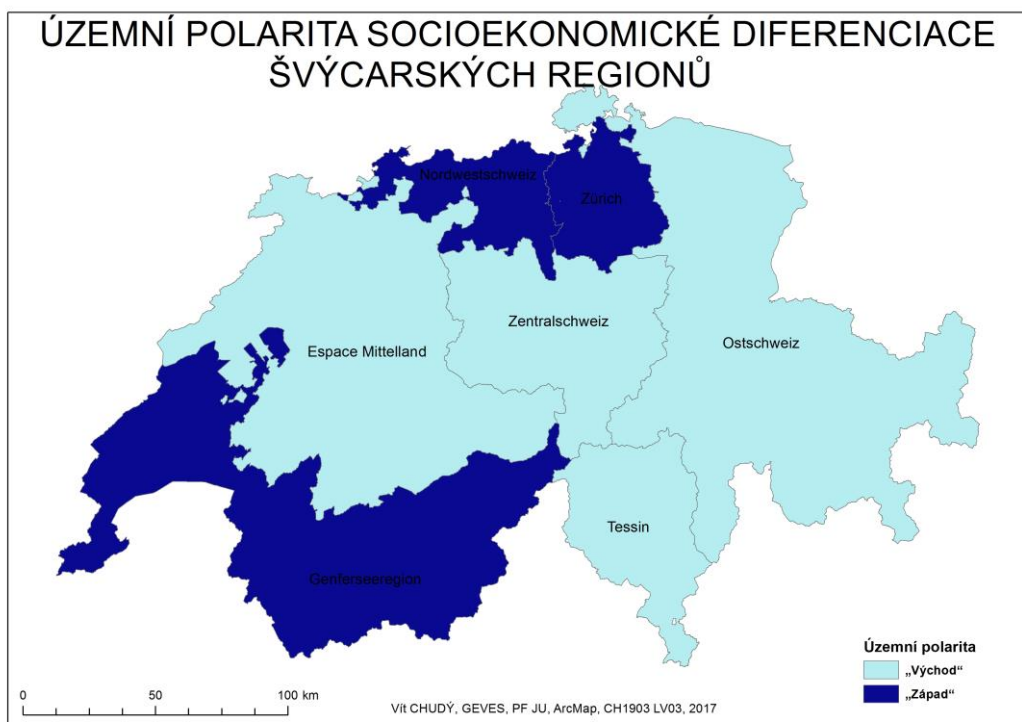
Podíl cizinců je v celoevropském porovnání vysoký ve všech regionech. Nejvyšší v regionech Genfersee, Tessin, Zürich a Nordwestschweiz, tyto regiony se nacházejí v jádrových částech země nebo v blízkosti hranic. Průmyslově silné střední Švýcarsko s vyspělým vysoce specializovaným průmyslem a vysokými příjmy obyvatel, ovšem s nižším podílem velkých měst, cizince tak neláká. Nejnižší podíl věřících nalezneme v jádrových regionech Nordwestschweiz, Zürich a Genfersee, nejvyšší v katolickém středním Švýcarsku s nejnižší mírou nezaměstnanosti (podobu s Bavorskem). Sociálně konzervativní stranu SVP volí převážně německy mluvící obyvatelstvo a nejvyšších volebních zisků dosahuje v alpských regionech Ostschweiz a Zentralschweiz (okolo 35 %) a výsledkem přes 30 % se může chlubit také v německých jádrových oblastech Nordwestschweiz a Zürich. Ve frankofonním Genferseeregion získala SVP jen 20 %, v italsky mluvícím Tessinu 11 %. Podrobné výsledky jsou uvedeny v přílohách 6 až 8. Mapy týkající se hodnot ukazatelů ve velkých regionech jsou součástí příloh 16 až 31.

Mapa 16

Zdroj: autorovo zpracování

Mapa 17

Zdroj: autorovo zpracování

Ve velikostně větších územně členěných Grossregionech (NUTS 2) je v ekonomickém indexu na 1. místě jádrový region Zürich. Na 2. místě Nordwestschweiz s metropolí města Basilej (v sociálním na 3. místě), na 3. místě Zentralschweiz s průmyslovou tradicí středních podniků. Po sociální stránce konzervativní střední Švýcarsko ovšem v sociálním indexu skončilo na 6. předposledním místě. Na 5. místě skončil region Genfersee. Avšak v sociálním indexu se umístil na 2. místě. Regionu EspaceMittelland patří 6. místo (v sociálním indexu 4. místo). Jako poslední se umístil region Ostschweiz. Na výsledcích vidíme kontrast mezi západními frankofonními regiony, které jsou v ekonomickém indexu na posledních místech před východním Švýcarskem, ovšem např. region Genfersee se sídly mezinárodních institucí se v sociálním indexu umístil hned za 1. regionem Zürich. Německé regiony s metropolemi Basilej a Zürich jsou na tom relativně lépe naopak v ekonomických ukazatelích. Nejmarkantněji je to vidět na v sociálním indexu předposledně umístěném regionu Zentralschweiz, který můžeme považovat za konzervativní a katolický (oproti protestantskému Zürichu), avšak v ekonomickém indexu skončil na 2. místě. Podobné rozdělení můžeme vidět v rámci EU, kdy Francie je relativně chudší s vysokou nezaměstnaností, můžeme ji ale stále považovat za politickou a vojenskou velmoc. Naopak Německo má v rámci unie jedno z nejvyšších HDP na osobu a v roce 2017 nejnižší míru nezaměstnanosti v eurozóně. V indexu ostatních ukazatelů na prvním místě neskončil Zürich jako v ostatních skupinách ukazatelů, ale Nordwestschweiz. Na dalších místech skončily regiony Zürich, Genfersee. Na podprůměrné výsledky dosáhly dále podle pořadí regiony Ostschweiz, Zentralschweiz, Tessin a EspaceMittelland. Rozdíly pořadí výsledků za jednotlivé regiony mezi metodou pořadí a odchylek od mediánu nebyl i díky menšímu množství regionů tak velký. V ekonomickém indexu si prohodily pořadí oblasti Tessin a Genferseeregion a v indexu ostatních ukazatelů EspaceMittelland a Tessin.

Tabulka 8: Dílčí indexy ukazatelů a celkové pořadí podle metody pořadí

	Index - ekonomické ukazatele	Index - sociální ukazatele	Index - ostatní ukazatele	Index - souhrnný	Pořadí
Genferseeregion	8,4	4,0	3,3	3,1	2
EspaceMittelland	8,8	9,5	5,3	4,7	6
Nordwestschweiz	6,8	6,5	2,7	3,2	3
Zürich	5,2	3,5	3,0	2,3	1
Ostschweiz	11,2	13,0	4,0	5,6	7
Zentralschweiz	7,6	10,0	4,7	4,5	4
Tessin	8,0	9,5	5,0	4,5	5

Zdroj: autorovo zpracování

Tabulka 9: Dílčí indexy ukazatelů a celkové pořadí podle odchylek od mediánu

	Index - ekonomické ukazatele	Index - sociální ukazatele	Index - ostatní ukazatele	Index - souhrnný	Pořadí
Genferseeregion	100,9	109,6	108,5	105,93	3
EspaceMittelland	98,4	95,0	89,1	95,19	5
Nordwestschweiz	112,2	101,2	113,1	108,00	2
Zürich	124,4	111,4	110,3	116,39	1
Ostschweiz	90,4	88,9	97,8	91,29	7
Zentralschweiz	103,5	93,0	90,0	96,62	4
Tessin	100,5	97,7	75,9	94,44	6

Zdroj: autorovo zpracování

V souhrnném indexu dominuje region Zürich. Jeho metropolitní oblast je ekonomickým srdcem Švýcarska. Velkou koncentraci sídel nadnárodních společností, bank, pojišťoven nalezneme právě zde. Dále skončily v první polovině převážně německý region Nordwestschweiz (3. místo) a frankofonní region Genfersee (2. místo). Tyto regiony mají dobře vyvinutou dopravní síť, jsou to silně urbanizovaná území ve velké blízkosti k tradičním ekonomickým centrům Evropy. Oproti průměru Švýcarska na horší výsledky souhrnného indexu dosáhly regiony Espace Mittelland, Zentralschweiz, Tessin. Na posledním místě zůstal s velkým odstupem region Ostschweiz, umístěný v horách s minimem větších měst, přestože se v tomto regionu nacházejí politicky a ekonomicky známá a důležitá střediska Davos a St. Moritz. V souhrnném indexu podle metody odchylek od mediánu si vyměnily pořadí Nordwestschweiz (2. místo) a Genferseeregion (3. místo), Tessin (6. místo) a EspaceMittelland (5. místo). Celkově se ale nadprůměrně dobré výsledky prvních třech regionů a jejich výrazná převaha nad zbylými čtyřmi nezměnila. Podrobné výsledky pro Grossregiony jsou uvedeny v tabulkách 8 a 9, v přílohách 9 až 11.

Při pohledu na více a méně rozvinuté regiony je vidět, že celkově oblasti ve Švýcarské plošině na severozápadě vycházejí při hodnocení velmi dobře. Z toho se vymyká region Espace Mittelland, který zahrnuje i hlavní město Bern, ale také méně vyspělé oblasti v pohoří Jura. Celkově také dosahuje v porovnání s ostatními oblastmi na severozápadě nižší hustoty zalidnění a nenachází se zde žádný „tahoun“ v podobě Zürichu nebo Ženevy. Kanton Bern s metropolí téhož názvu (od roku 1848 de facto hlavní město země) je v rámci Evropy jeden z mála případů, kdy hlavní město není nejvýznamnějším ekonomickým jádrem země. Bern ale leží na strategickém místě mezi německy a francouzsky mluvícími částmi země.

Závěry a výsledky hodnocení ve zkoumaných územních jednotkách celkově potvrdily názory autorů například Netopila, Bičíka, Brinkeho (1989), kteří se zabývali rozložením ekonomického potenciálu před řadou let. Vyjadřovali názor, že šíření ekonomického rozvoje rostlo přibližně od severozápadu k jihovýchodu, od evropských ekonomických center směrem dál na evropský kontinent. Toto můžeme vidět i v rámci Rakouska-Uherska, kdy v případě Rakouska stejně jako Švýcarska to umocnila bariéra Alp. Zároveň bylo Švýcarsko blíže centřům rozvoje, je součástí Modrého banánu. Z toho vyplývá, že socioekonomická diferenciacie je také důsledkem přirozeného vztahu jádra (urbanizovaný sever a západ), semiperiferie (sociálně konzervativní střední Švýcarsko s excelentními výsledky v ekonomických ukazatelích založených na kvalitních a přesných strojírenských produktech středních a menších podniků) a periferie (horský jihovýchod). V ekonomických ukazatelích přesvědčivě zvítězily německy mluvící regiony. Naopak v sociálních spíše ty frankofonní. Nabízí se paralela na dnes upadající Francii s vysokým dluhem a oproti Německu s přibližně o 20 procentních bodů nižším HDP na osobu ve standardu kupní síly s divergujícím trendem. Autora tato situace netěší a doufá v probuzení francouzského lidu, ale i celého evropského jihu v ekonomických otázkách. Doufá také, že si méně úspěšné evropské země vezmou za vzor pro modernizace země úspěšné Německo, Švédsko či Nizozemsko s vysokými investicemi do vědy a vysoce transparentním institucionálním prostředím. I když to v současnosti nevypadá reálně.

6.2 Kategorizace ukazatelů podle síly vlivu na polaritu země

Část této práce se také věnuje hodnocení ukazatelů podle síly jejich vlivu na prostorovou diferenciaci územní polaritu Švýcarska. Pro kategorizaci jsou používány územně členěné jednotky NUTS 3 (kantony) a generalizované NUTS 2 (Grossregionen). Podle síly byly indikátory rozděleny na nízkou, střední a vysokou míru ovlivnění ukazatelů na polaritu země. Výrazný rozptyl hodnot mezi jednotlivými regiony Švýcarska a prostorový gradient od severozápadu země k jihovýchodu vykazuje skupina ukazatelů s vysokou mírou polaritu. Dále následuje skupina ukazatelů se středním vlivem na polaritu. U nízké míry polaritu je rozptyl hodnot nízký a prostorová polarita se projevuje minimálně.

Lze zmínit, že vysokou míru polaritu ukazují míra nezaměstnanosti, celkový přírůstek, mediánové příjmy u kantonů. Míra nezaměstnanosti má vysokou míru polaritu mezi německými a frankofonními regiony danou zejména autonomní politikou kantonů. Příjmy a celkový přírůstek jsou ovlivněny atraktivitou místa, pracovními příležitostmi a polaritou jádra a periferie. U území kategorie NUTS 2 by se mohly k vysoké míře polaritu řadit ukazatele rozvodovosti, religiozity, hustoty sítě silnic nebo výsledek vítězné strany u voleb. Míra

rozvodovosti je výrazně vyšší v západní frankofonní části země. Autor se domnívá, že to může být způsobeno liberálnějším prostředím, identicky podobné jsou odlišné sympatie k politickým stranám. Německá část, hlavně venkov, volí sociální a konzervativní stranu SVP. Frankofonní část převážně ale hlasuje pro strany více levicové s liberálnějším zaměřením. Míra religiozity je taktéž prostorově polarizována. Je to dáno rozdíly mezi konzervativními, venkovštějšími alpskými regiony na jihovýchodě a silně urbanizovanými metropolitními oblastmi ve Švýcarské plošině, kde je i vysoká hustota silniční sítě. Vyšší míra polarity mezi ukazateli se zdá být mezi generalizovanými NUTS 2. U nízké míry polarity působily stejné ukazatele u územní jednotek NUTS 2 i NUTS 3.

Tabulka 10: Kategorizace ukazatelů dle míry polarity

Míra polarity	Ukazatel (NUTS 3)	Ukazatel (NUTS 2)
Vysoká	Nezaměstnanost	Nezaměstnanost
	Celkový přírůstek	Celkový přírůstek
	Mediánové příjmy	Rozvodovost
		Religiozita
		Hustota národní silniční sítě
		Výsledek vítězné strany - volby
Střední	Religiozita	HDP/obyv.
	HDP/obyv.	Mediánové příjmy
	Podíl cizinců	Podíl cizinců
	Rozvodovost	
	Hustota národní silniční sítě	
	Výsledek vítězné strany - volby	
Nízká	Podíl obyvatel s VŠ titulem	Podíl obyvatel s VŠ titulem
	Podíl obyvatel zaměstnaných v terciárním sektoru	Podíl obyvatel zaměstnaných v terciárním sektoru
	Podíl městského obyvatelstva	Podíl městského obyvatelstva

Zdroj: autorovo zpracování

6.3 Hlavní determinanty územní polariry a specifika

Podle Bláhy a Nováčka (2016) je pro střední Evropu typický (až na výjimky) západovýchodní gradient. Ten se projevuje přijímáním inovací, myšlenek, postojů z ekonomických center s časovým zpožděním ve východních částech Evropy. Probíhal pomocí geografické difúze a na rychlost šíření měla vliv fyzicko-geografická poloha regionů, rychlost industrializace a zvyšování gramotnosti, vztah protestantů k podnikání, emancipace měšťanstva, politika vlády. Švýcarsko patří k oblastem, které jsou součástí Modrého banánu, je jedním z nejvýznamnějších jader mezinárodního obchodu. Sídli zde mnoho bank, pojišťoven, nadnárodních společností, setkává se zde celosvětová ekonomická a politická špička. Také zde probíhalo horizontální šíření inovací od severozápadu z Porýní nebo Nizozemska.

Pro Švýcarsko představuje velký význam polarita jádro – periferie, kdy k jádrům patří silně vyspělý urbanizovaný západ hlavně ze sociálního a sever z ekonomického hlediska. Jih a jihovýchod je tvořen pohořím Alp a tvoří bariéru pro regionální rozvoj. Metropolitní oblasti patří ve Švýcarsku k hlavním determinantům ekonomického a sociálního rozvoje. Vertikální šíření myšlenek a polaritu jádro – periferie můžeme vidět ve většině evropských zemí.

Dále na území Švýcarska můžeme vidět kulturní odlišnosti mezi německojazyčným obyvatelstvem, které se jeví jako konzervativnější a ekonomicky vyspělejší, a frankofonním, které má relativně lepší výsledky v sociálních ukazatelích. To může být ovlivněno otevřenějším pohledem na svět a inklinace k Francii jakožto světové velmoci oproti konzervativněji smýšlejícím Němcům v horách.

Koncept Röstigraben se výrazně projevil na referendech o přistoupení do EU. V referendu o přijetí v roce 1992 bylo západní Švýcarsko se 72,4 % pro a německá část s 61,7 % proti (Tresch 2008). Jedním z důvodů, který kromě obecně odlišných volebních preferencí národů na obou stranách příkopu mohl ještě více zvýraznit rozdíly mezi oběma částmi, byl menší strach Francouzů, jakožto menšiny, ze ztráty vlivu, než u německých Švýcarů. Roli mohl hrát diplomatický statut francouzštiny, kdy se část švýcarských Francouzů domnívalo, že společně s Francouzi budou mít větší váhu při rozhodování. Vstup do evropských struktur podporovaly také osobnosti typu bývalého prezidenta Francie Françoise Mitterranda. Navíc si lidé v době hlasování připomínali bojovníka za svobodu a nezávislost Wilhelma Tella. V dalším referendu v roce 2001 všechny kantony odmítly zahájení přístupových jednání do EU, německé ovšem s výrazně vyšším náskokem. Podle předvolebních průzkumů byl typický odpůrce vpravo smýšlející německy mluvící občan z malé obce. Naopak podporovatel se považoval za levicově smýšlejícího a žil v západním Švýcarsku.

Podle studie Thiersteina (2006) se disparity ve vývoji indexu změny zaměstnanosti projeví poklesem mezi jádrovými městy na jedné straně a růstem mezi jejich aglomeracemi. Největší růst se projevil v metropolitní oblasti Zürich. To může být způsobeno dominancí Zürichu v rámci Švýcarska a komerční suburbanizací vysávající pracovní místa mimo města. V rámci zaměstnanosti obyvatel v High-Tech – znalostních službách se projevuje polarita jádro – periferie. Ty jsou lokalizovány v městských aglomeracích (opět hlavně Zürich), ve středním Švýcarsku s kvalitním strojírenstvím a v oblasti Lugana. Intenzita růstu v nově vzniklých společnostech byla v letech 2004-2014 opět nejvyšší v aglomeraci města Zürich. U podílu vysokoškolského obyvatelstva se uplatňuje výrazná polarita mezi městskými aglomeracemi a periferními venkovskými oblastmi. Nezaměstnanost se i v roce 2000 výrazněji projevila ve velkých městech a nejméně na venkově. I hodnoty dalších ukazatelů potvrzují výsledky současného stavu.

Gaillard (2002) ze Ženevské univerzity zkoumal daňovou zátěž v kantonech, z hodnot výsledků můžeme vidět vyšší úspěch kantonů s nižším zdaněním. Nejnižší daně v rámci Švýcarska uplatňují v kantonu Zug, který po ekonomické stránce patří k nejúspěšnějším. Sídli zde mnoho mezinárodně významných podniků.

U severozápadního Švýcarska se potvrzuje výhodnost klastrů, což umožňuje spolupráci a odebrání vstupů od lokálních dodavatelů, snazší dostupnost kvalifikované pracovní síly z místních odborných vysokých škol, jednodušší sdílení infrastruktury, nižší náklady, rychlejší šíření informací. Nejen tyto výhody zvyšují konkurenceschopnost a atraktivitu oblasti a přispívají k disparitám v rámci Švýcarska. Můžeme zde identifikovat klastr zaměřený na nano a biotechnologie a klastr Maschinen – Elektro - Metall (přesné strojírenství, hodinářský průmysl, optické přístroje) (Dümmler 2005).

Schultz (2003) uvádí, že mezi lety 1985 a 1997 se nejvíce zvýšilo osídlení plochy na hektar v okolí měst v souvislosti se suburbanizací a na severním okraji Alp, tato oblast má příhodné podmínky pro rozvoj cestovního ruchu a rekreaci městského obyvatelstva. Naopak nízký růst zaznamenaly oblasti mimo metropolitní centra a jihovýchodní část Alp ve větší vzdálenosti od urbanizovaných celků. Celkově se potvrzuje rychlý rozvoj aglomerace města Zürich a severního Švýcarska jako celku.

Studie Urban audit z roku 2013 uvádí, že v rámci sledovaných evropských států mělo Švýcarsko v roce 2011 vysoký podíl cizinců, nejvíce frankofonní oblast. Atraktivitu podtrhuje vysoká míra zaměstnanosti díky výborné situaci na trhu práce a duálnímu vzdělávání, v rámci Evropy nejvyšší. Ve Švýcarsku mají zástupci měst v německy mluvících oblastech větší obytnou plochu v m² na obyvatele – Luzern 45, Basilej 41 oproti Ženevě s 38 a Lausanne s 37. Bytová politika má tedy lepší výsledky v německojazyčných oblastech a i v tomto případě lze mluvit o polaritě mezi německy a francouzsky mluvícími kantony, ale i polaritou mezi jádrem a periferií, kdy jádrové oblasti se kromě vyšší intenzity ekonomických aktivit vyznačují nižší mírou automobilizace, vyššími náklady na život, vyšším podílem cizinců, ale také dražšími a méně dostupnými byty pro nižší a střední třídu.

Podle studie nerovností (Jeanneret, Goebel 2012) se zaměstnanost mezi lety 2001-2008 nejvíce zvýšila v kantonu Zug (nejnižší daňové zatížení) a v oblasti Lugana s vyspělým bankovním a na turisty zaměřeným sektorem s velkým podílem dojíždějících z Itálie. Pracovní místa v nových podnicích vznikla nejvíce v metropolitní oblasti měst Zürich a Ženeva, což potvrzuje, že v rámci polarit je na tom nejlépe severní a západní Švýcarsko. V dostupnosti služeb vévodí kanton Zürich a regiony Nordwestschweiz a Zürich mají i díky propracovanému systému vzdělávání nejmenší podíl osob bez nepovinného vzdělávání (pod 10 %). Naopak kantony na jihozápadě Genf, Lausanne, Wallis a Tessin se vyznačují podílem nad 15 %.

Autonomní politika zaměstnanosti a horší důsledky ekonomických krizí na západní Švýcarsko způsobují velkou polaritu mezi kantony. Výrazně vyšší míru nezaměstnanosti od roku 1998 zaznamenávají frankofonní kantony nebo italsky mluvící kanton Tessin. Nejméně nezaměstnanost trápí venkovské alpské regiony a střední Švýcarsko. Tyto disparity se ještě prohloubily po roce 2005. Naopak vyšší podíl mladých do 20 let a vyšší přírůstek obyvatel zaznamenávají kantony na západě. Nevyšší podíl lidí nad 65 let můžeme vidět v pohoří Jura a kantonu Tessin. Daňové příjmy na osobu byly v roce 2008 nejvyšší v kantonech na severu (Zürich, Zug, Basel), západě (Genf) a středu Švýcarska (Nidwalden). Sociální pomoc byla v roce 2010 nejvíce využívána na jihozápad od Bernu. Riziko chudoby v roce 2009 nejvíce hrozilo v regionech Espace Mittelland a Tessin. Z těchto údajů je vidět horší ekonomické postavení západních frankofonních kantonů. Nejvíce bytů se mezi lety 1990-2010 postavilo v metropolitní oblasti Zürichu, což poukazuje na silné postavení a rozvoj regionu v rámci země.

Studie BFS (2016b) sleduje dostupnost služeb mezi obyvateli, potvrzuje horší dostupnost praktických lékařů, středních škol, lékáren, bank, kin, divadel mimo městské aglomerace. V případě Švýcarska to znamená relativně slušná dostupnost služeb v silně urbanizovaných kantonech Švýcarské plošiny a relativně nejhorší v řídčeji zalidněných alpských oblastech a pohoří Jura. Nejvíce žalostná je situace v nejhůře dopravně přístupných obcích, zvláště v alpských údolích. Tento stav napomáhá růstu disparit mezi městskými metropolitními a rurálními oblastmi. Nerovnosti mezi jádry a periferiemi se snaží vlády snižovat hlavně pomocí dotací.

Vysoká hustota zalidnění regionu v mnoha případech indikuje vyšší ekonomický rozvoj a na území Švýcarska se vyšší intenzita osídlení nachází ve Švýcarské plošině, jež si po socioekonomické stránce stojí nejlépe (viz příloha 35). Na území jiných států ale naopak vyšší hustota osídlení často zahrnuje strukturálně postižené neatraktivní regiony, kde dochází k útlumu těžby a saldo migrace je zde záporné. Za důležitý proces, který zde probíhal i v socialistickém období středovýchodních států, můžeme označit suburbanizaci (Odermatt 1999). Nejintenzivnější průběh tohoto jevu můžeme nalézt ve velkých metropolitních oblastech. I přes nestejnou socioekonomickou vyspělost jednotlivých kantonů se vyznačuje Švýcarsko oproti jiným státům v Evropě relativně malými nerovnostmi.

6.4 Socioekonomické gradienty územní polarit v rámci Evropy

U Maďarska můžeme podle Kebzy (2015) říci, že zde převažuje gradient ve směru severozápad – jihovýchod, kdy severozápad země je výrazně vyspělejší než severovýchod. Vysoká koncentrace obyvatel ve městech na jihovýchodě země po vyplenění oblasti Osmany,

nižší míra religiozity spojená většinou s většími městy a další důvody přiřadily některé východní župy k vyspělejšími regionům. Centrální Maďarsko je však velmi často svými hodnotami mimo toto rozdělení, protože jako region hlavního města je to silný ekonomický region. Projevuje se to třeba v podílu obyvatel s vysokoškolským titulem nebo ve výši hrubého domácího produktu na osobu. Bakalářská práce Územní polarita socioekonomické diferenciace Spolkové republiky Německo od Kněžíčkové (2015) čerpá inspiraci z práce Nováčka (2012) o střední Evropě, která se nachází uprostřed mezi méně a více vyspělou částí Evropy. Německo leží ve strategicky výhodné poloze, což podtrhuje fakt, že velká část na jihozápadě je součástí tzv. Modrého banánu. Většina států, které jsou součástí tzv. Modrého banánu, se vyznačuje západní polaritou na rozdíl od těch, které nejsou součástí. Hlavní město Berlín, podobně jako Vídeň v Rakousku (Ležáková 2014), leží na východě země, a přesto se vyznačuje západní (jihozápadní) polaritou. Berlín vykazuje dobré výsledky v sociálních ukazatelích, v četnosti rozvodů na 1 000 obyvatel, v podílu vysokoškoláků 25 – 64 let a cizinců. Země, které byly součástí bývalé NDR, se vyznačují východní polaritou, spolková země bývalého BDR Šlesvicko-Holštýnsko rovněž. Nejzápadnější hodnoty z bývalé DDR dosahuje Sasko, kde je poměrně dobrá sociální situace, je zde poměrně hodně vysokoškolských absolventů a vysoká urbanizace (více než 80 % - podobně jako v celém Německu). Co se týče náboženství, v Německu je téměř 70 % věřících, avšak v zemích bývalé NDR včetně Berlína je věřících výrazně méně.

Holakovský (2014) ve své práci o Slovensku tvrdí, že socioekonomický rozvoj Slovenska profiluje výrazný západovýchodní gradient se zřetelným ekonomickým jádrem tvořeného Bratislavským krajem a jeho sousedy. Z hlediska jednotlivých krajů se nachází v nejsložitější situaci Prešovský kraj, vyznačující se v drtivé většině sledovaných indikátorů nejnižšími hodnotami. Hlavní determinanty zaostávání nejen Prešovského kraje, ale rovněž celého východního Slovenska, spočívají především v marginální excentrické poloze, koncentraci obyvatelstva s nízkým sociálním statusem a stavu dopravní infrastruktury. Vácha (2017) ve své práci shrnuje, že v Rumunsku se potvrdil západovýchodní gradient v územní polaritě socioekonomické diferenciace s výjimkou žup Bukurešť a Ilfov. V Chorvatsku podle Krejcarové (2016) regiony nacházející se geograficky ve východní části země vykazovaly horší výsledky nežli regiony, rozkládající se na pobřeží Jaderského moře. Vzorovými příklady pak jsou Istrijská a Vukovarsko - Srijemská župa. Istrijská župa, pokud nepočítáme výsledky hlavního města, téměř vždy vykazovala nejvyšší hodnoty a v obou metodách se projevila jako region silně inklinující k Západu, zatímco Vukovarsko - Srijemská župa, tvořící nejvýchodnější cíp Chorvatska, téměř vždy výrazně zaostávala za ostatními regiony. Směr gradientu zde nabývá tedy západovýchodního směru, jedná se o typ západovýchodní duality.

7 ZÁVĚR

Ve Švýcarsku se v ekonomických ukazatelích nejlépe umísťuje silně urbanizovaný sever s metropolitními oblastmi Zürichu a Basileje a střední část země s vyspělým průmyslem a nejnižší nezaměstnaností. Naopak v sociálních nahrazují střed země frankofonní liberálnější západní kantony. Celkově můžeme v rámci nerovného postavení kantonů říci, že je na tom nejlépe podle sledovaných hodnot ukazatelů západní a severní Švýcarsko. Taktéž v celoevropském měřítku můžeme tyto kantony hodnotit jako jedny z nejnávštěvnějších, i když v HDP, příjmech na osobu a i v mnoha ostatních ukazatelích jsou všechny švýcarské kantony nad průměrem EU a samotná země je na tom po malých evropských státech ekonomicky nejlépe. Na nerovnosti mají vliv rozličné důvody – překážka alpského hřebenu omezující v rámci historie rychlost šíření celospolečenských změn z hlavních evropských center Porýní, Beneluxu, Německa, nerovnoměrný vývoj podle polarit jadro - periferie, kdy venkovské oblasti s nízkou hustotou zalidnění, špatnou dostupností služeb (škol, pracovních příležitostí) ztrácejí vůči metropolitním oblastem. Vůdčí postavení má z metropolitních oblastí, jader rozvoje, město Zürich. Švýcarsko se pyšní také kulturní diversitou a i to má vliv na disparity mezi jednotlivými kantony. Jinak volí německá a francouzsky mluvící část země, také mají i jiný pohled na EU. Kantony mají docela širokou míru autonomie a i jejich politika a vzájemná rivalita má do jisté míry vliv na jejich reálné postavení v zemi. Jeden z nejnávštěvnějších kantonů Zug má nejnižší míru zdanění, naopak západní frankofonní kantony s vyšší mírou daňové povinnosti se vyznačují vyšší mírou nezaměstnanosti a podílem lidí využívající sociální pomoc. Kantony v německy mluvícím středním Švýcarsku sice nevyčnívají v sociálních ukazatelích, ale díky tradici vyspělého, kvalitního a přesného strojírenství zvládají dobře i období krizí. Vynikají v ekonomických výsledcích, zvláště v nízké nezaměstnanosti. Italsky mluvící kanton Tessin se sice vyznačuje relativně vyšším HDP na osobu, ale příjmy obyvatel tomu neodpovídají. Do kantonu mnoho lidí dojíždí (do počtu obyvatel se nezapočítávají), ale trvalý pobyt zde má také větší množství cizinců (hlavně Italové). Vysokým podílem cizinců se právě vyznačují velká města v metropolitních oblastech a relativně více se jich usazuje v příhraničních kantonech. Ve Švýcarsku se od dob reformace hlásí lidé ke dvěma hlavním náboženským církvím, a to k evangelické reformované a katolické. Kanton Graubünden je spojen se čtvrtou jazykovou skupinou a to Rétoromány. V kantonu oplývající turistickými krásami se každoročně v Davosu setkávají vysoce postavení lidé světa. Celkově se polarita vyznačuje tím, že za nejnávštěvnější oblasti můžeme považovat sever a západ, které měly nejbližší k jádrům evropského vývoje a zároveň silně urbanizovaná švýcarská plošina, coby jádro osídlení, má ekonomické výhody pro rozvoj, oproti řídkěji obydlenému, venkovštějšímu charakteru periferie vyskytujícího se ve větší

vzdálenosti od měst nebo na jihovýchodě a východě země v Alpách ve velké vzdálenosti od Zürichu nebo Ženevy.

První hypotéza předpokládala, že vzdálenosti od jádrových oblastí rozvoje mají vliv na nestejnorodý rozvoj regionů v sociální a ekonomické oblasti a tyto disparity se objevují i mezi západními a východními částmi jednotlivých států. Na území Švýcarska nalezneme podle hodnot socioekonomických ukazatelů kantony s nejlepšími výsledky převážně na západě a severu. Tyto oblasti mají nejbližší k evropským jádrům rozvoje – Anglie, Nizozemí, Porýní. Zároveň tyto oblasti se nacházejí v rámci země ve fyzicko-geograficky příhodných podmínkách, jsou to silně zalidněné oblasti, v rámci Evropy jsou taktéž součástí Modrého banánu a města Zürich nebo Ženeva jsou mezinárodními centry obchodu.

Druhá hypotéza předpokládala indikaci hospodářsky rozvinutých regionů pomocí podílu zaměstnaných osob v terciéru. Ekonomicky a kulturně nejvyspělejší metropolitní oblasti ve Švýcarsku mají tento podíl nejvyšší. Zároveň ale i regiony s nižšími příjmy v turisticky atraktivních oblastech zaznamenávají vyšší podíl zaměstnaných v terciéru. V oborech ubytování, pohostinství jsou obecně podprůměrné mzdy. Silný švýcarský frank a výrazně nižší mzdy v sousedních státech ke konkurenceschopnosti švýcarského turistického ruchu nepřidávají, silná měna ale naopak vede podniky v průmyslu k vyšším investicím do vědy, k modernizaci provozů, k lepší organizaci, efektivitě a vede k úpadku firem např. v hodinářském, textilním průmyslu s nižší přidanou hodnotou, jejichž výrobky a služby nejsou při vyšší ceně dost atraktivní. Konzervativní střední Švýcarsko v sociálních ukazatelích nedopadlo nejlépe, ovšem v těch ekonomických bylo na tom po metropolitních oblastech Zürichu a Basileje nejlépe. Kantony v této oblasti zaznamenávají v rámci země nejvyšší nezaměstnanost, je zde silná tradice přesného strojírenství s vysokou přidanou hodnotou. I z tohoto důvodu je zde podíl osob pracujících v terciéru podprůměrný.

Třetí hypotéza předpokládala, že vliv bude mít i kulturní rozmanitost Švýcarska. Voliči ve frankofonním Švýcarsku se orientují na jiné politické strany, jsou více liberální, volí více prounijně. Německy mluvící část je zase pravicovější, konzervativnější, silněji využívá přímé demokracie. Volí převážně konzervativní SVP, hlavně na venkově. Jednotlivé kantony mají relativní autonomii, mohou si určovat např. daňovou politiku. Ve frankofonních kantonech nalezneme v porovnání s průměrem země vyšší míru nezaměstnanosti, daňové povinnosti, vyšší podíl osob využívající sociální pomoc.

Čtvrtá hypotéza předpokládala, že kantony s velkými švýcarskými městy a s vyšším podílem protestantů budou vykazovat nižší míru religiozity a naopak. To se obecně potvrdilo. Celkově je městské prostředí i v rámci německojazyčné oblasti více liberální, vzdělanější a lépe se adaptuje na změny ekonomického a sociálního prostředí ve společnosti.

Pátá hypotéza předpokládala, že lze na území konfederace usuzovat na velké rozdíly mezi jižní a jihovýchodní částí Švýcarska na straně jedné, kam z důvodu horských bariér měla geografická difúze rozvoje z Porýní a dalších hospodářských center ztížené podmínky, a severní a severozápadní oblastí s velkými městskými aglomeracemi na straně druhé. Alpy mají vliv na georeliéf Švýcarska a rozmístění sídel a dopravních sítí. Vliv Alp a fyzicko-geografická podmíněnost se ukázala důležitým faktorem pro polaritu země. Alpské oblasti jsou v sociálních ukazatelích konzervativnější, je zde nižší rozvodovost, v kantonech jižně od hlavního alpského hřebenu jsou obecně nižší mzdy, nižší hustota zalidnění, míra dostupnosti služeb, kultury a koncentrace ekonomického a sociálního kapitálu. Obyvatelé se více musejí spoléhat na vlastní automobil a rodinu. Vliv vertikálního šíření rozvoje a znevýhodnění periferních oblastí můžeme vidět také v pohoří Jura. Kvůli fyzicko-geografickým bariérám je zde řidší rozmístění sídel a dopravních komunikací.

Šestá hypotéza předpokládala korelaci hustoty dopravní infrastruktury a celkové vyspělosti podle hodnot ukazatelů. V hustě zalidněné oblasti severního a západního Švýcarska dochází ke koncentraci mozků a celkového inovačního potenciálu. Je zde více pracovních příležitostí pro vysoce kvalifikované síly a zároveň je zde silná klastrová spolupráce mezi podniky, školami a místními vládami. Úspory z rozsahu a specializace, know-how, akumulace kapitálu, vysoké výdaje na vědu a výzkum, i v celoevropském srovnání ekonomická přitažlivost a prestiž metropolitní oblasti, to vše podporuje zvýrazňování rozdílů mezi jádrem a periferiemi. Historicky měla oblast Švýcarské plošiny předpoklady pro rozvoj, byly zde příhodné podmínky pro koncentraci obyvatel, oblast byla nejbližší k centrům průmyslové revoluce. Ekonomický rozvoj, vysoká hustota zalidnění si vyžadovala kvalitní dopravní infrastrukturu. I z tohoto důvodu nalezneme nejvyšší hustoty dopravní infrastruktury v metropolitních oblastech severního a západního Švýcarska, které mají také relativně dobré dálniční propojení s Německem a Francií. Vysokou hustotu nalezneme také ve středním Švýcarsku, důvodem pro tento stav je i úzké hrdlo Gotthardského tunelu, ke kterému se sbíhají národní silnice z hustě zalidněných oblastí severu.

Sedmá hypotéza předpokládala posilování metropolitních oblastí na úkor venkova. To se prokazatelně ukázalo na případu metropolitní oblasti Zürich, která se umísťuje ve většině ukazatelů na prvních místech. Jeho postavení, přes snahy o snižování disparit, posiluje. Zürich podobně jako Frankfurt am Main nebo jiná evropská jádra obchodu a služeb stahují lidský a ekonomický kapitál a prohlubují příkop mezi méně vyspělými semiperiferiemi a jádrovými oblastmi. Vzdalování životních názorů a postojů můžeme vidět na výsledcích voleb, kdy mladší a vzdělanější obyvatelstvo usazené v liberálním a intelektuálně podnětném prostředí jádra městské aglomerace volí odlišně než venkovské obyvatelstvo, které i kvůli nedostatečnému

kulturnímu vyžití, nízké uplatnitelnosti absolventů škol, horšímu dopravnímu napojení a nedostatečné nabídce služeb má pocit, že na ně elity zapomněly.

Švýcarsko je země velkých možností. Patří k oblastem, které jsou součástí Modrého banánu, je jedním z nejvýznamnějších center mezinárodního obchodu, zemí s mnoha kulturními odlišnostmi, země internacionální s vysokým podílem cizinců.

8 LITERATURA

- AMABLE, B. (2003): *The Diversity of Modern Capitalism*. Oxford University Press, Oxford, 310 s.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2002): *Teorie regionálního rozvoje, nástin, kritika, klasifikace*. Karolinum, Univerzita Karlova, Praha, 211 s.
- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. (2011): *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. 2. přepracované a rozšířené vydání. Karolinum, Praha, 343 s.
- BROCKHAUS, F. A. (1998): *Brockhaus Enzyklopädie*. F. A. Brockhaus GmbH, Lipsko, 383 s.
- BÜCHI, CH. (2000): *Röstigraben*. NZZ libro, Zürich, 336 s.
- DINZELBACHER, P. (2016): *Handbuch der Religionsgeschichte im deutschsprachigen Raum, 20. Jahrhundert – Religiöse Positionen und soziale Formationen*. Schöningh, Paderborn, 511 s.
- DÜMMLER, P. (2005): *Wissensbasierte Cluster in der Schweiz: Realität oder Fiktion? Das Beispiel der Medizinaltechnik*. Dissertation ETH Zürich, Zürich.
- GAILLARD, S., OESCH, D. (2002): *Wodurch erklären sich die Unterschiede in der Steuerbelastung der Kantone? Schweizerischer Gewerkschaftsbund, Zürich*. *Swiss Political Science Review*, 8, 2, 81-99.
- GREGORY, D., et al. (2009): *The Dictionary of Human Geography*. John Wiley & Sons, Ltd, Chichester, 1071 s.
- HÄGESTRAND, T. (1967). *Innovation Diffusion as a Spatial Process*. University of Chicago Press, Chicago.
- HAGETT (2001): *Geography: A Global Synthesis*. Prentice Hall, 864 s.
- HALECKI, O. (2002): *Historia Europy – jej granice i podziały*. Institut Europy Środkowo Wschodniej, Lublin. 184 s.
- HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K. (1987): *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*. Univerzita Karlova, Praha, 236 s.
- HAMPL, M. (2000): *Pohraniční regiony České republiky: současné tendence rozvojové diferenciaci*. *Geografie – Sborník ČGS*, 105, 3, 241–254.
- HAMPL, M. (2005): *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Univerzita Karlova, Praha.
- HAVLÍČEK, T., CHROMÝ, P. (2001): *Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti*. *Geografie – Sborník ČGS*, 106, 1, 1-11.
- HENDRYCHOVÁ (2008): *Vztah Švýcarské konfederace k EU*. Bakalářská práce. Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií MU, Brno, 43 s.

- HERMANN, M., LEUTHOLD, H. (2003): Atlas der politischen Landschaften, ETH, Zürich, 136 s.
- HIRSCHMAN, A. O. (1958): The Strategy of Economic Development, Yale Univ. Press, New Haven, 217 s.
- HOLAKOVSKÝ, J. (2014): Územní polarita socioekonomické diferenciacie Slovenska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 59 s.
- HUČKA, M., KISLINGEROVÁ, E., MALÝ, M. (2011): Vývojové tendence velkých podniků. C. H. Beck, Praha, 304 s.
- CHLUBNÝ, J. (2007): E-learningový kurz historické geografie: demografický přechod a Evropa. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita, Brno, 39 s.
- IM HOF, U., (2007): Geschichte der Schweiz. Kohlhammer, Stuttgart, 158 s.
- JEANNERET, B., GOEBEL, V. (2012): Regionale Disparitäten in der Schweiz. Bundesamt für Statistik, Neuchâtel, 40 s.
- JAVORSKÁ, H. (2012): Postoje frankofonních a německy mluvících švýcarských kantonů ke vstupu do EU. Bakalářská práce. Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií MU, Brno, 53 s.
- JEŘÁBEK, M. (2005): Švýcarská konfederace, in: DVOŘÁKOVÁ, V. a kol.: Komparace politických systémů I. Vysoká škola ekonomická, Praha s. 241-263.
- Jordan, P. (2005): Großgliederung Europas nach kulturräumlichen Kriterien. Europa Regional, 13, 4, 162–173.
- JORDAN, T. G. (2009): The European Culture Area: a systematic geography. Rowman and Littlefield, Lanham, 425 s.
- KATZENSTEIN P. J. (2011): A World of Regions, Asia and Europe in the American Imperium, Cornell University Press, Ithaca, 320 s.
- KAUFMANN, B., BUCHI, R., BRAUN, N., CARLINE, P. (2005): Guidebook to Direct Democracy. In Switzerland and Beyond. Initiative&Referendum Institute Europe, Bern.
- KEBZA, M. (2015): Územní polarita socioekonomické diferenciacie Maďarska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra geografie, 79 s.
- KLAPKA, P., TONEV, P. (2008): Regiony a regionalizace. In: Toušek, V., Kunc, J., Vystoupil, J. a kol.: Ekonomická a sociální geografie. Aleš Čeněk, Plzeň, 371–397.
- KLÍMOVÁ, E. (2008): Školní atlas světa. Kartografie, Praha, 175 s.
- KNĚŽIČKOVÁ, M. (2015): Územní polarita socioekonomické diferenciacie Spolkové republiky Německo. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra geografie, 88 s.

- KÖRNER, M. (2014): Metropolitní region Mnichov v kontextu bavorského regionálního plánování. *Urbanismus a území rozvoj*, 18, 2, 11-23.
- KREIS, G. (1995): Die moderne Schweiz als Produkt ihrer Geschichte. In: SPILLMANN, KIESER K. R. (1995): *Blickpunkt Schweiz*. Verlag Neuer Züricher Zeitung, Zürich.
- KREJCAROVÁ, E. (2016): Územní polarita socioekonomické diferenciace Chorvatska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 74 s.
- KREJČÍ, O. (2000): Geopolitika středoevropského prostoru. *Horizonty zahraniční politiky České republiky a Slovenské republiky*. Ekopress, Praha, 319 s. (2. vydání 2010)
- KRIESI, H., FARAGO, P. (2005): *Contemporary Switzerland, Revisiting the Special Case*. Palgrave Macmillan, New York, 358 s.
- KŘEN, J. (2005): *Dvě století střední Evropy*. Argo, Praha, 1109 s.
- LEIMGRUBER (1991): Boundaries, values and identity: the Swiss-Italian transborder region. In: D. Rumley & J. V. Minghi (eds.): *The geography of border landscapes*. Routledge, London, 43-62.
- LEIMGRUBER (2013): The Swiss Jura. Reflections on Marginality. *Hrvatski Geografisk Glasnik (Croatian Geographical Bulletin)*, 75, 1, 5–22.
- LEŽÁKOVÁ, L. (2014): Územní polarita socioekonomické diferenciace Rakouska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 69 s.
- LINDER, W. (1997): Das politische System der Schweiz. In: ISMAVR, W. (1997): *Die politischen Systeme Westeuropas*. Opladen, LESKE, BUDRICH, RHINOW, R., HOTZ, A. (1995): Die Zukunft des schweizerischen politischen Systems, in: SPILLMANN, K. R., KIESER, R. (1995): *Blickpunkt Schweiz*. Verlag Neuer Züricher Zeitung, Zürich.
- LUTZ, G. (2006): The interaction between directand representative. *Journal of Representative Democracy*, 42, 1, 48–57.
- MAISSEN, T., (2015): *Geschichte der Schweiz. Hier und jetzt*, Baden, 368 s.
- MARADA, M., KVĚTOŇ, V., VONDRÁČKOVÁ, P. (2006): Železniční doprava jako faktor regionálního rozvoje. *Národohospodářský obzor*, 6, 4, 51 - 59.
- MEER, L. (1998): Red octopus. In: Blaas W. (ed.), *A new perspective for European spatial development policies*, Aldershot, Avebury, 9-19.
- MICHALSKI, T. (2005): *The Geographical Aspects of the Transformation Process in Central and East-Central Europe*. Bernardinum, Gdynia, 235 s.
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis, Sociologický ústav AV ČR, Praha*, 2, 321–348.

- MUTTON, A. F. A. (1971): *Western Europe in Colour*. Littlehampton Book Services, Worthing 280 s.
- NETOPIIL, R., BIČÍK, I., BRINKE, J. (1989): *Geografie Evropy*. Učebnice pro vysoké školy, Vyd. 1. Státní pedagogické nakladatelství. 323 s.
- NOVÁČEK, A. (2005): Vývojové trendy procesu polarizace v Česku. In: Novotná, M.: *Problémy periferních oblastí*. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha, 25 – 36.
- NOVÁČEK, A. (2012): *Dualita Evropy: historickogeografická analýza*. Nakladatelství ČGS – edice Geographica, Praha, 241 s.
- NOVÁČEK, A. (2013): Polsko mezi Východem a Západem. *Geografické rozhledy*, 5, 5–6.
- NOVÁČEK, A. (2014): Historical-geographical determinants of the west-east territorial disparities in the Central European countries. *Europe XXI*, 24, 5-23.
- ODERMATT, A. (1999): Räumlich-soziale Entmischung und die Finanzkrise der Kernstädte – das Beispiel Zürich. *Geographica Helvetica*, 54, 18-28.
- PILEČEK, J. (2013): Sociální a lidský kapitál jako faktor rozvoje periferních oblastí Česka. *Disertační práce*. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PŘF UK, Praha, 61 s.
- RAICH, S. (1995): *Grenzüberschreitende und interregionale Zusammenarbeit in einem »Europa der Regionen«*. Nomos, Baden-Baden, 209 s.
- RHINOW, R., HOTZ, A. (1995): Die Zukunft des schweizerischen politischen Systems, in: SPILLMANN, KIESER K. R. (1995): *Blickpunkt Schweiz*. Verlag Neuer Züricher Zeitung, Zürich.
- RUPNIK, J. (1992): *Jiná Evropa*. Prostor, Praha, 352 s.
- SCHULTZ, B.; SCHILTER, R.; SCHMID, W. (2005): *Siedlungsentwicklung Schweiz. Analyse auf der Grundlage der Arealstatistik 1979/85 und 1992/97: Entwicklung – Situation – Trends*. ARE, Bundesamt für Raumentwicklung, Bern.
- SCHENK, E. (1951): *Europa (ausser Mitteleuropa)*. Lehrmittelverlag, Offenburg, 176 s.
- ŠTAMPACH, M. (2018): Nečerpání dotací omezilo investice do výzkumu. *Statistika&My*, 8, 1, 18-19.
- STUTZER, A. (1999): *Demokratieindizes für die Kantone der Schweiz*. University of Zurich, Zürich, 14 s.
- ŠPROCH, B., MAJO, J. (2016): *Storočie populačného vývoja Slovenska I.: demografické procesy*. Univerzita Komenského, Bratislava, 185 s.
- THIERSTEIN, A. (2006): *Analyse regionaler Disparitäten*. Ernst Basler + Partner AG, Zürich, 92 s.
- TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. (2008): *Ekonomická a sociální geografie*, Aleš Čeněk, 416 s.
- TRESCH, A. (2008): *Öffentlichkeit und Sprachenvielfalt, Medienvermittelte Kommunikation zur Europapolitik in der Deutsch- und Westschweiz*. Nomos, Baden-Baden, 301 s.

- TSCHANI H. (1990): Das neue Profil der Schweiz. Zürich, Werd Verlag.
- VÁCLAVIK, D.(2009): Náboženství a moderní česká společnost. Grada Publishing, Praha, 248 s.
- VÁCHA, R. (2017): Územní polarita socioekonomické diferenciacie Rumunska. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, 69 s.
- WEBER M., (1934): Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus. J.C.B.Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 206 s.
- ZWETTLER, O. (1992): Historická geografie světa I.: Evropa (5. – 17. století). Masarykova Universita, Brno, 227 s.

Internetové zdroje:

- ACADEMIC (2017): Central Europe, <http://enacademic.com/dic.nsf/enwiki/2797> (26. 10. 2017).
- AMITY UNIVERSITY (2015): World University Rankings 2014-15, https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2015/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats (26. 8. 2017).
- ARTSLEXIKON (2017): Difúze inovace, http://www.artslexikon.cz//index.php?title=Dif%C3%BAze_inovace (11. 9. 2017).
- BAAR, V. (2011), Střední Evropa, <http://doczz.cz/doc/303392/st%C5%99edn%C3%AD-evropa-x> (26. 8. 2017).
- BFS (2006): Die 5 Metropolräume der Schweiz am 1.1.2005 (nach Gemeinden), (<https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/querschnittsthemen/raeumliche-analysen/raeumliche-gliederungen/analyseregionen.assetdetail.465700.html>) (26.8.2017).
- BFS (2014): Der Raum mit städtischem Charakter am 18.12.2014, <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/querschnittsthemen/raeumliche-analysen/raeumliche-gliederungen/raeumliche-typologien.assetdetail.468920.html> (26.8.2017).
- BFS (2016a): Kantonsporträts 2016, <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/regionalstatistik/regionale-portraets-kennzahlen/kantone.html> (26.8.2017).
- BFS (2016b): Nationalstrassen nach Kanton: Gesamtlänge nach Strassentypen, <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/mobilitaet-verkehr.assetdetail.1025023.html> (26.8.2017).

- BFS (2016c): Regionale Disparitäten in der Versorgung der Bevölkerung mit Dienstleistungen, [admin.ch/bfs/de/home/statistiken/kataloge-datenbanken/publikationen.assetdetail.349938.html](https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/kataloge-datenbanken/publikationen.assetdetail.349938.html) (24. 10. 2017).
- BFS (2017a): Öffentlicher Verkehr, <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/mobilitaet-verkehr/verkehrsinfrastruktur-fahrzeuge/streckenlaenge.assetdetail.3362012.html> (26. 8. 2017).
- BFS (2017b): Ständige Wohnbevölkerung ab 15 Jahren nach Hauptsprache(n), <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung.assetdetail.1822032.html> (26. 8.2017).
- BFS (2017c): Ausländische Bevölkerung, <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/migration-integration/auslaendische-bevoelkerung.html> (26. 8. 2017).
- BFS (2017d): Zusammengefasste Geburtenziffer und Generationenerhalt, <https://www.bfs.admin.ch/bfs/de/home/statistiken/bevoelkerung/geburten-todesfaelle/fruchtbarkeit.assetdetail.3442621.html> (22. 12. 2018).
- BFS (2018): Swiss-Grid für GIS-Anwender, <https://www.swisstopo.admin.ch/de/wissens-fakten/geodaesie-vermessung/bezugssysteme/swiss-grid.html> (22. 3. 2018).
- BLÁHA, J., NOVÁČEK, A. (2016): How Central Europe is Perceived and Delimited, Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft. [http://www.pf.jcu.cz/structure/departments/kge/upload/files/MOGG-193_214_blaha_novacek-tisk\(16\).pdf](http://www.pf.jcu.cz/structure/departments/kge/upload/files/MOGG-193_214_blaha_novacek-tisk(16).pdf) (10. 3. 2018).
- ČESKÝ ROZHLAS (2008): Švýcarsko, <http://www.rozhlas.cz/evropskaunie/staty/zprava/519751> (4. 10. 2017).
- DĚJINY (2014): Švýcarsko, <http://www.dejiny.cz/svycarsko> (15. 10. 2017).
- ECONOMIST (2005): From Visegrad to Mitteleuropa, http://www.economist.com/node/3871275?Story_ID=E1_PRSTNSV (15. 11. 2017).
- EUROSTAT (2017a): Population on 1 January by age, sex and NUTS 3 region, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_r_pjangrp3&lang=en (26. 8. 2017).
- EUROSTAT (2017b): Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=prc_ppp_ind&lang=en (26. 8. 2017).

- EUROSTAT (2018a): Purchasing power standard (PPS) per inhabitant in percentage of the EU average,
<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (8. 4. 2018).
- EUROSTAT (2018b): Unemployment rates by sex, age and NUTS 2 regions,
<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (8. 4. 2018).
- FORS (2010): Wählerverhalten bei den eidgenössischen Wahlen 2007,
http://forscenter.ch/wpcontent/uploads/2013/10/Zusammenfassung_Sammelband_Selects_2007.pdf (15. 10. 2017).
- GURŇÁK (2003): Hranice – fenomén, stabilita. Prezentace, Masarykova univerzita, Brno, 22 s.
https://is.muni.cz/el/1431/jaro2014/Z9877/um/VCP_6.pdf (26. 8. 2017).
- HOLUBEC, S. (2005): Wallersteinova teorie světového systému (Wallerstein 1974),
<http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2005070703> (28. 9. 2017).
- MENDELU (2018): Regiony, http://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=46121
(4. 3. 2018).
- NACE (2017): NACE Kategorizace, <http://www.nace.cz> (26. 8. 2017).
- STATISTA (2017): Arbeitslosenquote in der Schweiz nach Kantonen im Juni 2017,
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/289490/umfrage/arbeitslosenquote-in-der-schweiz-nach-kantonen> (26. 8. 2017).
- ŠVÝCARSKO (2017a): Členství v organizacích,
<http://www.moje-svycarsko.cz/%C4%8Clenstv%C3%AD+v+organizac%C3%ADch> (15. 10. 2017).
- ŠVÝCARSKO (2017b): Historie,
<http://www.svycarsko.com/historie> (15. 10. 2017).
- ŠVÝCARSKO (2017c): Profil Švýcarska, <http://www.svycarsko.com/profil-svycarska> (28. 9. 2017).
- TAGES-ANZEIGER (2014): Wo der Mittelstand prosperiert,
<http://blog.tagesanzeiger.ch/datenblog/index.php/6683/wo-der-mittelstand-prosperiert> (26. 8. 2017).
- TAGESSPIEGEL (2009): I ha di gärn! - Deutsche in der Schweiz,
<http://www.tagesspiegel.de/politik/integration-i-ha-di-gaern-deutsche-in-der-schweiz/1543294.html> (28. 9. 2017).
- URBAN AUDIT (2013): European cities,
<http://www.csb.gov.lv/en/dati/e-publikacijas/urban-audit-20132014-european-cities-45305.html> (28. 9. 2017).

9 SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Vybrané kategorizované ukazatele	24
Tabulka 2: HDP ve standardu kupní síly na osobu (EU28=100) a podíl nezaměstnaných podle metodiky ILO v regionech a státech sousedících se Švýcarskem	35
Tabulka 3: Hodnoty ekonomických ukazatelů v kantonech	39
Tabulka 4: Hodnoty sociálních ukazatelů v kantonech.....	48
Tabulka 5: Hodnoty ostatních ukazatelů v kantonech	54
Tabulka 6: Jednotlivé indexy ukazatelů a celkové umístění kantonů podle metody pořadí.....	62
Tabulka 7: Jednotlivé indexy ukazatelů a celkové umístění kantonů podle odchylek od mediánu	63
Tabulka 8: Dílčí indexy ukazatelů a celkové pořadí podle metody pořadí	67
Tabulka 9: Dílčí indexy ukazatelů a celkové pořadí podle odchylek od mediánu	68
Tabulka 10: Kategorizace ukazatelů dle míry polarity	70

10 SEZNAM MAP

Mapa 1: Kantony a Grossregiony Švýcarska	20
Mapa 2: HDP na osobu v kantonech Švýcarska (EU = 100 %) v roce 2014.....	40
Mapa 3: Mediánové příjmy na osobu v kantonech Švýcarska v roce 2011	41
Mapa 4: Míra nezaměstnanosti v kantonech Švýcarska v červnu 2017.....	43
Mapa 5: Hustota státní silniční sítě v kantonech Švýcarska v roce 2015	45
Mapa 6: Podíl osob zaměstnaných v terciéru v kantonech Švýcarska v roce 2014	46
Mapa 7: Celkový přírůstek obyvatelstva v kantonech Švýcarska v letech 2000–2016 ..	49
Mapa 8: Míra rozvodovosti v kantonech Švýcarska v roce 2015	50
Mapa 9: Podíl obyvatelstva s vysokoškolským vzděláním v kantonech Švýcarska v roce 2015	51
Mapa 10: Podíl městského obyvatelstva v kantonech Švýcarska v roce 2015.....	52
Mapa 11: Míra religiozity v kantonech Švýcarska v roce 2014.....	55
Mapa 12: Podíl cizinců v kantonech Švýcarska v roce 2015	56
Mapa 13: Volební výsledek strany SVP ve švýcarských parlamentních volbách v roce 2015	57
Mapa 14: Mapa 14: Územní polarita socioekonomické diferenciacie švýcarských kantonů (metoda pořadí).....	60
Mapa 15: Územní polarita socioekonomické diferenciacie švýcarských kantonů (odchylka od mediánu)	60
Mapa 16: Územní polarita ekonomické diferenciacie švýcarských regionů	66
Mapa 17: Územní polarita socioekonomické diferenciacie švýcarských regionů	66

11 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Porovnání Švýcarska s evropskými státy v roce 2016	
Příloha 2: Pořadí kantonů ve sledovaných ukazatelích podle metody pořadí	
Příloha 3: Hodnoty ukazatelů podle odchylek od mediánu.....	
Příloha 4: Pořadí kantonů v socioekonomických indexech a celkové pořadí podle metody pořadí	
Příloha 5: Pořadí kantonů v socioekonomických indexech a celkové pořadí podle odchylek od mediánu.....	
Příloha 6: Hodnoty ekonomických ukazatelů v regionech	
Příloha 7: Hodnoty sociálních ukazatelů v regionech.....	
Příloha 8: Hodnoty ostatních ukazatelů v regionech.....	
Příloha 9: Pořadí Grossregionů ve sledovaných ukazatelích podle metody pořadí	
Příloha 10: Hodnoty ukazatelů v Grossregionech podle odchylek od mediánu.....	
Příloha 11: Územní polarita sociální diferenciací švýcarských regionů.....	
Příloha 12: Územní polarita ekonomické diferenciací švýcarských kantonů (metoda pořadí).....	
Příloha 13: Územní polarita ekonomické diferenciací švýcarských kantonů (odchylka od mediánu).....	
Příloha 14: Územní polarita sociální diferenciací švýcarských kantonů (metoda pořadí)	
Příloha 15: Územní polarita sociální diferenciací švýcarských kantonů (odchylka od mediánu).....	
Příloha 16: HDP na osobu v regionech Švýcarska (EU = 100 %) v roce 2014	
Příloha 17: HDP na osobu ve švýcarských francích v regionech Švýcarska v roce 2014	
Příloha 18: Míra nezaměstnanosti v regionech Švýcarska v červnu 2017.....	
Příloha 19: Mediánové příjmy na osobu v regionech Švýcarska v roce 2011	
Příloha 20: Index disponibilních příjmů v regionech Švýcarska v roce 2011.....	
Příloha 21: Hustota státní silniční sítě v regionech Švýcarska v roce 2015	
Příloha 22: Podíl osob zaměstnaných v terciéru v regionech Švýcarska v roce 2014	
Příloha 23: Celkový přírůstek obyvatelstva v regionech Švýcarska v letech 2000–2016 ...	
Příloha 24: Podíl obyvatelstva s vysokoškolským vzděláním v regionech Švýcarska v roce 2015	
Příloha 25: Podíl městského obyvatelstva v regionech Švýcarska v roce 2015.....	
Příloha 26: Míra rozvodovosti v regionech Švýcarska v roce 2015	
Příloha 27: Míra religiozity v regionech Švýcarska v roce 2014	
Příloha 28: Volební výsledek strany SVP ve švýcarských parlamentních volbách v roce 2015	
Příloha 29: Podíl cizinců v regionech Švýcarska v roce 2015.....	
Příloha 30: Podíl lidí využívající sociální pomoc v regionech Švýcarska v roce 2015	
Příloha 31: Počet aut na 1 000 obyvatel v regionech Švýcarska v roce 2015.....	
Příloha 32: Index disponibilních příjmů v kantonech Švýcarska v roce 2011.....	
Příloha 33: HDP na osobu ve švýcarských francích v kantonech Švýcarska v roce 2014 ...	
Příloha 34: HDP na osobu v kantonech Švýcarska (EU = 100 %) v roce 2014.....	
Příloha 35: Hustota zalidnění v kantonech Švýcarska v roce 2015	

12 PŘÍLOHY

Příloha 1: Porovnání Švýcarska s evropskými státy v roce 2016

	Cenová hladina (EU28=100)	Hrubý domácí produkt na osobu (v eurech)	Hrubý domácí produkt na osobu (ve standardu kupní síly)
EU (28 států)	100	28998	29000
Česká republika	65,0	16510	25400
Německo	106,4	37997	35700
Estonsko	74,0	15895	21500
Řecko	83,5	16310	19500
Francie	109,9	33431	30400
Nizozemsko	110,0	40941	37200
Rakousko	109,0	39975	36700
Rumunsko	50,0	8582	17200
Slovinsko	80,1	19262	24100
Slovensko	66,6	14907	22400
Island	144,3	53948	37400
Norsko	147,6	63968	43300
Švýcarsko	154,9	71589	46200

Zdroj: EUROSTAT (2017b)

Příloha 2: Pořadí kantonů ve sledovaných ukazatelích podle metody pořadí

	HDP na osobu	Mediánové příjmy	Nezaměstnanost	hustota silniční sítě	Podíl zaměstnaných v terciéru	Celkový přírůstek	Terciární vzdělání	Rozvodovost	Městské obyvatelstvo	Podíl cizinců	Podíl věřících	Vítězná strana v parlamentu
Aargau	19	3	18	7	15	6	8	10	12	9	9	6
Appenzell Ausserrhoden	24	18	7	25	19	25	15	4	15	20	15	7
Appenzell Innerrhoden	20	15	3	25	25	20	23	26	26	26	20	25
Basel-Landschaft	12	2	16	11	10	15	6	13	5	15	7	13
Basel-Stadt	1	14	22	1	3	24	3	5	1	2	1	21
Bern	8	21	13	21	8	18	13	6	17	21	14	10
Freiburg	23	12	14	16	12	1	10	11	19	14	21	17
Genf	3	7	25	2	1	7	1	2	2	1	3	22
Glarus	14	20	9	22	24	23	25	12	16	12	12	25
Graubünden	10	23	5	23	7	22	21	19	24	18	23	14
Jura	17	24	24	15	26	21	24	7	22	23	24	23
Luzern	16	10	8	20	11	10	7	22	21	19	19	16
Neuenburg	6	22	26	17	20	19	9	1	7	7	2	20
Nidwalden	11	5	4	3	18	13	14	23	23	24	22	1
Obwalden	18	16	1	5	23	11	17	24	25	22	16	9
Schaffhausen	5	13	20	12	16	17	16	14	8	8	8	2
Schwyz	22	6	6	14	13	8	11	15	14	17	18	4
Solothurn	15	8	15	13	14	16	20	16	11	16	5	15
St. Gallen	9	19	11	8	17	14	18	17	13	11	13	8
Tessin	7	25	19	18	6	12	12	18	6	4	17	24
Thurgau	21	9	10	19	21	9	19	20	20	10	10	5
Uri	26	17	2	9	22	26	26	25	9	25	26	3
Waadt	13	11	23	10	4	2	5	3	10	3	4	18
Wallis	25	26	17	24	9	5	22	8	18	13	25	19
Zug	2	1	12	6	5	3	2	21	3	5	11	12
Zürich	4	4	21	4	2	4	4	9	4	6	6	11

Zdroj: zpracování autora

Příloha 3: Hodnoty ukazatelů podle odchylek od mediánu

	HDP na osobu	Mediánové příjmy	Nezaměstnanost	hustota silniční sítě	Podíl zaměstnaných v terciéru	Celkový přírůstek	Terciární vzdělání	Rozvodovost	Městské obyvatelstvo	Podíl cizinců	Podíl věřících	Vítězná strana v parlamentu
Aargau	91,5	112,4	99,4	128,4	98,4	107,9	101,7	105,3	102,5	107,8	127,8	127,7
Appenzell Ausserrhoden	83,7	98,5	100,7	0,0	93,9	90,6	95,5	115,8	93,4	69,9	92,3	121,3
Appenzell Innerrhoden	90,2	98,9	101,5	0,0	81,2	95,4	85,5	47,4	0,0	48,6	83,4	0,3
Basel-Landschaft	101,2	117,2	99,6	105,9	104,3	97,7	108,3	100,0	118,7	97,1	129,7	100,2
Basel-Stadt	241,6	99,5	98,8	466,2	118,3	90,8	141,4	115,8	122,2	156,8	204,2	59,2
Bern	112,7	94,7	100,0	63,6	107,0	96,2	100,3	110,5	90,5	69,0	98,1	111,3
Freiburg	86,2	100,7	100,0	91,5	100,5	117,1	101,4	105,3	88,7	97,6	81,5	87,1
Genf	150,8	105,3	97,2	174,9	125,3	107,3	145,2	126,3	119,8	181,3	172,8	59,2
Glarus	99,5	96,7	100,4	44,0	83,0	92,3	73,1	105,3	92,0	103,8	102,6	0,3
Graubünden	104,8	91,1	101,2	42,4	107,5	94,3	86,2	94,7	54,3	81,5	75,4	99,8
Jura	95,4	89,2	98,1	91,6	80,1	94,4	74,5	110,5	64,6	63,7	65,8	43,0
Luzern	96,1	101,9	100,7	71,1	104,0	103,0	102,1	89,5	77,6	79,7	84,0	95,8
Neuenburg	123,8	94,5	97,1	89,4	93,2	95,9	101,7	131,6	109,9	114,0	174,1	68,6
Nidwalden	102,7	111,2	101,4	169,8	94,6	100,5	99,7	89,5	62,0	61,9	80,8	278,3
Obwalden	94,9	98,9	101,6	138,4	85,7	102,7	92,4	89,5	33,7	64,6	88,8	116,0
Schaffhausen	126,3	100,5	99,2	104,7	97,3	96,9	95,5	100,0	109,7	112,7	128,1	152,3
Schwyz	86,8	109,9	100,8	99,4	100,0	107,2	101,4	100,0	99,4	90,0	86,3	143,2
Solothurn	96,8	103,1	99,8	100,6	100,0	97,5	89,3	100,0	104,7	95,3	136,1	96,8
St. Gallen	107,2	98,5	100,2	125,0	96,4	99,5	90,0	100,0	100,6	104,7	101,9	120,3
Tessin	121,7	89,2	99,4	88,3	109,6	101,8	100,7	100,0	112,0	123,4	86,9	38,0
Thurgau	89,4	103,1	100,3	78,4	91,5	105,0	90,0	94,7	81,1	107,8	106,4	134,1
Uri	75,8	98,7	101,6	117,2	89,3	90,5	69,0	68,4	108,8	51,2	63,3	148,2
Waadt	100,5	101,9	98,2	116,0	116,6	112,0	124,8	121,1	107,5	149,7	138,0	76,0
Wallis	77,6	78,2	99,5	36,2	105,8	108,7	85,9	110,5	90,3	102,4	65,5	74,3
Zug	222,4	127,0	100,1	134,6	113,6	111,5	142,4	94,7	119,7	120,3	104,8	102,5
Zürich	142,3	112,0	99,0	158,6	123,0	109,2	133,8	110,5	119,4	116,3	134,2	103,2

Zdroj: zpracování autora

Příloha 4: Pořadí kantonů v socioekonomických indexech a celkové pořadí podle metody pořadí

	Index - ekonomické ukazatele	Index - sociální ukazatele	Index - ostatní ukazatele	Pořadí
Aargau	9	6	3	6
Appenzell Ausserrhoden	24	15	14	20
Appenzell Innerrhoden	21	26	26	26
Basel-Landschaft	6	8	11	7
Basel-Stadt	4	5	4	4
Bern	16	13	15	16
Freiburg	19	9	20	13
Genf	3	1	7	1
Glarus	22	22	19	23
Graubünden	15	24	23	22
Jura	26	21	25	25
Luzern	12	16	21	17
Neuenburg	23	7	9	10
Nidwalden	5	20	17	12
Obwalden	10	23	18	19
Schaffhausen	14	14	1	8
Schwyz	7	10	13	9
Solothurn	13	18	12	15
St. Gallen	11	17	10	11
Tessin	17	11	16	14
Thurgau	20	19	5	18
Uri	18	25	22	24
Waadt	8	2	6	5
Wallis	25	12	24	21
Zug	1	4	8	3
Zürich	2	3	2	2

Zdroj: zpracování autora

Příloha 5: Pořadí kantonů v socioekonomických indexech a celkové pořadí podle odchylek od mediánu

	Index - ekonomické ukazatele	Index - sociální ukazatele	Index - ostatní ukazatele	Pořadí
Aargau	7	8	6	8
Appenzell Ausserrhoden	25	15	15	21
Appenzell Innerrhoden	26	26	26	26
Basel-Landschaft	8	7	12	10
Basel-Stadt	1	3	2	1
Bern	18	13	16	17
Freiburg	17	10	18	16
Genf	3	1	3	2
Glarus	23	20	24	24
Graubünden	22	24	21	23
Jura	21	22	25	25
Luzern	19	18	20	18
Neuenburg	14	6	7	9
Nidwalden	5	21	1	6
Obwalden	11	25	17	19
Schaffhausen	9	12	4	7
Schwyz	15	11	14	12
Solothurn	13	16	10	13
St. Gallen	10	17	13	11
Tessin	12	9	22	14
Thurgau	20	19	9	15
Uri	16	23	19	20
Waadt	6	5	5	5
Wallis	24	14	23	22
Zug	2	4	11	3
Zürich	4	2	8	4

Zdroj: zpracování autora

Příloha 6: Hodnoty ekonomických ukazatelů v regionech

	HDP na osobu (Švýcarsko=100)	HDP na osobu (EU28 = 100 %)	Mediánový příjem na osobu	Obecná míra nezaměstnanosti (%)	Hustota sítě národních silnic (km/km ²)	Podíl osob zaměstnaných v terciárním sektoru (%)
Rok	2014	2014	2011	2017	2015	2014
Genferseeregion	95,8	156,10	48 720,02	4,20	0,04	82,50
EspaceMittelland	91,6	149,24	48 084,01	2,77	0,04	71,40
Nordwestschweiz	103,0	167,90	55 408,34	3,05	0,07	72,20
Zürich	122,8	200,10	55 700,00	3,40	0,09	84,20
Ostschweiz	88,1	143,55	48 932,67	2,03	0,03	67,00
Zentralschweiz	97,3	158,55	53 493,61	1,65	0,06	71,70
Tessin	104,8	170,80	44 400,00	3,00	0,05	74,95
ŠVÝCARSKO - průměr	100	163	49981	3	0,044	74,9

Zdroj: BFS (2016a), Tages-Anzeiger (2014), Statista (2017)

Příloha 7: Hodnoty sociálních ukazatelů v regionech

	Přírůstek obyvatel (2000 = 100 %)	Podíl obyvatel s vysokoškolským titulem (%)	Počet rozvodů na 1 000 obyvatel (‰)	Podíl městského obyvatelstva (%)
Rok	2000-2016	2014	2015	2015
Genferseeregion	123,08	35,61	2,30	89,70
EspaceMittelland	111,24	28,43	2,10	76,60
Nordwestschweiz	114,28	31,93	2,00	90,70
Zürich	122,35	38,80	2,10	96,50
Ostschweiz	110,71	25,91	1,90	71,30
Zentralschweiz	116,81	30,76	1,80	71,70
Tessin	114,08	29,20	1,90	90,50
ŠVÝCARSKO - průměr	116,2	31,9	2	82,5

Zdroj: BFS (2016a), EUROSTAT (2017a)

Příloha 8: Hodnoty ostatních ukazatelů v regionech

	Podíl cizinců (%)	Podíl věřících (%)	Podíl vítězné strany (SVP) v (%)
ROK	2015	2014	2015
Genferseeregion	34,6	60,0	20,97
EspaceMittelland	18,7	67,8	29,25
Nordwestschweiz	26,0	57,0	32,48
Zürich	26,1	58,0	30,70
Ostschweiz	22,7	70,0	34,65
Zentralschweiz	19,5	74,4	35,46
Tessin	27,7	72,8	11,30
ŠVÝCARSKO- průměr	24,6	63,4	29,40

Zdroj: BFS (2016a)

Příloha 9: Pořadí Grossregionů ve sledovaných ukazatelích podle metody pořadí

	HDP na osobu	Mediánové příjmy	Nezaměstnanost	hustota silniční sítě	Podíl zaměstnaných v terciéru	Celkový přírůstek	Terciární vzdělání	Rozvodovost	Městské obyvatelstvo	Podíl cizinců	Podíl věřících	Vítězná strana v parlamentu
Genferseeregion	5	1	7	6	2	1	2	1	4	1	3	6
EspaceMittelland	6	2	3	5	6	6	6	2	5	7	4	5
Nordwestschweiz	3	3	5	2	4	4	3	4	2	4	1	3
Zürich	1	4	6	1	1	2	1	3	1	3	2	4
Ostschweiz	7	5	2	7	7	7	7	5	7	5	5	2
Zentralschweiz	4	6	1	3	5	3	4	7	6	6	7	1
Tessin	2	7	4	4	3	5	5	6	3	2	6	7

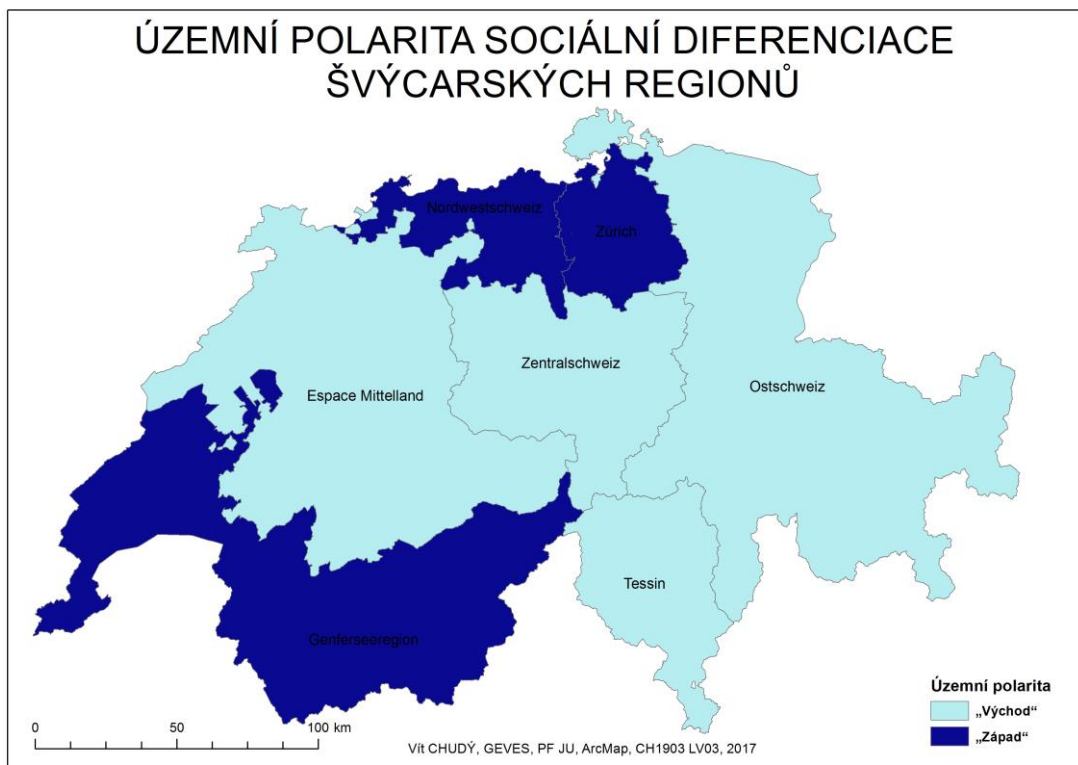
Zdroj: zpracování autora

Příloha 10: Hodnoty ukazatelů v Grossregionech podle odchylek od mediánu

	HDP na osobu	Mediánové příjmy	Nezaměstnanost	hustota silniční sítě	Podíl zaměstnaných v terciéru	Celkový přírůstek	Terciární vzdělání	Rozvodovost	Městské obyvatelstvo	Podíl cizinců	Podíl věřících	Vítězná strana v parlamentu
Genferseeregion	98,4	113,8	98,8	79,4	114,3	107,7	115,8	115	100,0	133,1	124,2	68,3
EspaceMittelland	94,1	113,2	100,2	85,5	98,9	97,3	92,4	105	85,4	71,9	100,0	95,3
Nordwestschweiz	105,9	109,3	99,9	145,9	100,0	100,0	103,8	100	101,1	100,0	133,5	105,8
Zürich	126,2	100,0	99,6	179,5	116,6	107,1	126,1	105	107,6	100,4	130,4	100,0
Ostschweiz	90,5	99,6	101,0	68,2	92,8	96,9	84,2	95	79,5	87,3	93,2	112,9
Zentralschweiz	100,0	98,3	101,4	118,6	99,3	102,2	100,0	90	79,9	75,0	79,5	115,5
Tessin	107,7	90,7	100,0	100,0	103,8	99,8	94,9	95	100,9	106,5	84,5	36,8

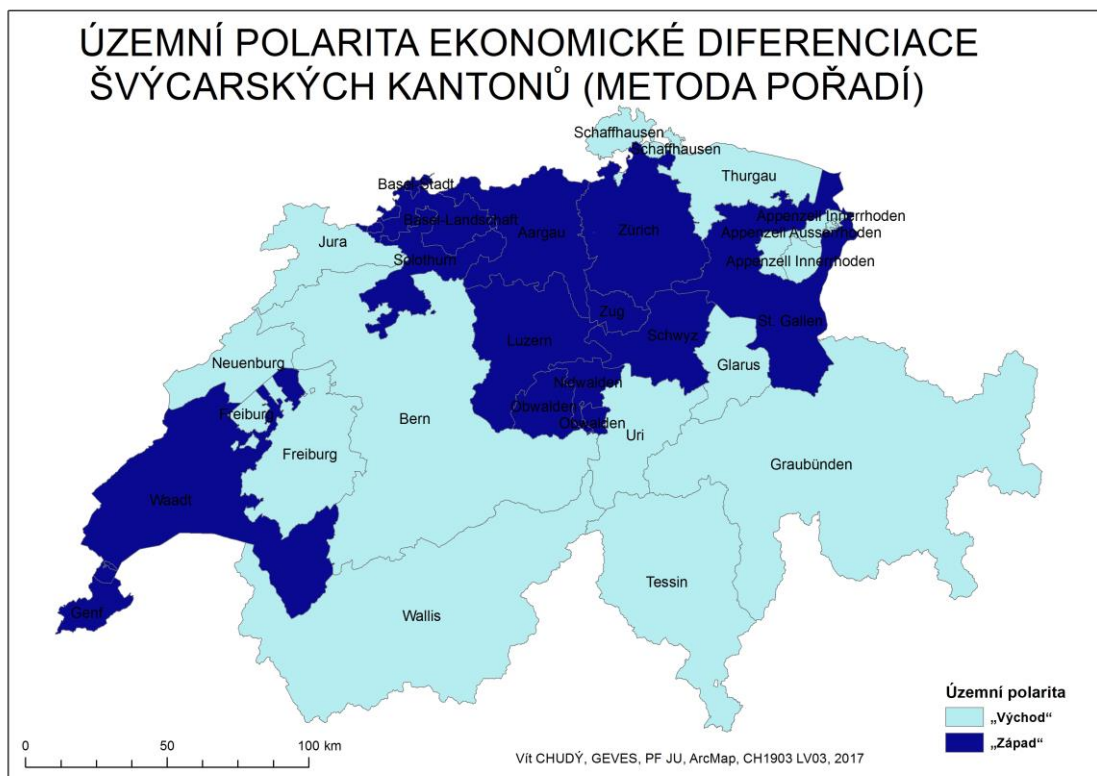
Zdroj: zpracování autora

Příloha 11

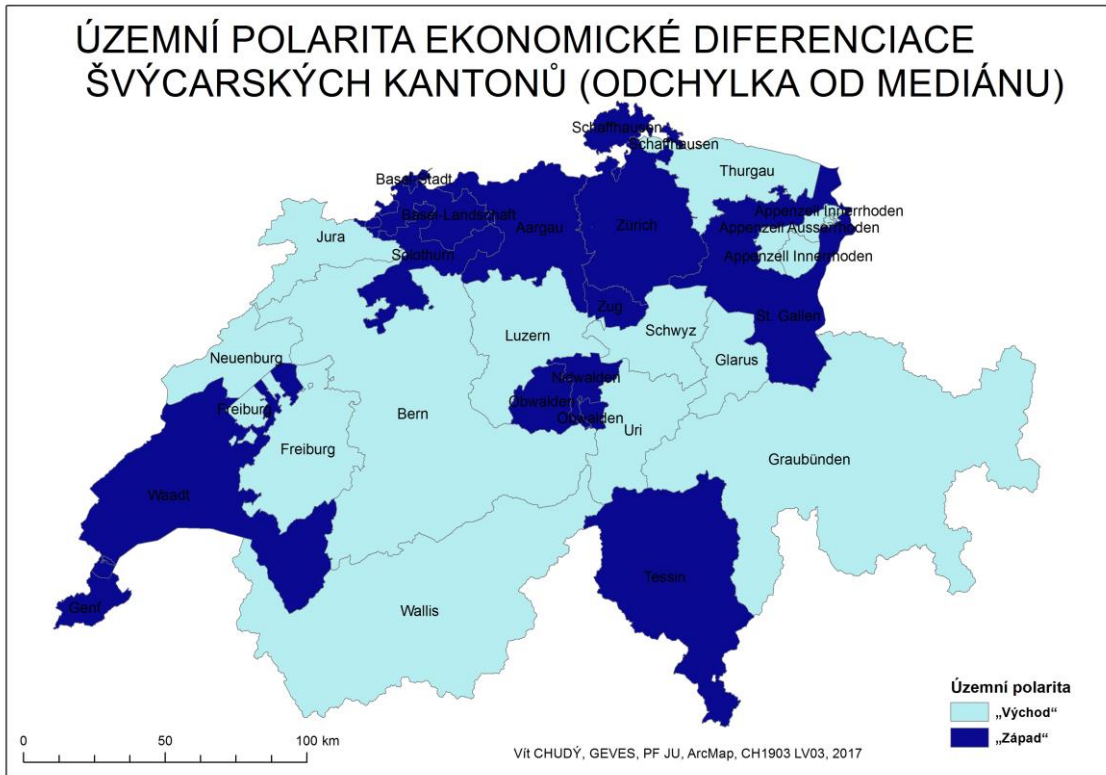
Zdroj: zpracování autora

Příloha 12

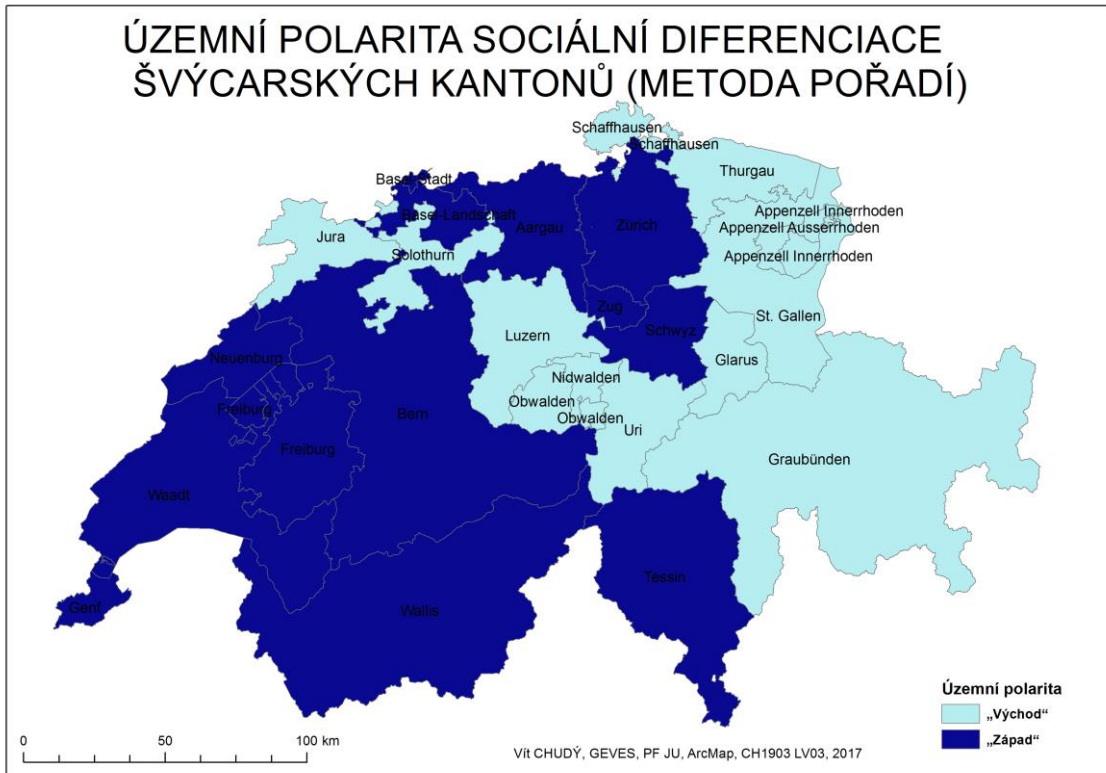
Zdroj: zpracování autora

Příloha 13

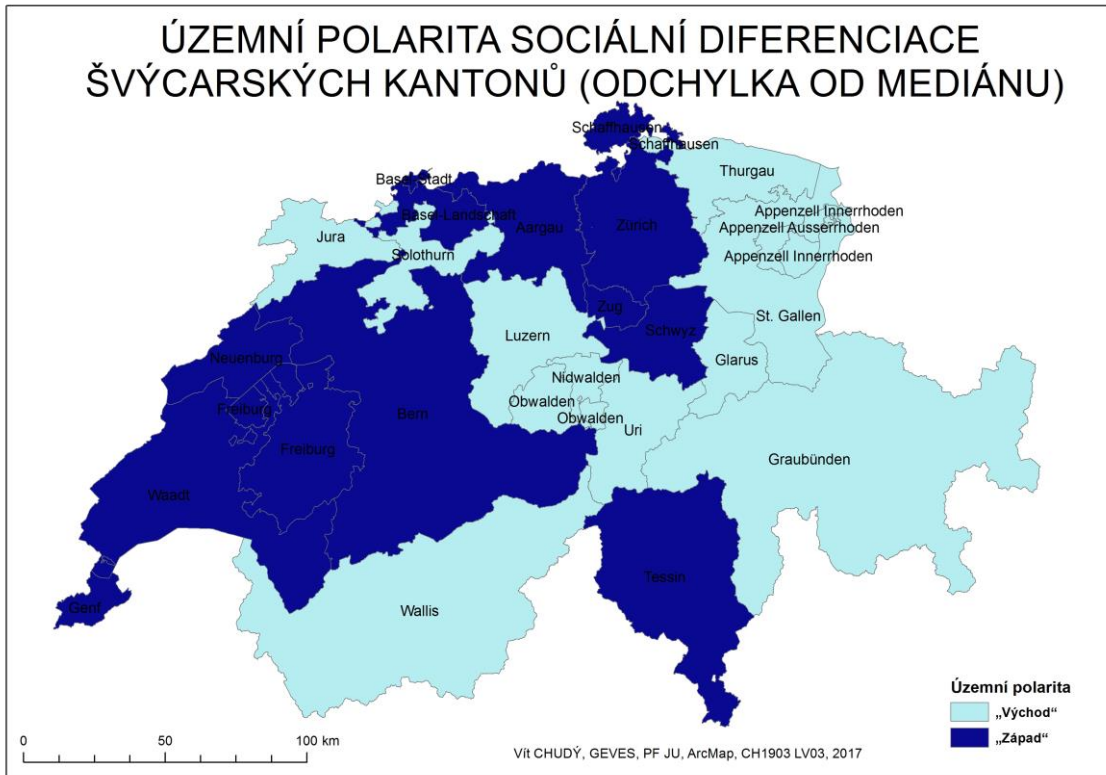
Zdroj: zpracování autora

Příloha 14

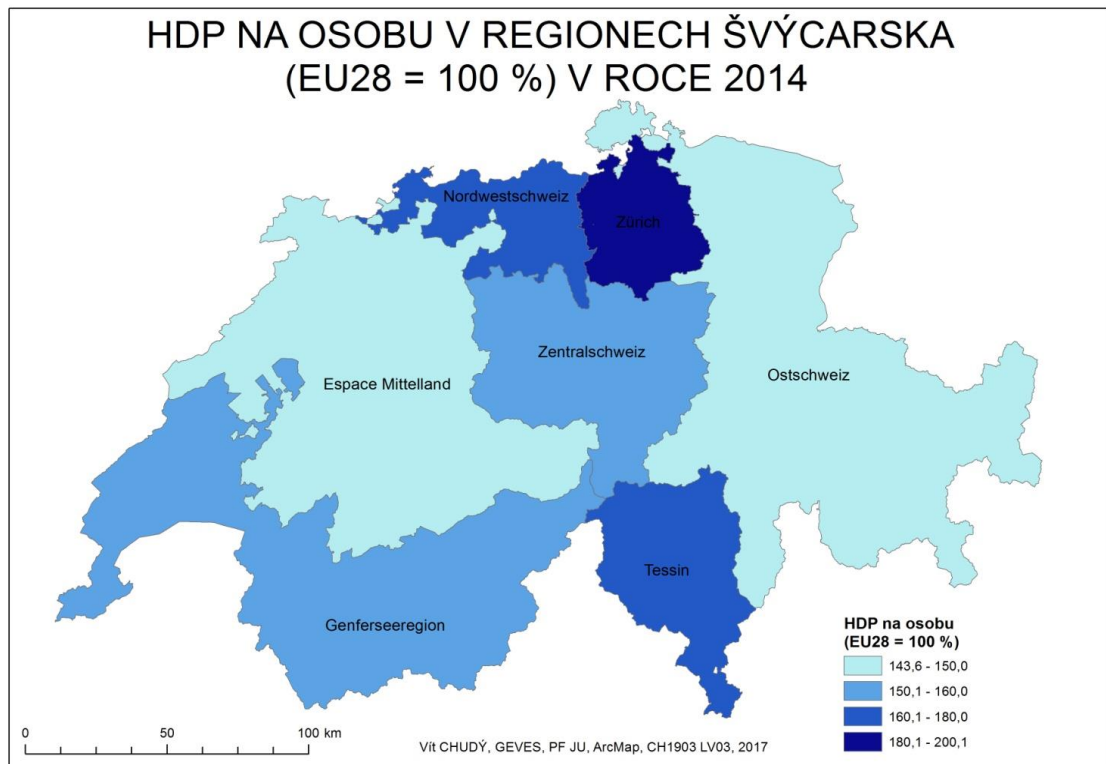
Zdroj: zpracování autora

Příloha 15

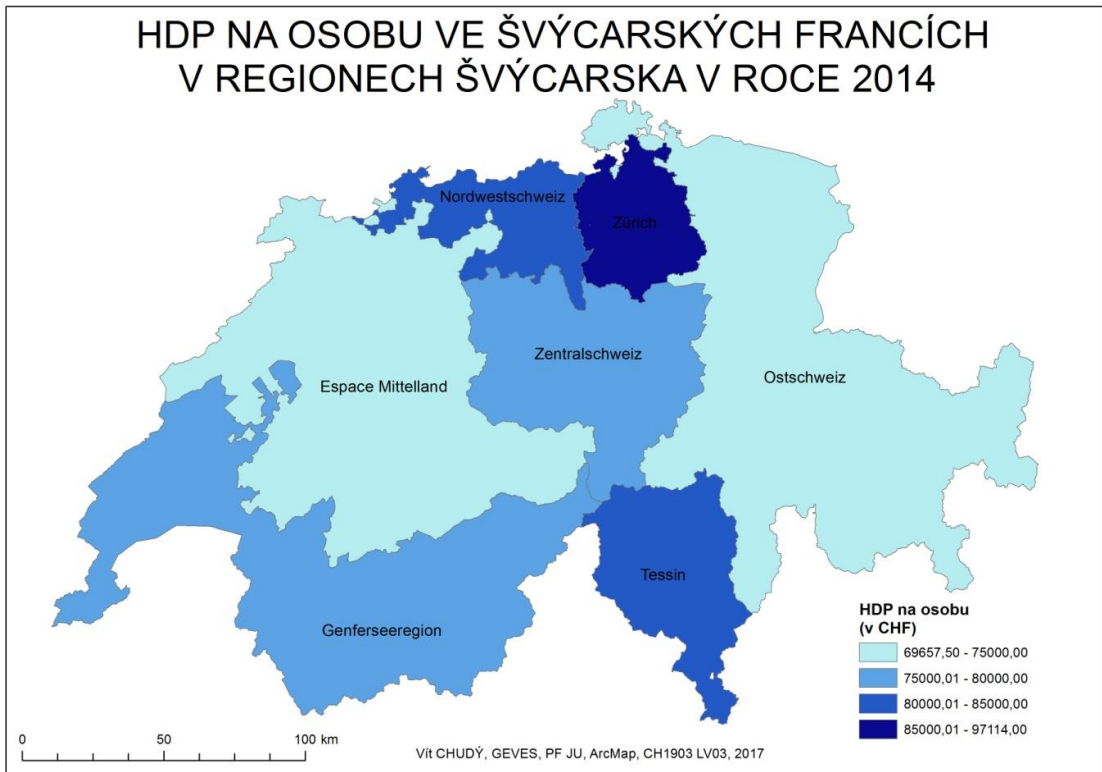
Zdroj: zpracování autora

Příloha 16

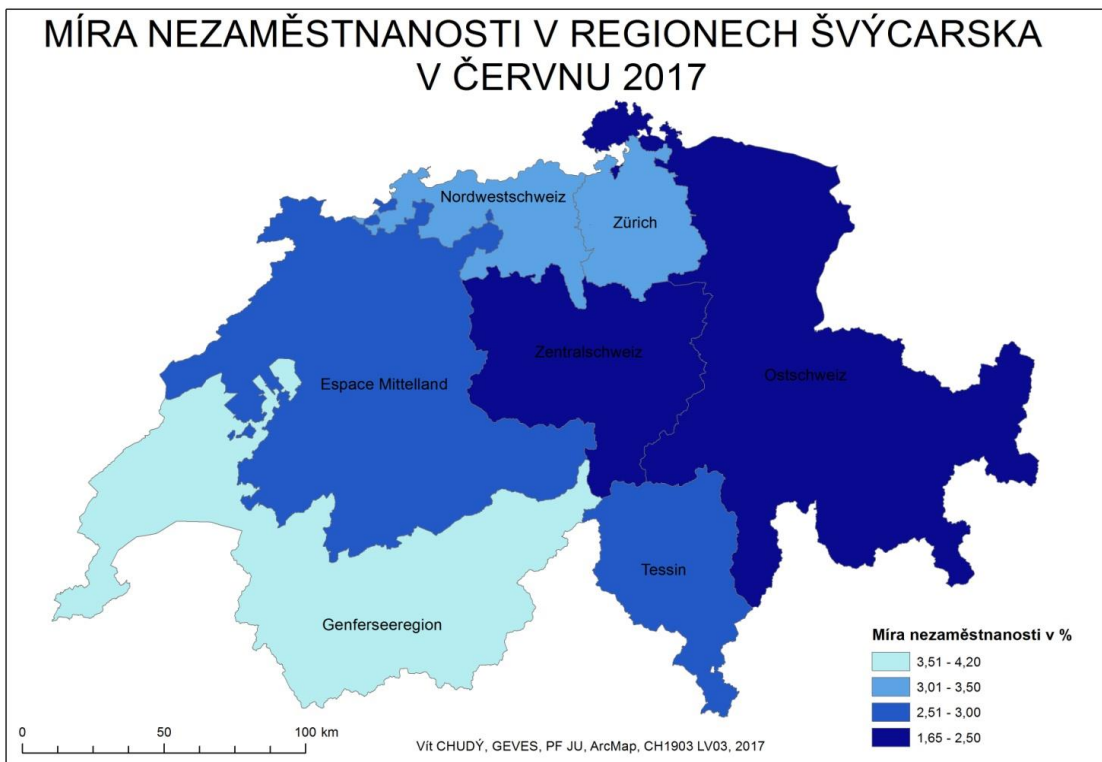
Zdroj: Tages-Anzeiger (2014)

Příloha 17

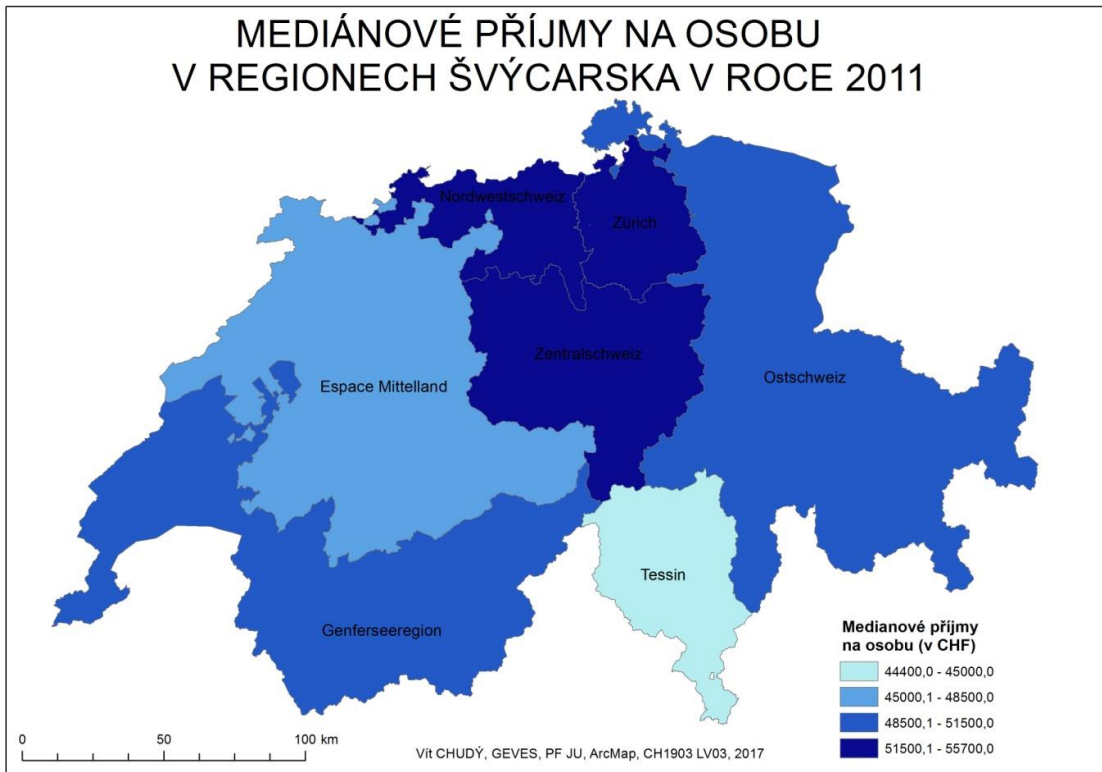
Zdroj: Tages-Anzeiger (2014)

Příloha 18

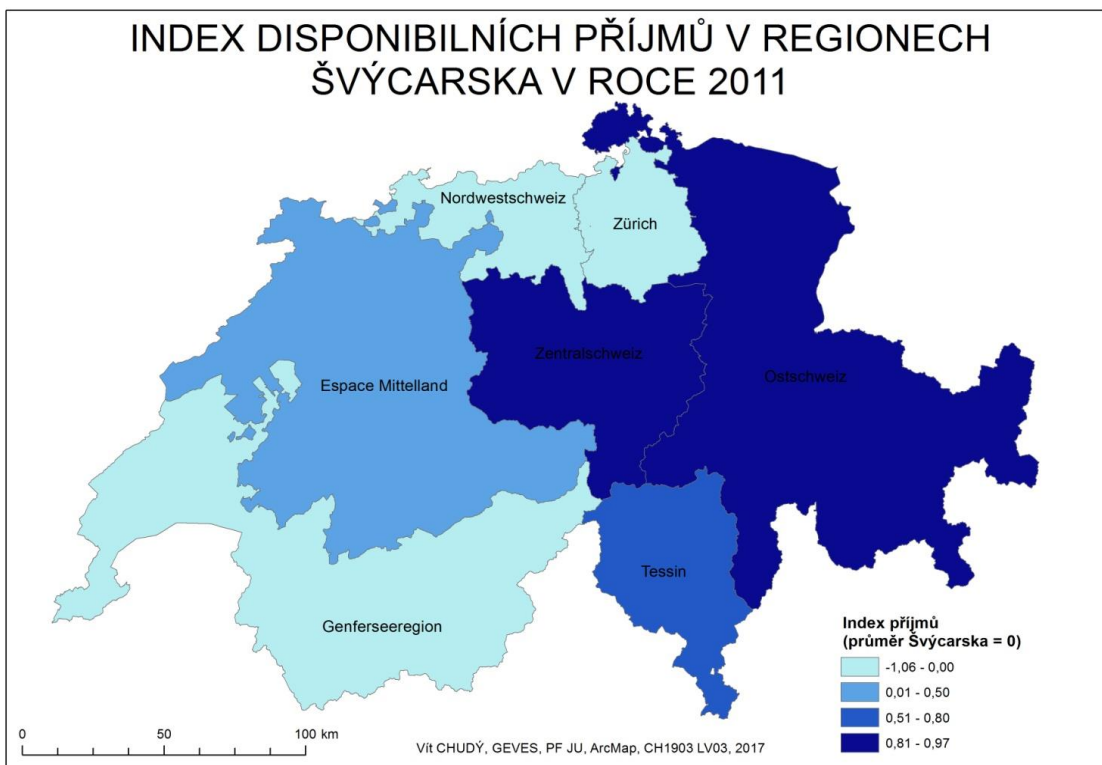
Zdroj: Statista (2017)

Příloha 19

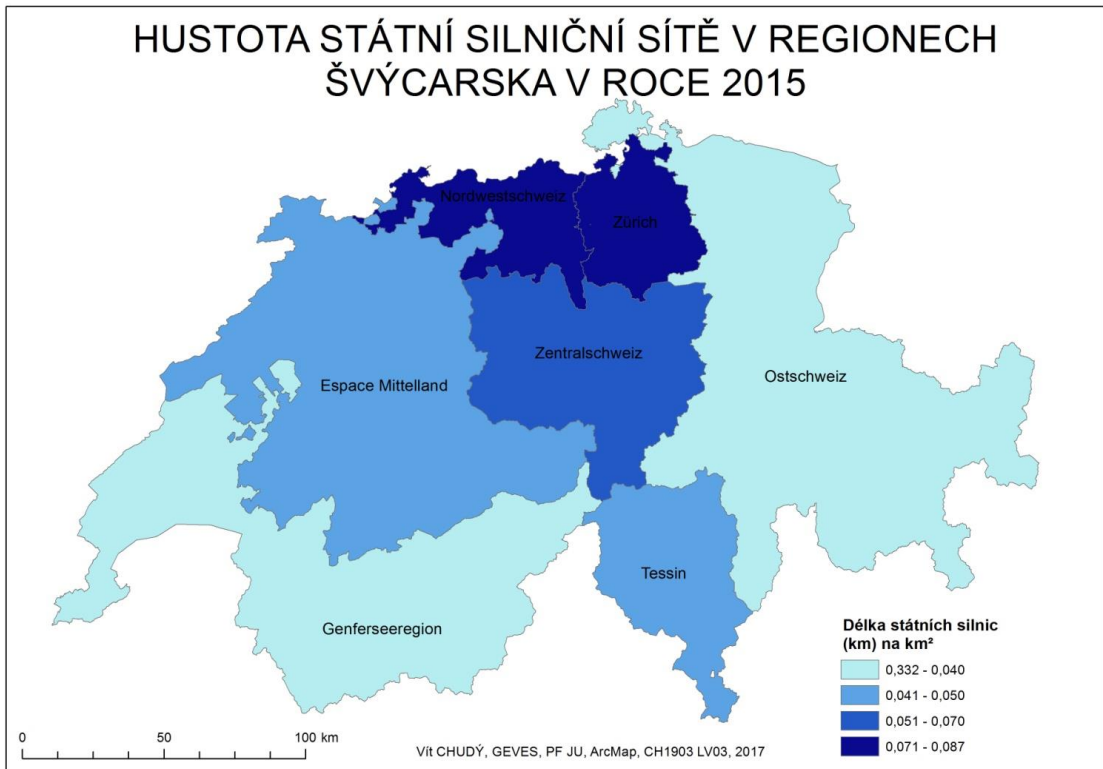
Zdroj: Tages-Anzeiger (2014)

Příloha 20

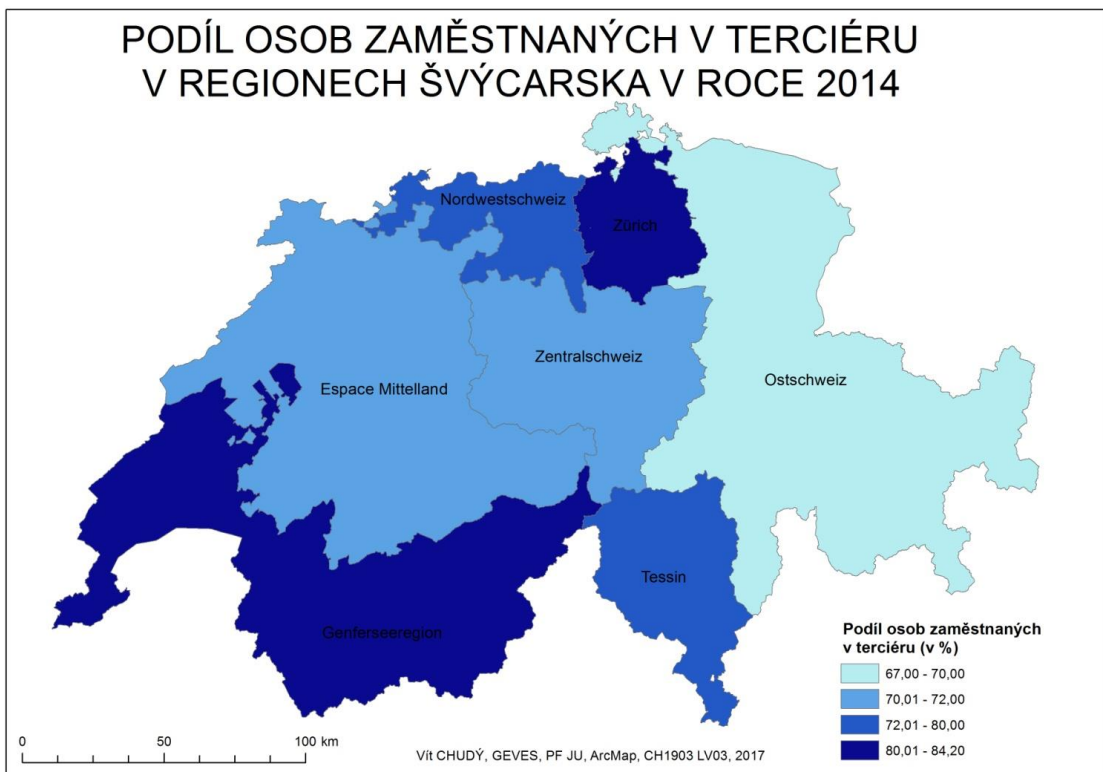
Zdroj: Tages-Anzeiger (2014)

Příloha 21

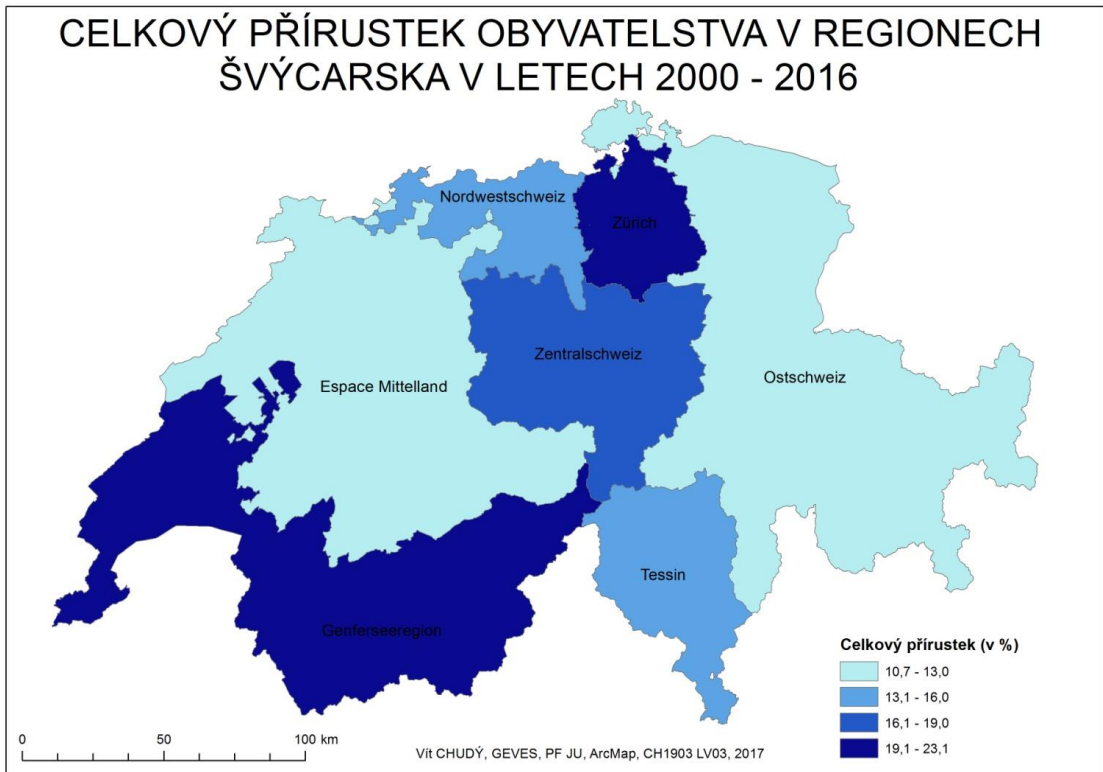
Zdroj: BFS (2016b), autorovo zpracování

Příloha 22

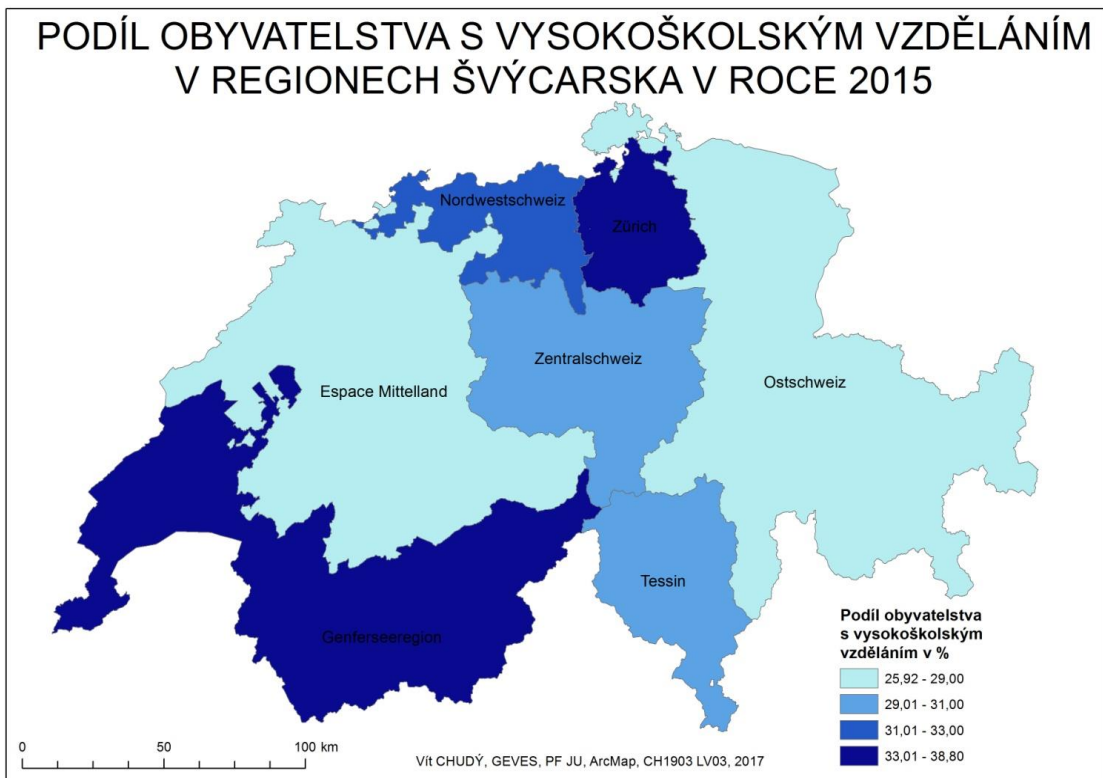
Zdroj: BFS (2016a)

Příloha 23

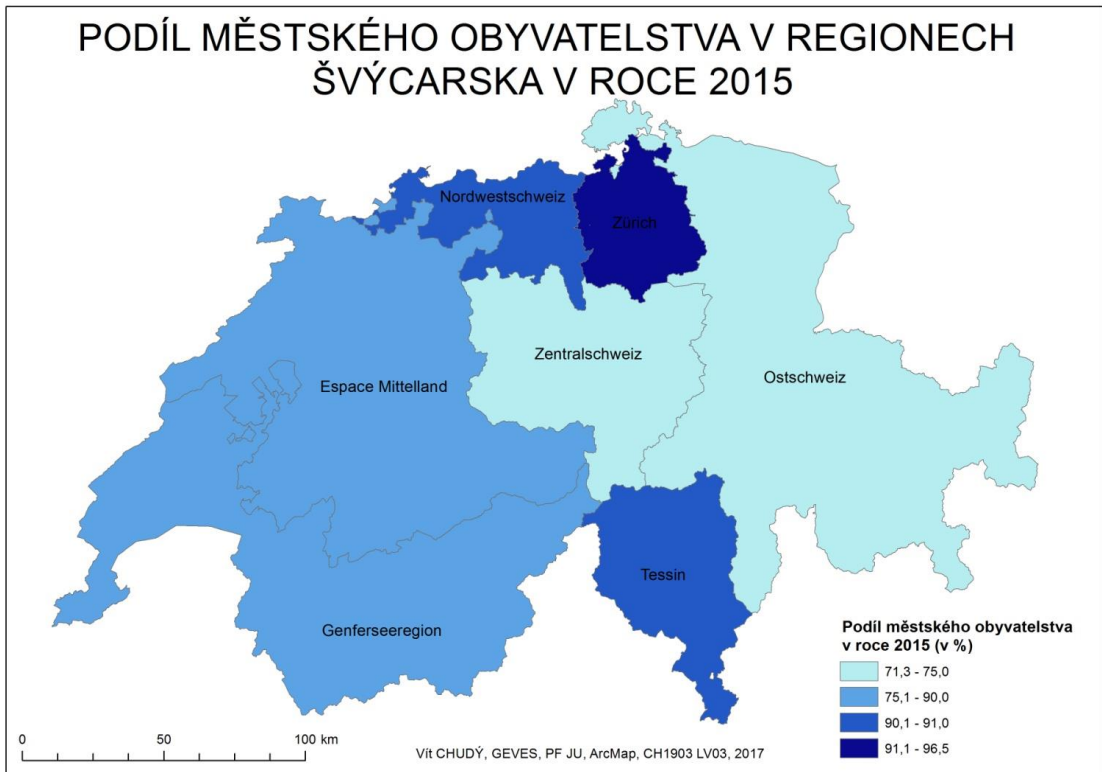
Zdroj: EUROSTAT (2017a)

Příloha 24

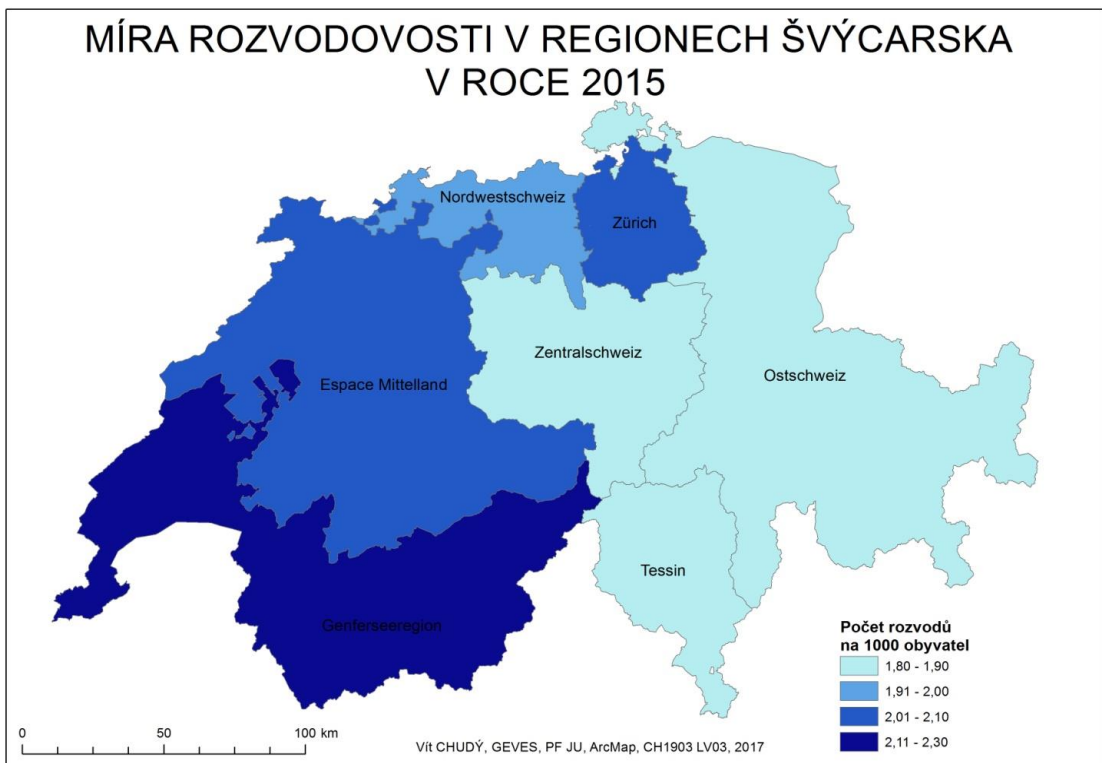
Zdroj: BFS (2016a)

Příloha 25

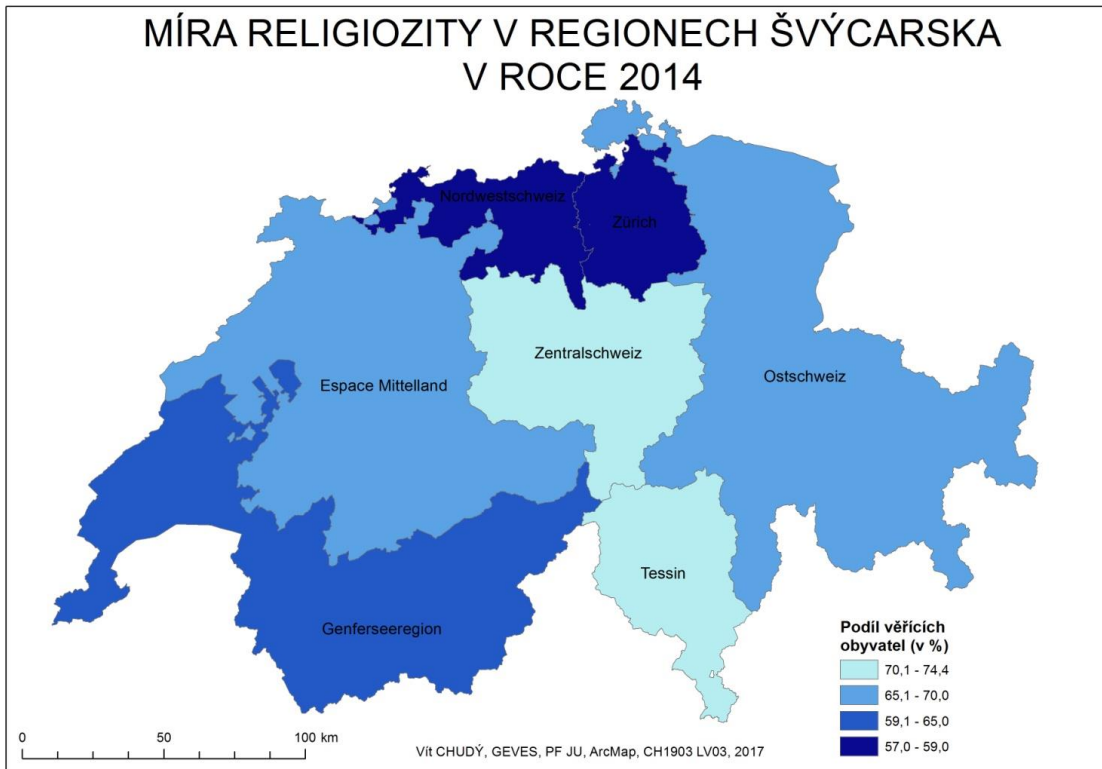
Zdroj: BFS (2016a)

Příloha 26

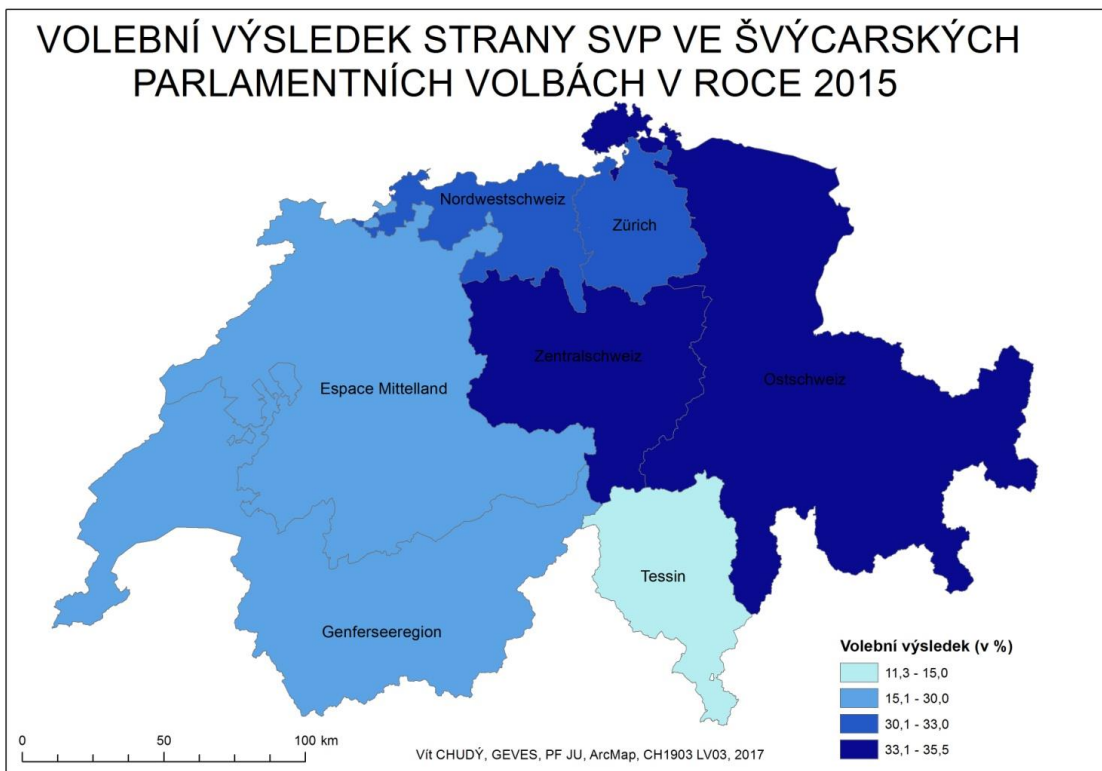
Zdroj: BFS (2016a)

Příloha 27

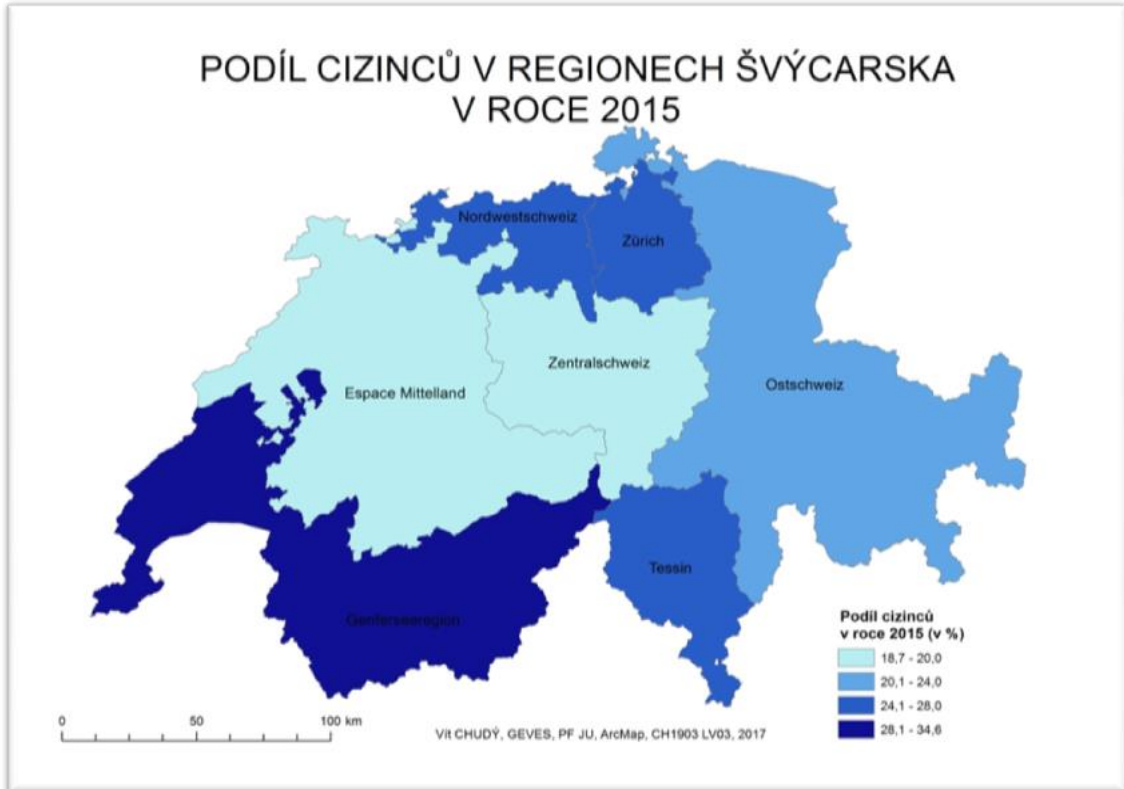
Zdroj: BFS (2016a)

Příloha 28

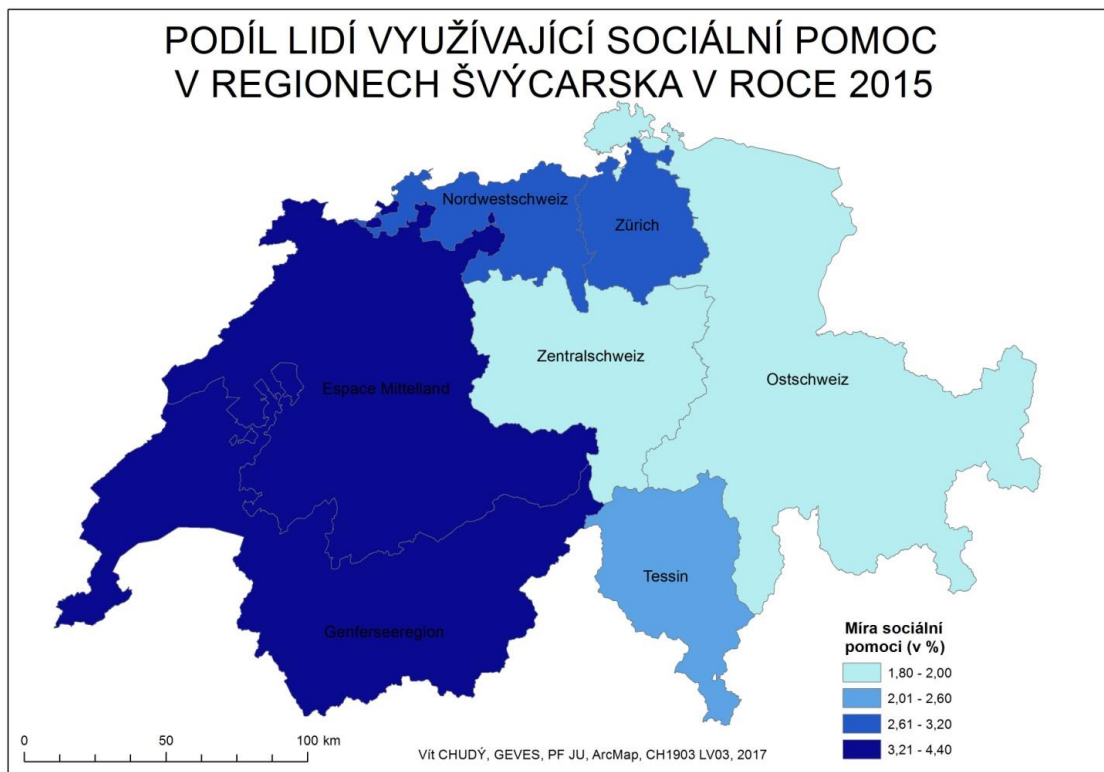
Zdroj: BFS (2016a)

Příloha 29

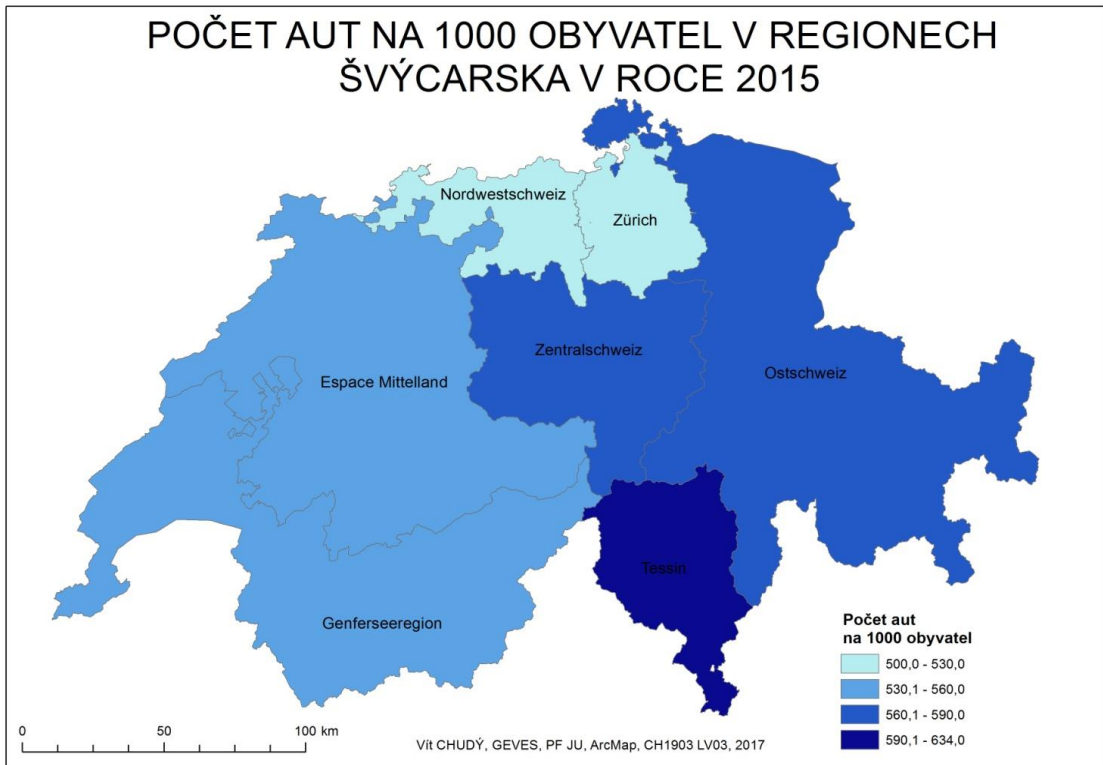
Zdroj: BFS (2016a)

Příloha 30

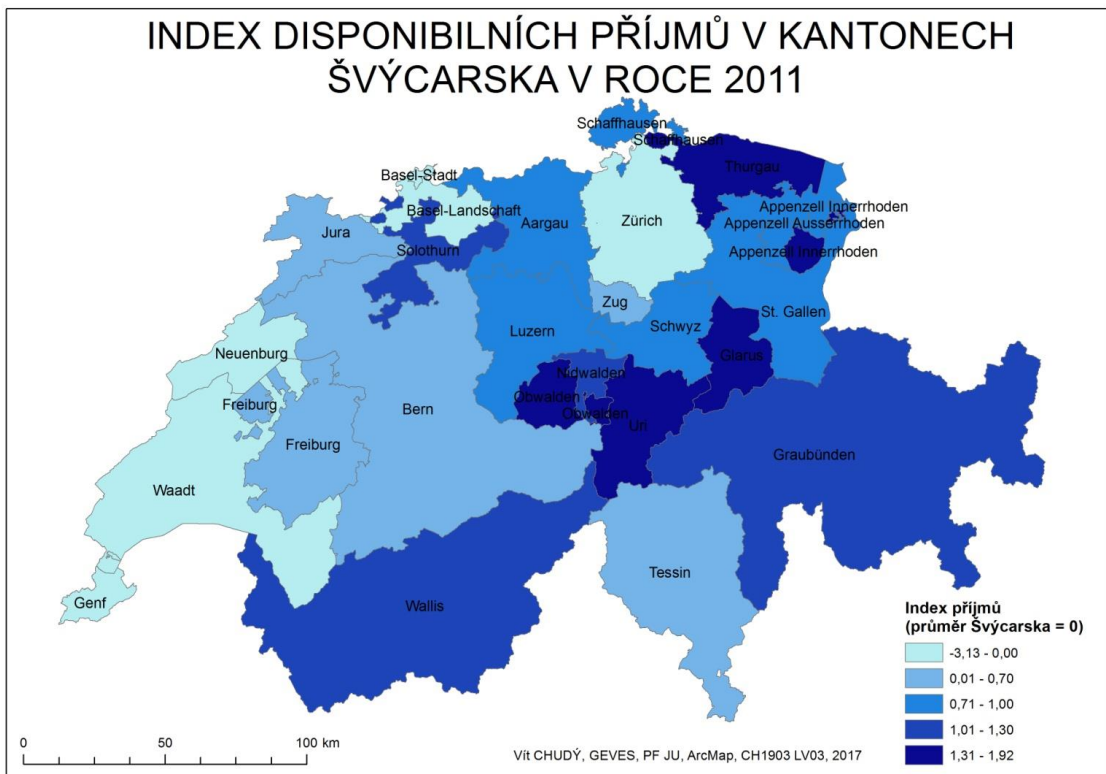
Zdroj: BFS (2016a)

Příloha 31

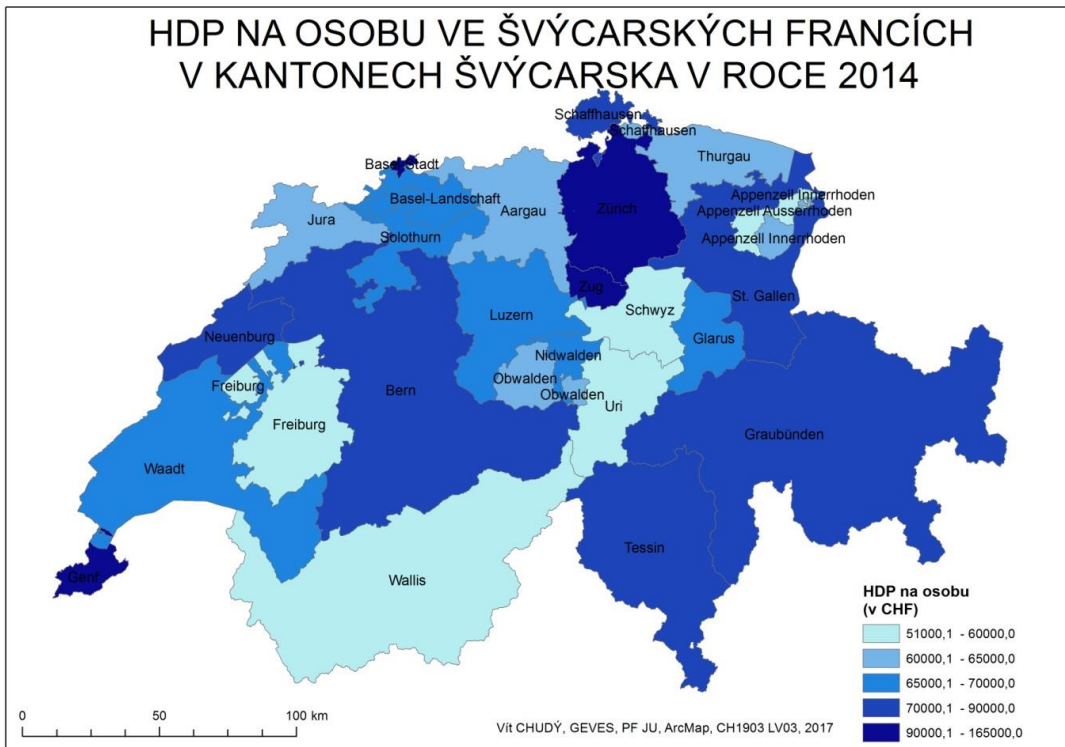
Zdroj: BFS (2016a)

Příloha 32

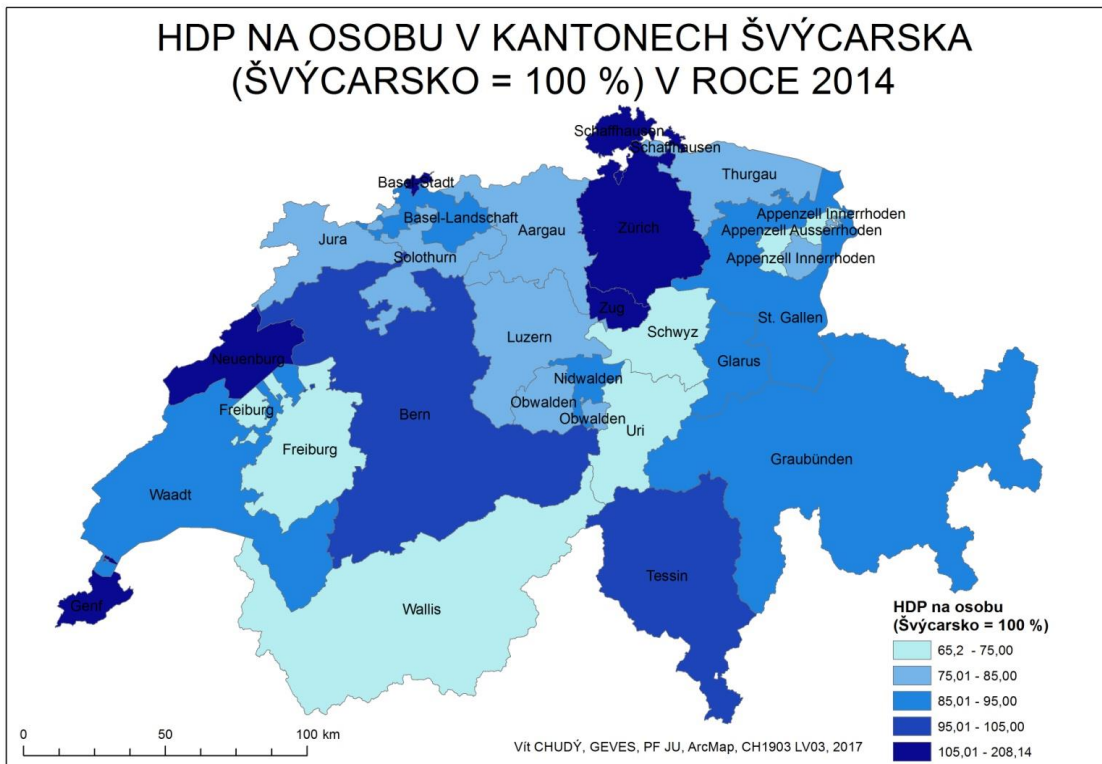
Zdroj: Tages-Anzeiger (2014)

Příloha 33

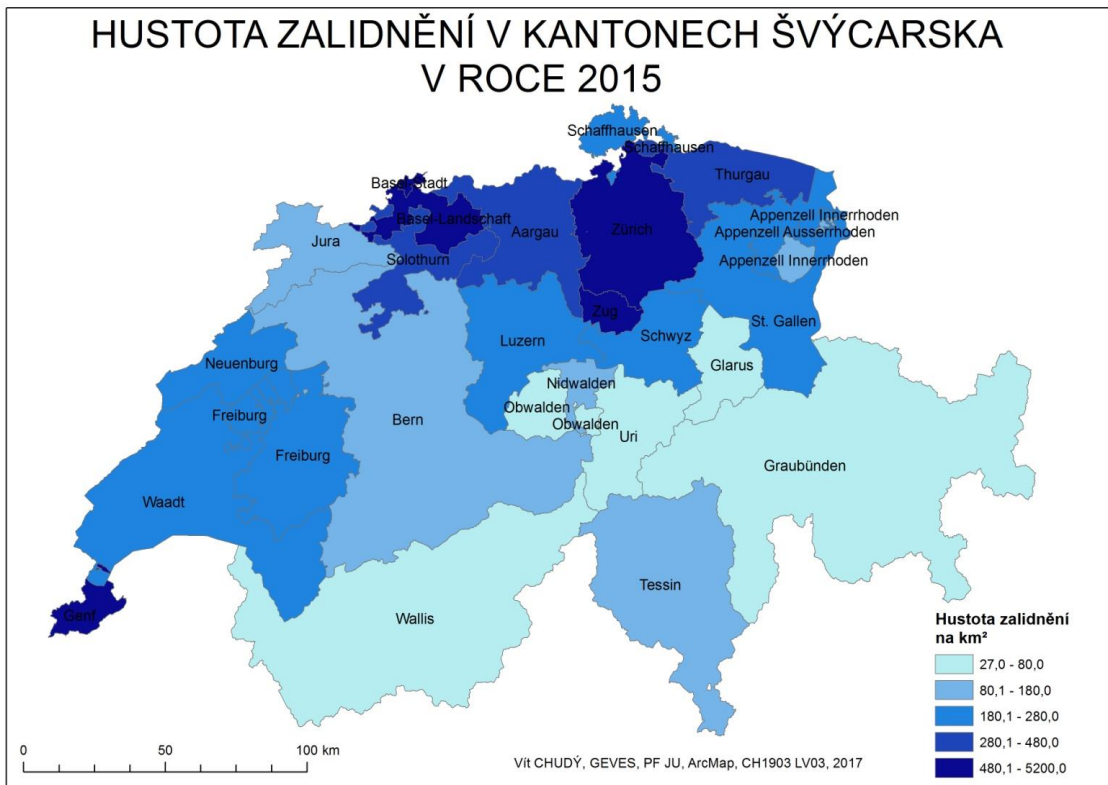

Zdroj: Tages-Anzeiger (2014)

Příloha 34

Zdroj: Tages-Anzeiger (2014)

Zdroj: BFS (2016a)